

Гене́за

НОВА УКРАЇНЬКА ШКОЛА

ОЛЕНА ГАЙДАМАКА, НАТАЛІЯ ЛЕМЕШЕВА

# МИСТЕЦТВО



6  
КЛАС

ЖИВОПИС • ГРАФІКА • СКУЛЬПТУРА • ФОТО • АРХІТЕКТУРА • ЛІТЕРАТУРА • МУЗИКА • ХОРЕОГРАФІЯ • ТЕАТР

Олена Гайдамака, Наталія Лемешева

# МИСТЕЦТВО

**Підручник інтегрованого курсу  
для 6 класу закладів загальної середньої освіти**

*Рекомендовано  
Міністерством освіти і науки України*

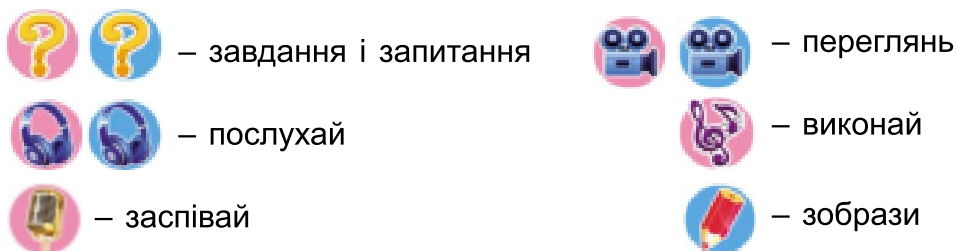
Київ  
«Генеза»  
2023



*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України  
(наказ Міністерства освіти і науки України від 08.03.2023 № 254)*

*Відповідає модельній навчальній програмі «Мистецтво. 5–6 класи»  
(інтегрований курс) для закладів загальної середньої освіти  
(авторки: Масол Л. М., Просіна О. В.)*

### УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ:





## ЛЮБИЙ ДРУЖЕ! ЛЮБА ПОДРУГО!

Запрошуємо тебе в 6-му класі продовжити захопливу подорож прекрасною країною Мистецтво. На тебе чекають зустрічі з творами різних жанрів. Ти відчуєш їхнє розмаїття, дізнаєшся про особливості засобів виразовості кожного. Пізнаєш, що надихало митців, відкриєш для себе передані мовою мистецтва думки, почуття, переживання людей, які жили і творили в різні часи в різних куточках Землі.

Підручник запропонує тобі різноманітні завдання і вправи, творчі роботи, що допоможуть розкрити свої здібності, досліджувати, експериментувати, імпровізувати і творити звуками, барвами, рухами.

Тож щасливої дороги країною Мистецтво! Успіхів, нових звершень, насолоди від творчості.

*Авторки*

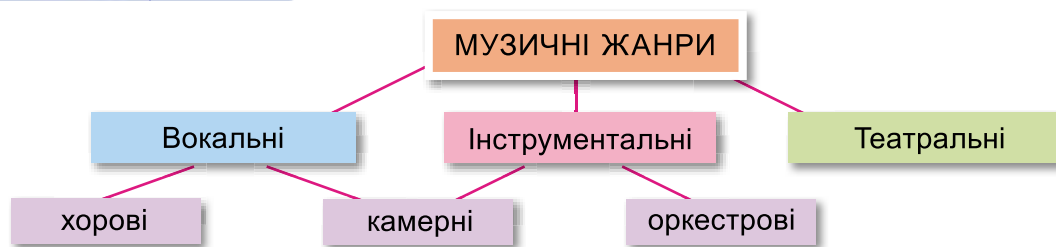


## ВСТУП

# Образи народного і професійного мистецтва



Музика – це мистецтво, що торкається різних куточків нашої душі. Коли ми слухаємо музику, то одразу відчуваємо, а потім домислюємо почуте. У нас виникають асоціації з *музичними образами*: події з нашого життя, переживання, спогади... І якщо у вокальній музиці нам допомагає її зрозуміти текст, то в інструментальній – композитори дають «підказки». Це може бути назва твору загалом (наприклад, «На конику», «Лебідь») або жанру (як-от «скерцо», «вальс», «ноктюрн» тощо). Вона повідомляє про жанр музичного твору, дає установку на загальне уявлення про зміст, певний характер: стрімкий чи задумливий; танцювальний або ліричний. У професійній музиці жанри розрізняють за ознаками.

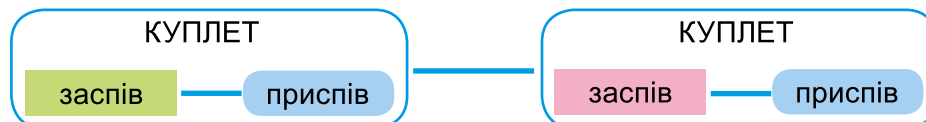


Олег Курінний. Прелюдія на бандурі.



Які образи виникли у твоїй уяві від музики? Це твір народного чи професійного мистецтва? Зроби припущення, до якої групи музичних жанрів, згідно зі схемою, належить цей твір. Яка, на твою думку, музика може лунати у виконанні персонажів картин Олесі Вакуленко і Каті Дудник (с. 5)?

Найдавніший вид музичного мистецтва – *вокальна музика*. Її найпоширеніший жанр – **пісня**. Є народні, естрадні, дитячі та інші пісні. Їх можуть співати солісти, ансамблі, а також цілі хори. Виконують а капела або із супроводом. Пісні створюють у куплетній музичній формі.



**Музичний жанр** (фр. – «рід», «вид», «тип», «манера») – роди і види музичних творів з огляду на їх походження, виконання та інші ознаки (зміст, структура, засоби виразовості, склад виконавців тощо).

З-поміж пісень є особливо урочисті, які прославляють кого-небудь або що-небудь. Це – **гімн** (грецьк. «урочиста хвалебна пісня»). У давнину це були піснеспіви на честь богів та героїв. Нині гімни звучать під час урочистих подій загальнонаціонального значення, офіційних церемоній, спортивних чи культурних заходів.

Ознаки гімну: урочистий текст, велична мелодія, монументальні образи. Державний гімн України – один із головних державних символів нашої країни поряд із прапором і гербом.



Державний гімн України.



Які емоції викликає Державний гімн України? Схарактеризуй мелодію, темп, динаміку, склад виконавців твору. Як потрібно його виконувати? Які ще гімни ти знаєш?



**Варіант 1.** «Ой у лузі червона калина» (у виконанні хору з Естонії; українських зірок з роботами міжнародних аніматорів).



Порівняй виконання однієї і тієї самої пісні різними колективами: що спільне і що відмінне? Визначи характер кожного музичного образу. Поміркуй, чому пісня, яку Степан Чарнецький написав понад сто років тому, нині є справжнім шлягером.

бадьорий

мужній

стриманий

сумний



**Варіант 2.** Тарас Петриненко. «Пісня про пісню»; кавер-версія «Пісня про пісню».



**Робота в парах (групах).** Доберіть аргументи про переваги звучання «Пісні про пісню» у виконанні автора та кавер-версії. Представте їх.



## ДИТЯЧИХ МРІЙ КРАЇНА

Музика Геннадія Рагуліна Вірші Віталія Мусієнка

Ди - тя - чих мрій кра - ї - на чу - до - ва і ча - рів - на. У  
 3 ній, як в каз - ці скрізь про - зо - ре скло. І ко - жен все це ба - чить: жи -  
 6 вуть в сер - цях ди - тя - чих на - ді - я, щас - тя, ра - дість і доб - ро.



Для чого людям пісні? Яким пісням віддають перевагу однолітки, твої рідні? Поміркуй чому. Досліди поняття «шлягер», «кавер-версія».



## Образи народного і професійного мистецтва



У творах образотворчого мистецтва (живопису, скульптури, графіки) через **художній образ** митці висловлюють свою любов до рідної землі, відтворюють навколишній світ, висвітлюють події з життя людей, утілюють свої уявлення та фантазії тощо.

Як народжується художній образ? Художник / художниця творчо переосмислює дійсність. Власні роздуми, переживання виражає у своєму творі, використовуючи різні способи зображення та засоби виразності того чи іншого виду образотворчого мистецтва.



Уважно роздивись твори українських авторів Бориса Крилова та Олеся Сидорука (1), Віри Барінової-Кулеби (2), Юрія Химича (3). Поміркуй, які ідеї прагнули донести митці. Як ти вважаєш, це твори народного чи професійного мистецтва? Схарактеризуй особливості художньої мови кожного твору. Поділися своїми емоціями від них.

За змістом зображення твори образотворчого мистецтва поділяють на **жанри**. Наприклад, якщо в художньому творі зображено краєвид, то це **пейзаж**, людину чи групу людей – **портрет**, тварину чи тварин – **ані-малістика**, квіти у вазі, їжу, посуд тощо – **натюрморт**, повсякденне життя – **побутовий жанр**; події з життя людей певної епохи містять сюжетно-тематичні композиції **історичного, батального, релігійного, міфологічного жанрів**.



**Художній образ** – це форма відображення довкілля, думок, почуттів або фантазії митців виразовими засобами певного виду мистецтва. **Жанр** (фр. «рід» і «вид») – рід творів мистецтва, що об'єднані певними художніми особливостями і виявляються у змісті й формі.



**Робота в групах.** Створіть разом панно «У наших серцях – Україна!». Намалюйте ілюстрації до вірша Надії Красоткіної у форматі серця та наклейте їх на зображення обрисів карти України (*художні матеріали та техніка за вибором*).

Це дивосвіт! І як тут не радіти,  
Навколо стільки щастя і снаги!  
Річки, озера, надзвичайні квіти,  
В плакучих вербах й лозах береги...  
А навесні пташок чарівні співи,  
У ніжних барвах квітнуть всі поля!  
Густі ліси казкові й гомінливі,  
У росах прокидається земля.



Чим особливі художні образи образотворчого мистецтва? Назви жанри образотворчого мистецтва. На дозвіллі досліди, які жанри / види образотворчого мистецтва є найбільш популярними.

Розпочніть підготовку групового проєкту «**Жанри мистецтва**»: об'єднайтеся в групи; розподіліть обов'язки; розплануйте свою діяльність; обговоріть очікуваний результат проєкту, наприклад, електронний каталог.



## Образи народного і професійного мистецтва


Українці здавна наповнюють і передають від покоління до покоління безцінну скарбницю **фольклору** з казками, піснями, танцями. Народні пісні ваблять душу мелодійністю, ніжністю, дарують неповторні емоції.


Як народжується народна пісня? Від серця до серця, з уст в уста передаються слова і музика, потім їх підхоплюють десятки, сотні людей. Пісня шириться просторами землі, видозмінюється та доповнюється її текст... А першоджерела та першотворці пісень губляться в далекому історичному минулому. Залишається мелодія, щира, правдива – і завжди сучасна.




Надзвичайна мелодійність народних пісень приваблювала багатьох музикантів: композиторів, виконавців, – і народжувалися твори професійного мистецтва.

 *Марія Бурмака. «Коник-сірячок». РоНіка «Коломийка».*

 *Валентин Сильвестров. «Колоскова». Мирослав Скорик. «Коломийка».*

 Порівняй характер, мелодію, ритм прослуханих творів. Об'єднай їх у групи за спільними ознаками. Зроби висновки. Про що «розповіли» тобі персонажі картин Ольги Машевської (1) та Святослава Гординського (2)?



 **Фольклор** – усна словесна і музична народна творчість.




# Музична грамота

Українські народні пісні можливо об'єднати в жанрові групи відповідно до їхнього змісту (про що в них ідеться) або місця чи часу їх виконання.

Обрядові	Побутові	Ліричні	Історичні, думи
На народження дитини, хрестини, заручини; весільні, календарно-обрядові	Про побут, стосунки між людьми, жартівливі, колискові	Про щасливе й нещасне кохання	Про подвиги народних героїв, гетьманів, козаків, стрільців тощо

Народні пісні різноманітні за текстами, мелодіями. Але, слухаючи вперше пісню і не знаючи її тексту, ми часто можемо безпомилково впізнати її жанр. Чому так відбувається? Завдяки чітким, упізнаваним жанровим ознакам у мелодії, ритмі, темпі тощо.

 Заспівай фрагменти пісень. Визнач характерні жанрові ознаки колискової, історичної пісні та коломийки.


1   
Лю - лі, лю - лі, мій си - ноч - ку, справ - лю то - бі ко - ли - соч - ку.

2   
Ой у лу - зі чер - во - на ка - ли - на по - хи - ли - ла - ся.

3   
Чу - ти го - лос трем - бі - ти, ще й му - зи - ки гра - ють.

Мелодія	Темп	Ритм
Наспівна, з інтонаціями «погойдування»	Повільний	Рівномірний
Грайлива, танцювальна	Швидкий, жвавий	Рівномірний і синкопований
Бадьора, маршова	Помірний чи швиденький	Рівномірний чи пунктирний

 «Дитячих мрій країна» (музика Геннадія Рагуліна, вірші Віталія Мусієнка).

 Наведи приклади народних пісень різних жанрів. Які є зв'язки між народним і професійним мистецтвом? Спостерігай: як часто ти чуєш народні мелодії в житті?

## Образи народного і професійного мистецтва



Від найдавніших часів і донині умільці декоративного мистецтва України спостерігають зовнішній вигляд природних форм рослин, тварин, людей. І створюють незвичайні та часом чудернацькі декоративні образи, які вирізняються узагальненою виразною формою, умовним кольором і несподіваним декором.

Як народжуються декоративні образи? Народні майстри творчо добирають найсуттєвіші ознаки природної форми та застосовують **стилізацію**. Для цього вони у зображеннях поєднують загальне й індивідуальне, узагальнюють другорядне, оздоблюють твір візерунками.

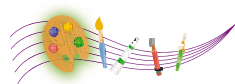


Які характерні особливості зображення свідчать про належність робіт Ольги Бердник-Отнякіної (1), Марії Приймаченко (2), Марфи Тимченко (3) до творів декоративного мистецтва (колір, форми, орнаментация)? Чи відповідає забарвлення декоративних образів реальному кольору зображуваного? Як це впливає на емоційне сприйняття?

З давніх часів кольорам надавали символічне значення. Через колір-символ митці передавали певне «повідомлення», викликали асоціації, навіювали настроїв, стан, почуття.

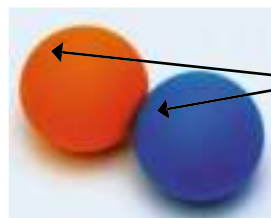


**Декоративне мистецтво** – це мистецтво прикрашання архітектурних споруд, предметів праці, побуту та одягу.



# Образотворча грамота

**Локальним (чистим) кольором** називають колір без кольорових відтінків, що з'являються під впливом освітлення, повітряного середовища. У декоративному мистецтві – це умовний колір, що може щось символізувати.



Освітлена частина.  
Локальний колір



**Вправа.** Визнач і назви локальні кольори декоративних образів птахів народних розписів України, зокрема косівського (1), петриківського (2), яворівського (3).



Створи декоративний образ казкового птаха-ночі фарбами.

**Сходишками до майстерності:**

- Уяви (чи добери світлину) реального птаха для стилізації. Намалюй локальним кольором його силует.
- Спрости зображення другорядних елементів форми. Додай характерні дедалі. Розпиши візерунками.



Як народжуються декоративні образи? За допомогою яких прийомів вони набувають виразності?

За матеріалами в підручнику порівняй декоративні образи: що їх об'єднує, а що – вирізняє? У вільний час досліди в інтернеті декоративні образи птахів, які створили митці України і світу. Які емоції, почуття вони викликають у тебе? Який настрій навіюють?



# РОЗДІЛ І. ОБРАЗИ ПРИРОДИ В МИСТЕЦЬКИХ ЖАНРАХ

## Образи тварин у мистецтві





Кожен вид мистецтва своєю особливою мовою відтворює навколишній світ і світ наших почуттів. Через тисячоліття пронесло людство любов до тварин і захоплення ними: милими і ніжними; норовистими і грізними, закарбувавши ці образи у творах мистецтва. Особлива шана давніх індусів відчутна в зображеннях слонів – символу мудрості й доброти, – які є на стінах печер (1). Досконалістю й реалістичністю зображень тварин вражає мистецтво давніх греків (4). І сьогодні митці з великою любов'ю відтворюють різноманітні тваринні образи. Наприклад, в екоскульптурі з гілля (3) та цифровому постері (2).



Тварини – джерело натхнення для музикантів. Якщо у вокальній музиці розкриттю образу сприяє словесний текст, то в інструментальній для відтворення характеру, рухів, голосів тварин промовистими є мелодія, ритм, тембр, динаміка...



 *Ярослав Барнич. «Коник». Роберт Шуман. «Сміливий вершник» (на вибір). Джоаккіно Россіні. Увертюра до опери «Вільгельм Телль» (фінал).*

 Схарактеризуй темп, мелодію, ритм, динаміку творів. Який засіб музичної виразовості найбільше «переконав» тебе щодо впізнаваності кожного образу? Яке ставлення художників до тварин передано на давніх та сучасних зображеннях?



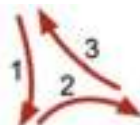
# Музична грамота

Інструментальні музичні твори часто мають певну назву, яка ніби «програмує» слухача, допомагає налаштуватися на сприйняття, підключити фантазію і уявити образ. Такі твори називають *програмами*.

Водночас існує багато музичних творів, назва яких визначає їх жанр, наприклад, вальс, увертюра, симфонія, соната... Це – твори *непрограмно*ї музики.



Каміль Сен-Санс. «Карнавал тварин». «Слон».



Уяви себе диригентом/диригенткою. Диригуй під музику К. Сен-Санса: відтвори своїми жестами характер музики (плавно), зміни динаміки (якщо гучність музики посилюється, жести стають ширші), темп (помірний). Чому, на твою думку, композитор використав тембр контрабаса і жанр вальсу?



## ПЕС ПАТРОН

Музика Алли Мігай Вірші Костя Гнатенка



Він не га-ня дар-ма во-рон. щоб аж до не-ба піл. Він  
щоб безпечним був на шдвір, і в скве ри-ку га-зон, на  
справжній во-їн Збройних Сил. ма-ленький пес Патрон. і  
вар-ті завжди пес Патрон, у ньо-го гос-трий зір..  
Приспів  
Пес Пат-рон хоробрий во-їн пес Пат-рон духнас-га зброя пес Пат-рон,  
пес Пат-рон, хороб-рий пес Пат-рон.

П'ЄСА (фр. *piese* – «шматок»)



Невеликий за обсягом сольний або ансамблевий завершений музичний твір



Драматичний твір, призначений для сценічного втілення



Які засоби музичної виразовості використовують музиканти для відтворення образів тварин? Наведи приклади творів програмної і непрограмної музики. На дозвіллі переглянь один із мультфільмів, де головні персонажі – тварини (наприклад, «Льодовиковий період», «Король Лев» та ін.). Якими людськими якостями їх наділено?



## Образи тварин у мистецтві



Здавна люди зображали тварин, певно вірили в їхню магічну силу. Так народився **аніمالістичний жанр**. Зображення тварин, вирізані з кістки чи каменю, з глини, висічені на стінах печер, фігурки звірів, відлиті з металу, є першими творами скульптури (1–4).

Художні образи візуальних **пластичних мистецтв** розгортаються у просторі та прикрашають архітектуру (наприклад, рельєфи 1, 3, 5 із зображеннями тварин).



На дозвіллі поцікався, чому скульптуру іноді називають пластикою.



Схарактеризуй і порівняй рельєфи на ілюстраціях. Поміркуй, яким способом вони створені. Визнач і назви, які художні засоби використали давні майстри, щоб увиразнити образи тварин. Скористайся підказками.

лінія,  
контур

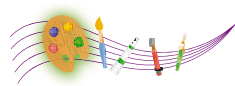
природні особливості  
матеріалу

фактура  
поверхні

реалістичність  
форми



**Аніمالістичний жанр** (від лат. *animalis* – «тварина») – зображення тварин у візуальному / образотворчому та декоративному мистецтві.



# Образотворча грамота

За допомогою об'єму, фактури **скульптори-анімалісти** різних епох передають пластику й досконалість форм, тривимірність образів і виразність рухів тварин у **круглій скульптурі** та **рельєфі**. Рельєфи можуть бути заглиблені в площину – **контррельєфи** і виступати над площиною – **барельєфи** та **горельєфи**. Рельєфні зображення тварин є окремою скульптурою або частиною архітектурної чи декоративної композиції.



**Вправа.** Експериментуй з різними інструментами та витисни оригінальні візерунки на фользі.



Створи образ слона в рельєфі (*тиснення фольги*).



## ПЛАСТИКА



Гармонійність і виразність форм, зображень, образів (у живописі, поезії, музиці тощо)



Мистецтво ритмічних, гармонійних рухів тіла



Як народився анімалістичний жанр? Назви види рельєфів. Які засоби виразовості застосовують скульптори-анімалісти?

На дозвіллі в інтернеті розглянь пластику кришок для перемикачів Леандри Драмм. Чи можна зарахувати їх до візуального пластичного мистецтва? Розгадай секрет успіху бізнесу студії та галереї Дона Драмма.





## Образи тварин у мистецтві

1



Обожнення тварин було характерним для мистецтва багатьох народів. У Давньому Єгипті божеств зображали у вигляді людей з головами тварин. Однією з таких була богиня Бастет (з головою кішки) – захисниця домашнього вогнища. Часто її зображували просто як домашню улюбленицю. І в наш час ці образи – реалістичні та фантастичні – часто трапляються у творах художників. А статуетка чорного kota стала одним із туристичних символів Єгипту (1).

2



3



У музичному мистецтві образи котиків також посідають почесне місце. Мовою музики відтворюється їхній характер, настрої або особливості «спілкування».



Лерой Андерсон. «Котячий вальс». Джоаккіно Россіні. Арія «Котячий дует».



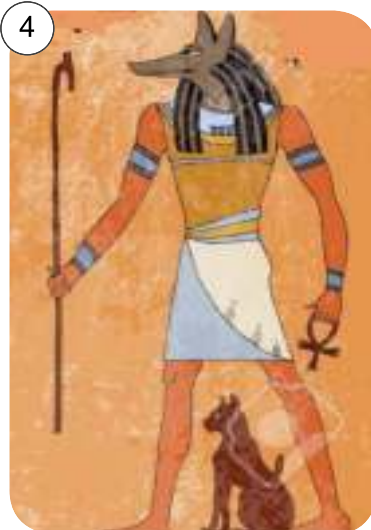
Як музика (характер, інтонації, темп, тембр) розкриває назву твору «Котячий вальс»? Пригадай ознаки вальсу. Зверни увагу: музична форма вальсу – тричастинна.

I ч.

II ч.

III ч.

Пригадай, що таке вокаліз. Як ти вважаєш, про що «розповіли» співаки? Як музиці вдалося передати діалог котів? Які музичні колективи виконували вальс та арію? Уяви та опиши музику, що виконують котики та собачки на листівці (2) та картині Генрієтти Ронер Кріп (3). Як зображено кішку на давньоєгипетському розписі? Поцікався, хто із давньоєгипетських богів поруч (4).



**Арія** – жанр вокальної музики для голосу з інструментальним супроводом.



# Музична грамота

**Фактура** – важливий засіб виразовості різних видів мистецтва.

Музична фактура представляє взаємодію різних голосів у творі.

Найпоширеніші її види – *гомофонічна* (мелодія із супроводом) та *поліфонічна* (багатоголосся, у якому окремі мелодії мають самостійне значення).



Досліди музичну фактуру на прикладі творів, що написані в різні часи. А натхненням для їх створення були котики, які любили слухати музику й мандрувати клавіатурою улюбленого музичного інструмента їхнього хазяїна.

Зверни увагу, у творі «Кошеня на клавіатурі» провідною є мелодія, яку супроводжує акомпанемент. Це – гомофонічна фактура. У «Котячій фузі» звучить багато голосів, які ніби «переплітаються» між собою (зверни на це увагу на відео). Це – поліфонічна фактура (*полі* – «багато», *фон* – «голос»). Спробуй графічно – лініями – передати музичну фактуру цих творів.



Зез *Конфрей*. «Кошеня на клавіатурі» *Доменіко Скарлатті*. Сوناتа соль мінор «Котяча fuga».



Канон – різновид поліфонічної фактури. Виконай каноном фрагмент коліскової пісні.

## КОТИКУ СІРЕНЬКИЙ

*Українська народна пісня*

1 голос

Ко-ти-ку сі-рень-кий, ко-ти-ку бі-ленький, ко-ти-ку во-ло-ха-тий, не хо-дипо-ха-ті.

2 голос

Ко-ти-ку сі-рень-кий, ко-ти-ку бі-ленький, ко-ти-ку во-ло-хатий, не хо-дипо-ха-ті.

### ФАКТУРА



Спосіб оформлення багатоголосної музичної композиції



Характер поверхні: гладкість, шорсткість, рельєфність тощо; зовнішній вигляд матеріалу з його характерними особливостями



Які музичні жанри допомогли розкрити різні характери домашніх улюбленців? Що нового ти дізнався / дізналася про музичну фактуру?

## Образи тварин у мистецтві



Здається, котів люблять усі! Ще у Давньому Єгипті цих тварин вважали священними, їхні скульптурні образи ліпили з глини, висікали з каменю, розміщували на стінах храмів у рельєфних композиціях.

Щоб досягти художньої виразності свого творіння, давньоєгипетські майстри багато уваги приділяли засобу виразності скульптури – фактурі. Добирали матеріал та художні техніки його обробки. Підкреслювали пластичні якості за допомогою освітлення. Часто скульптурне зображення розмальовували фарбами.

Особливим різновидом царських скульптур були сфінкси – фантастичні образи левів з людськими головами. Вони втілювали ідею надприродної божественної сутності влади Єгипту, як-от Великий сфінкс у Гізі.



Поділися своїми враженнями від скульптури тварин Давнього Єгипту. Зверни увагу, як митці відтворили будову тіла, передали найхарактерніші риси, красу хутра.

Обговори з однолітками, як впливає вибір матеріалу на створення художнього образу в скульптурі.

За допомогою таблиці пригадай види скульптури. Визнач, до якого виду належать представлені на світлинах скульптурні твори.

### Види скульптури за змістом і функціями

**Монументальна** – пам'ятники, монументи.

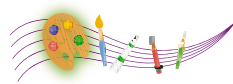
**Монументально-декоративна** – скульптурне оздоблення будівель, фонтани, паркова скульптура тощо.

**Станкова** – експонати музеїв, декор приміщень.

**Скульптура малих форм** – невеликі статуетки, що прикрашають побут людини, житло.







# Образотворча грамота

Існують такі способи створення скульптури, як *ліплення* і *висікання*. Ліплення – це поступове збільшення розмірів шляхом додавання шматочків до шматка пластичного матеріалу (глина, пластилін). Висікання – відтинання зайвих шматочків, зазвичай із твердого матеріалу (камінь, дерево).



**Вправа.** Поекспериментуй зі стекою та різними підручними інструментами й створи фактуру різного хутра тварин.



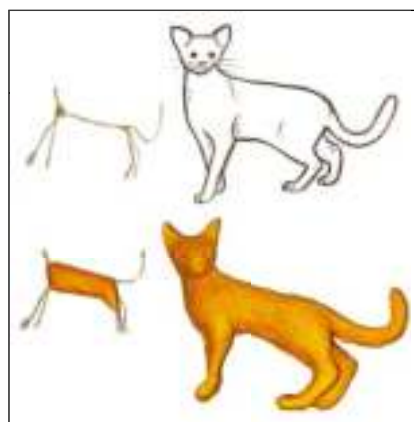
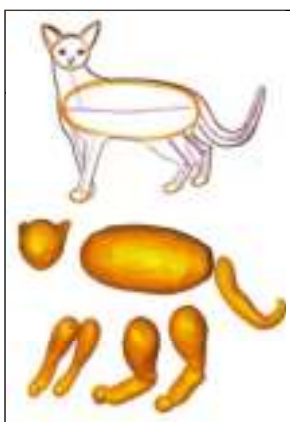
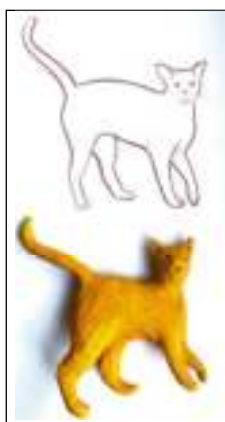
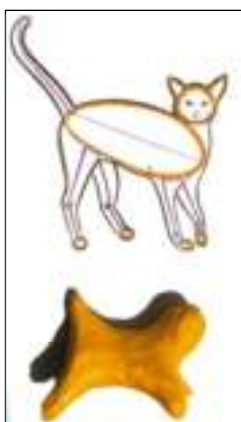
Виліпи kota одним із способів: витягуванням із цілого шматка; з'єднанням окремо виліплених частин тіла тварини (*пластилін або глина чи паперова маса*).

## Сходінками до майстерності:

- Намалюй лінією ескіз.
- Розділи пластилін на частини: тулуб – найбільша; голова, лапи, хвіст – менші. Виліплюючи форму кожної деталі, дотримуйся пропорцій фігури. Зрізай зайвий пластилін, зарівняй поверхню, роби заглиблення, створи фактуру хутра тварини стекою.
- Для жорсткості тонких деталей використай каркас із м'якого дроту або шматки дерев'яних шпажок.

*Варіант 1.* Витягування із цілого шматка

*Варіант 2.* Конструктивний спосіб



Які особливості скульптури як виду образотворчого мистецтва? Якими засобами досягається виразність художніх образів у скульптурі?

Разом з однолітками почни створювати електронний фотокаталог з анімалістичними скульптурами. Поцікався, чи є такі скульптури в тій місцевості, де ти живеш.

## Образи тварин у мистецтві

Тварини – улюблені персонажі митців. У своїх творах вони відображають своє ставлення до них: шану, любов, захоплення. Прагнуть створити цікавий та неповторний художній образ тварини – то реалістичний, то часом кумедний, грайливий та гумористичний.



Що кумедного на світлині «Дует» (1) та картині «На дієті» (2)?



Для втілення свого задуму композитори зазвичай обирають певний жанр, щоб якнайкраще відтворити музичний образ. Як-от **скерцо**... Якщо твір має таку назву – це вже свідчить про якісь несподіванки чи гумор. У музиці є багато різних прийомів, характерних для скерцо: жвавий темп, жартівливі переключки мотивів, що звучать по черзі в різних регістрах, або інші звукові «сюрпризи».



Досліди жанр. Зверни увагу і схарактеризуй темп, регістри, динаміку виконання скерцо А. Копленда та Ф. Шопена. Як мовою музики відтворено «спілкування» kota і мишки?



**Аарон Копленд**. «Кіт і мишка» (гумористичне скерцо). **Фридерик Шопен**. Скерцо № 2 (фрагмент). Вальс ре-бемоль мажор.



Звучала програмна чи непрограмна музика? Який склад виконавців грав? Який образ виник у твоїй уяві під час слухання вальсу Ф. Шопена, на створення якого митця надихнув песик, що «ганявся» за своїм хвостиком?

Який характер kota втілено в тисячолітній мозаїці з давнього міста Помпеї (3)?

3



**Скерцо** (з італ. «жарт») – музичний жанр переважно в тричастковому розмірі, якому властиві жвавий темп, різні ритмічні й гармонійні звороти.

# Музична грамота

Музичні твори (вокальні, інструментальні, вокально-інструментальні), створені для виконання малим складом музикантів у невеликих приміщеннях, належать до *камерної* музики (від італ. *camera* – «кімната, невелике приміщення»).

*Оркестрова* музика призначена для виконання оркестром у концертних залах або просто неба.

## КАМЕРНА МУЗИКА

солісти, різні ансамблі

## ОРКЕСТРОВА МУЗИКА

різні види оркестрів



Харальд Северуд. «Заєць і лисиця».



**Робота в парах.** За музикою придумайте театралізацію, презентуйте її.



## ПОСМІХАЙТЕСЯ

Музика *Олександра Осадчого* Вірші *Андрія Дмитрука*



Щоб він-ком пі-сень ли-нув ко-жен день, зран-ку не-од-мін-но пос-мі-хай-те - ся.



Яку історію «розповіли» ілюстрації Гарта Монтомері Вільямса? Уяви себе композитором, який хоче написати про це музичну історію. Які характеристики музики будуть доречні до кожної ілюстрації? Поміркуй, чи можна для розкриття цього сюжету використати жанр «скерцо». Поясни.



Як у мистецтві відтворюють гумористичні образи? На дозвіллі спостерігай і занотуй, як музика впливає на твоїх домашніх улюбленців. Поділися своїми спостереженнями. Поцікався комедійними кіно- та мультфільмами з головними героями – тваринами.



## Образи тварин у мистецтві



Первісні люди мовою графіки виразно відтворювали на стінах печер вигляд тварин, передавали їхні звички й рух (1).

З появою паперу для художників-графіків з'явилися нові можливості, завдяки яким вдалося досягти майстерності у втіленні авторського задуму та створенні цікавих художніх образів анімалістичного жанру.



**?** Що «розповіла» тобі графіка невідомого давньокитайського автора (2) та Альбрехта Дюрера (3) про тварин? Визнач засоби художньої виразовості кожного твору (2–4). Обговори з однолітками, за допомогою чого досягнуто враження об'ємності, передано фактуру хутра тварин.

Виявити особливості форми та передати об'ємність у графіці можна за допомогою тону і тональних співвідношень. Що більша насиченість тону, то він темніший, що менша – світліший.

**?** Проаналізуй схему тонів ахроматичних кольорів (білий, сірий, чорний). Поміркуй, якими художніми матеріалами можна досягти темнішого тону.



### ТОН



Музичний звук; відстань між двома звуками



Характеристика кольору

### ШТРИХ

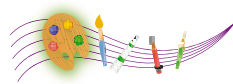


Спосіб видобування звуків голосом чи на інструменті



Короткий рух, коротка лінія, що виконується одним рухом руки



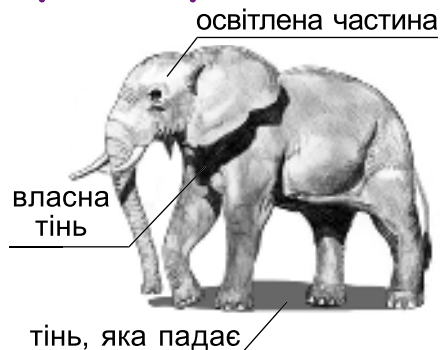


# Образотворча графіка

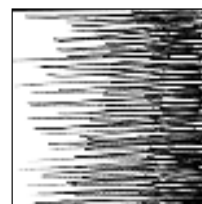
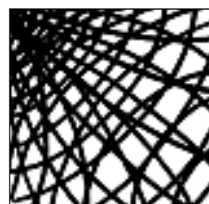
**Світлотінь** – засіб виявлення форми. Поєднання світла й тіні в рисунку дозволяє передати форму, об'єм, фактуру.

Усі об'єкти (предмети) об'ємні. Щоб точніше це передати, потрібно вміти розрізняти:

- освітлену частину – на яку падає світло;
- власну тінь предмета (затемнену частину);
- тінь, яка падає від самого об'єкта (предмета).



**Вправа.** Досягни різного ступеня насиченості засобами графіки.

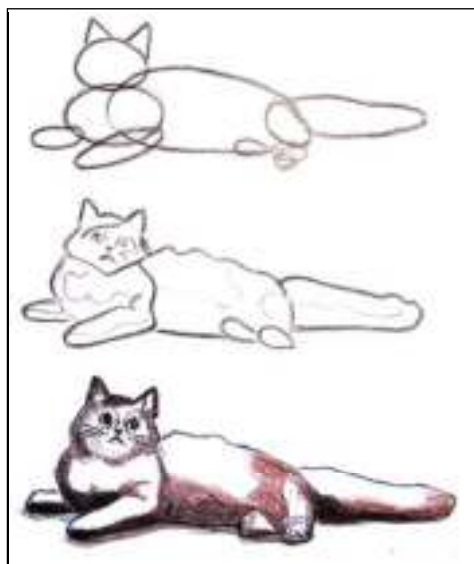


Виконай лініями та штрихами графічні замальовки котів (*графічні матеріали*).

**Сходінками до майстерності:**

- Починай роботу із загальних начерків обрису. Потім познач контури тіла.
- Уточни форму та передай характерні деталі.
- За допомогою світлотіні створи враження об'ємності.

Варіант 1



Варіант 2



Поміркуй, чому світлотінь в образотворчому мистецтві важлива. Досліди, які засоби виразності графіки найбільше застосовували анімалісти від найдавніших часів до сьогодення. Чи використовують їх у комп'ютерній графіці?

## Образи тварин у мистецтві

Птахи, мабуть, фаворити з-поміж тварин для натхнення митців, зокрема композиторів. Спів пернатих заворожує і ніби кидає виклик: «А чи зможеш ти створити таку красу мовою музики?». Багато композиторів досліджують спів пташок. А потім завдяки можливостям музичної мови – мелодії, ритму, тембру музичного інструмента – намагаються відтворити спів птахів.

Нині, завдяки використанню технічних засобів, композитори іноді здійснюють пряме вставлення записів пташиного співу в музичні твори.



Музичними «кольорами» – тембрами інструментів – «промовляє» оркестрова музика, що звучить у різних жанрах від п'єси-мініатюри до симфонії.



Спів птахів. *Георг Гендель*. Концерт для органа з оркестром «Зозуля і соловей» (фрагмент). *Ейноухані Раутавара*. «Концерт для птахів з оркестром» («Арктична пісня»).



Як вдалося Георгу Генделю відтворити голоси птахів? Що особливого у звучанні кожного концерту? У якому з творів – імітація пташиного співу, а в якому – реальні голоси птахів? Уяви і розкажи, як може звучати хор птахів на картині Яна ван Касселя Старшого (1). Про що можуть думати пташки на фрагменті картини Яна Брейгеля Старшого (2)?

Поміркуй, чи є у місцевості, де ти живеш, птахи, схожі на птахів з давньоєгипетського стінопису (3).

3

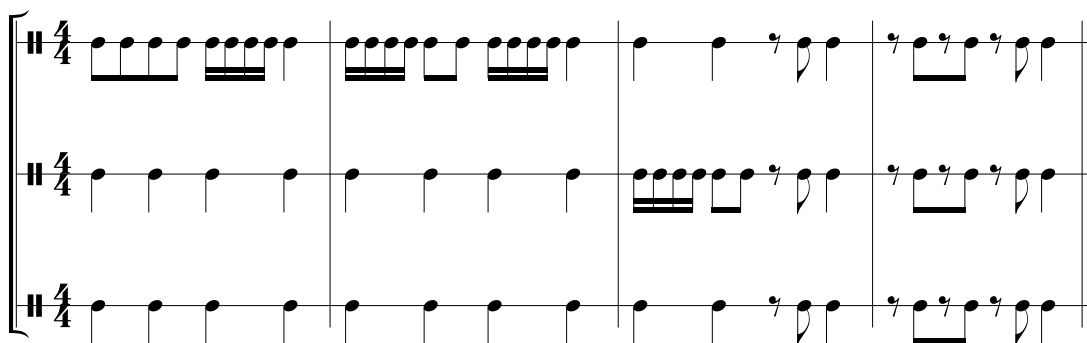


Секрет музичного жанру «концерт» зашифрований у його назві. Слово «концерт» має подвійне походження: від латинського *concertare* – «змагатися» і від італійського *concerto* – «згода». Діалог / змагання соліста / солістів та оркестру відбувається узгоджено і злагоджено задля втілення загального задуму твору і створення цілісних музичних образів.



**?** Пригадай і назви групи симфонічного оркестру та музичні інструменти, що входять до них.

**🎵** **Робота в групах.** Створіть і виконайте ритмічно-звуковий фрагмент «концерту». Оберіть «солістів», які мають придумати свої ритмічні послідовності на вибраному інструменті (сопілка / свистулька / металофон / маракаси тощо) у розмірі 4/4. Усі інші – «оркестр». За вказівкою диригента (вчителя / вчительки) виконайте по черзі партію оркестру і надайте можливість показати майстерність «солістам». Під час виконання «соліста» оркестр має на *p* акомпанувати.



**📱** «Посміхайтесь» (музика *Олександра Осадчого*, вірші *Андрія Дмитрука*).



## КОНЦЕРТ

**🎵** Жанр оркестрової музики

Публічне виконання мистецьких номерів за певною програмою

**?** На основі твого розуміння «спілкування» соліста й оркестру в жанрі «концерт» і власного досвіду вислови думки про важливі умови злагодженої роботи в команді для досягнення запланованого результату.

На дозвіллі поцікався цією історією. Якось вранці бразилець Анелі побачив фото птахів на електричних дротах. Натхнений цим видовищем, він написав музику. Цікаво, що замість дротів він уявив нотний стан, а розташування птахів «переклав на ноти». А потім створив це відео.

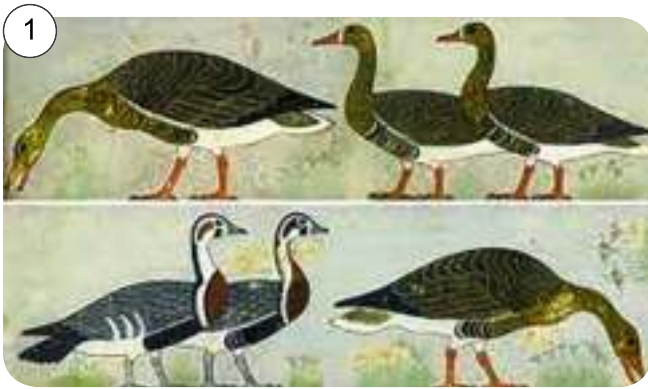






## Образи тварин у мистецтві

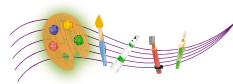
Милуючись кольоровою гамою доквілля, живописці не можуть не замислитися: «Як багатством кольорів та відтінків передати різнобарвне розмаїття і відтворити красу природи?». Тому впродовж тисячоліть митці досліджують властивості кольорів і застосовують їх у своїх творіннях, зокрема в монументальному живописі.

**Фреска** – найдавніша техніка монументального живопису, її виконують фарбами по вологій штукатурці. Поширеною є й техніка **мозаїки** – викладення зображення з ретельно дібраних кольорових камінців (або шматочків скла чи кахлів). До наших часів збереглися стінописи Давнього Єгипту (1), палацу острова Крит (2), будинків міста Помпеї (3) із унікальними анімалістичними зображеннями.



 Поділися своїми емоціями від фресок та мозаїк. Схарактеризуй образи тварин. Розглянь, як у монументальному живописі передано колір, форму та фактуру. Яким кольоровим поєднанням віддано перевагу? Як це впливає на емоційне сприйняття? Порівняй сучасну Гері Дростла (4) та давню (3) мозаїку. Поміркуй разом з однолітками, як у давні часи ставилися до тварин.

 **Монументальний живопис** – вид живопису, твори якого призначені для розміщення на архітектурних спорудах, проте є самостійними за своїми образно-художніми рішеннями.



# Образотворча грамота

Завдяки *колірному тону* певний колір відрізняється від усіх інших кольорів. У кожного кольору багато тонів. Властивість кольору бути більш чи менш яскравим (світлим) – це *світлота*, тобто ступінь наближення кольору до білого. Утворюємо розбіленням. Ступінь чистоти – *насиченість*. Це додавання до чистого кольору чорного, тобто затемнення.

## Гама тонів червоного кольору



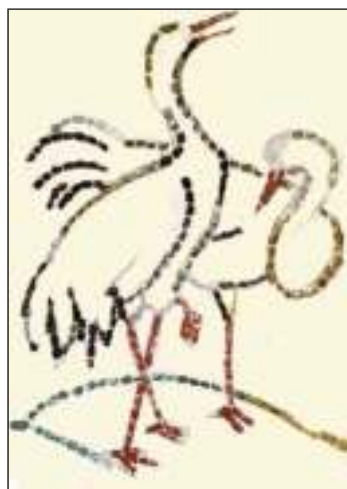
**Вправа.** Проаналізуй гаму тонів червоного кольору. Як можна утворити тон (розбілений, затемнений)?



Створи імітацію анімалістичної мозаїки (*гуаш, техніка штампування*).

### Сходінками до майстерності:

- На тонованому папері намальовуй допоміжними лініями загальну форму.
- Віддрукуй плямами певних кольорних тонів обрис, оперення та частини тіла птахів, тло тощо.



## ГАМА



Звукоряд між однойменними звуками на відстані октави



Ряд гармонійно взаємопов'язаних відтінків кольору



Назви властивості кольору. Що тобі відомо про монументальний живопис? Чим особливі фрески та мозаїки?

На дозвіллі здійсни віртуальний екскурс до давніх споруд. Поміркуй, чому архітектура та монументальний живопис творять разом цілісний художній образ окремої споруди чи ансамблю?



## Довкілля в художніх образах

Довкілля напрочуд розмаїте барвами та формами. А скільки в ньому звуків! Вслухайся у завивання вітру, плескіт хвиль, гуркіт грому, дзвін дощових крапель, хрускіт снігу, гудіння дротів, спів птахів то помітиш, що ніби чуєш «мелодію» природи. Недарма впродовж століть композитори і музиканти, навчаючись у природи, прагнули відтворити її звукове різноманіття.



? Якими засобами живопису Ольга Кваша «розповіла» про пору року, явища та настрої природи? Якою відтворена літня гроза та зимова тиша?

🎧 *Антоніо Вівальді. Цикл «Пори року». «Літо. Частина 3 («Гроза»)».*



? Якою представлено грозу в музиці А. Вівальді? Які музичні засоби використав композитор для звукового відтворення природного явища (темп, перегукування «соліст-оркестр», акценти, динаміка)? Соло якого музичного інструмента «веде діалог» з оркестром у концерті? Які емоції викликала музика?

радість

сум

тривога

збентеженість

страх

Італійський композитор Антоніо Вівальді створив **цикл** «Пори року» із чотирьох концертів для скрипки з оркестром. До кожного концерту є сонет (ліричний вірш) та вказівки композитора про явище / звуки природи, які має відтворити музикант. Кожен з концертів складається з трьох частин, що розкривають різні характеристики цілісного художнього образу твору.

Музична форма жанру «концерт»

I частина швидко

II частина повільно

III частина швидко



**Музичний цикл** – поєднання окремих частин або творів, самостійних за будовою, але пов'язаних єдністю задуму.



Досліди жанр «концерт». Ознайомся з орієнтовним перекладом сонетів до кожної частини твору. Зверни увагу, як музичною мовою відтворено різний характер зими – суворої й вітряної, тихої й мрійливої, холодної й непередбачуваної. Поміркуй і поясни, як ці особливості жанру сприяють розкриттю цілісного музичного образу зими:

виконання  
(«соліст–оркестр»)

тембр  
(інструменти  
оркестру)

динаміка  
(від *pp* до *ff*)

музична форма  
(три самостійні  
частини)

**1 ч.** Тремтиш від холоду й жахливого вітру! Бігаєш по крижаному снігу, щохвилини тупаючи ногами, і так холодно, що зуби цокотять від сильного морозу.

**2 ч.** Як приємно зігрітися у спокої та затишку перед вогнищем каміна, коли на вулиці така холоднеча...

**3 ч.** По льоду йдеш обережно й повільно, бо страшно послизнутись і на землю впасти. Така-от зима! Втім, незважаючи ні на що, це – прекрасна пора року!



Антоніо Вівальді. Цикл «Пори року». Концерт «Зима».



## МУЗИКА ЗЕМЛІ

Музика і вірші *Анатолія Житкевича*



По-слу-хай му-зи-ку зем - лі: в ній за-пах трав і сон-ця лас-ка,  
у си-нім не-бі жу-рав - лі, а на до-ло-нях – див-на каз - ка!  
Спі-ва-є чис-те дже-ре - ло, нав-ко-ло вквіт-час-те бар - він – ком,  
і піс-ня лю-дям на доб - ро – лу-на-є ра-діс-но і дзвін-ко.



Зроби узагальнення щодо поняття «концерт». На дозвіллі збирай фонотеку з музичних творів, присвячених природі, довкіллю. Яка за характером та тембровими звучаннями музика співзвучна кадру з аніме-фільму (1)?

На дозвіллі поекспериментуй: за допомогою різних предметів (*паперу, паличок, плівки*) спробуй зімітувати звуки дощу, грому, шелесту листя тощо.



## Довкілля в художніх образах

1



**Пейзаж** є одним з найулюбленіших жанрів образотворчого мистецтва. Це художні твори, у яких зображено природу або певну місцевість. Краса природи, реальне або уявне довкілля – постійне джерело натхнення для **пейзажистів** (художників, фотографів, дизайнерів).

Китайці першими почали створювати художній образ природи на сувоях (1) – картинах видовженого формату. Вони вважали, що «природа – міра всіх речей», і милуватися краєвидом – один із шляхів пізнання істини. Китайські пейзажі – це витончене поєднання ліній і фарб, слова й каліграфії.



Уяви, що ти перебуваєш у зображеному на сувої (1) китайському краї. Схарактеризуй його природу, те, що близько і далеко від тебе. За допомогою чого, на твою думку, передано відчуття глибини простору?

Як давньоєгипетські художники відтворили простір довкілля з деревами і водоймою (2)?

Що в цифровому пейзажі Альони Величко (3) ти бачиш нереальним? Які кольори найбільше привертають твою увагу? Чи є цифровий пейзаж Альони Величко живописом? Поясни. Порівняй свої відчуття, емоції від художніх образів природи творів (1, 3).

2



3

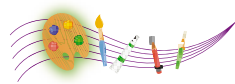


### Різновиди пейзажів та їх зображення

міський	садово-парковий	природний	сільський
вулиці, заводи тощо	куточки парків, садів	водойми, рівнини, ліси, гори тощо	сільські будівлі і краєвиди

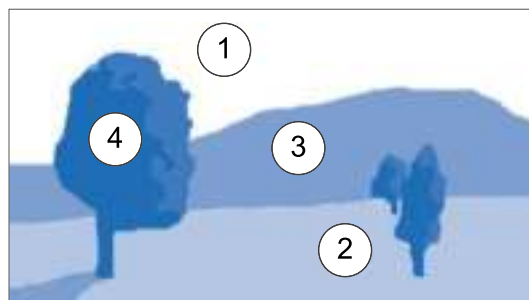


Знайди на сторінках підручника ілюстрації з пейзажами, що зазначені в таблиці «Різновиди пейзажів та їх зображення».



## Образотворча грамота

Щоб розташування світла і тіней у пейзажі відповідало дійсності, дотримуйся тонового розподілу: небо (1) зображай у найсвітліших тонах; горизонтальні ділянки та плоску поверхню землі (2) – трохи темнішими; похилі поверхні (3) – більш темними; вертикальні поверхні, наприклад стовбури дерев (4), – найтемнішими.



Проаналізуй подану вгорі схему та обміркуй, як сонячне світло впливає на тоновий розподіл у пейзажі (що освітлює, від чого може відбиватися / не відбиватися сонячне світло).



Намалюй природний пейзаж улюбленої пори року (*пастель або соус чи інший м'який матеріал*).

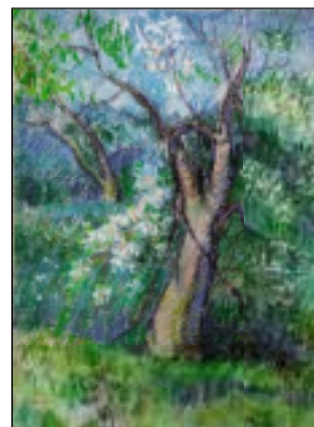
### Сходінками до майстерності:

- Уяви краєвид. Проведи лінію горизонту. Наміть предмети першого та другого планів.
- Роботу виконуй від найтемніших до найсвітліших плям. Густу насичену лінію можна розтерти, утворюючи різні тони кольору. Для отримання різних відтінків накладай один колір на інший.
- Поблизкай поверхню лаком для волосся.

Варіант 1

Варіант 2

Варіант 3



Що ти можеш розповісти про пейзаж? Чому під час роботи над пейзажем потрібно дотримуватися тонового розподілу?

Поцікався на дозвіллі, як пейзаж може впливати на емоційний стан людини. Які пейзажі лікують людей?

Переглянь відео Всеукраїнської школи онлайн «6 клас. Мистецтво. Пейзаж. Як відчувати природу?» та дізнайся більше про пейзаж.





## Довкілля в художніх образах



Картини природи, сцени, зазвичай, сонячного безтурботного настрою в мистецтві мають назву «пастораль» (від фр. «сільський», «пастуший»). Часто в них утілено різні почуття, що наповнюють людину, яка перебуває на лоні природи.

Музика також може відтворювати пасторальні настрої в різних інструментальних жанрах – камерних та оркестрових. Утім, незалежно від жанру, назва музичного твору «Пастораль» або «Пасторальна», вже спрямовує слухача: це відчуття, пов'язані з милуванням і захопленням доквіллям та природними явищами.



Доменіко Скарлатті. Соната ре-мінор «Пасторальна».



Чи можна назвати пастораллю мініатюру з давньоримського рукопису (1) та картини Франсуа Буше (2), Ксенії Чаціної (3) та Мері Стоддарт (4)? Підтверди чи спростуй. Як ти думаєш, ці твори написані в один часовий період чи в різні? Який настрій створила музика сонати? Добери відповідні характеристики.

радість

грайливість

сум

задумливість

тривога

Пасторальні настрої та відчуття втілено в багатьох музичних творах – великих камерних або великих, масштабних, як-от **симфонія**.



**Симфонія** (від грец. «співзвуччя, злагоджене звучання») – великий твір для оркестру, що зазвичай складається із чотирьох різнохарактерних частин.

**Соната** (від італ. «звучати») – жанр камерної музики для одного або кількох інструментів.





Досліди жанр «симфонія» на прикладі Симфонії № 6 «Пасторальна» Л. ван Бетховена. Кожна її частина має програмну назву, яка налаштовує слухача на розгортання симфонічного сюжету. Водночас композитор стверджував, що музика твору не змальовує конкретні події чи картини, а передає відчуття, пов'язані із сільською природою.

### ПАСТОРАЛЬНА СИМФОНІЯ

I ч. «Пробудження радісних відчуттів від прибуття в село»

II ч. «Сцена біля струмка»

III ч. «Веселе зібрання сільського люду»

IV ч. «Гроза, буря»

V ч. «Пісня пастуха. Відчуття радості і вдячності після закінчення бурі»



Людвіг ван Бетховен. Симфонія № 6 «Пасторальна» (фрагменти).

Під час слухання музики занотуй (або графічно змальовуй) емоції, думки, образи, що виникли в тебе. Зверни увагу на тембри, характер мелодій, темп, динаміку, які використав композитор для відтворення пасторальних настроїв. Зроби узагальнення: чи вдалося митцю завдяки жанру «симфонія» різнобічно показати чуттєве розмаїття, викликане природою?

Мелодія	наспівна, стрімка, спокійна, бурхлива, активна
Динаміка	<i>p mp mf f ff</i>

Темп	повільний, помірний, швидкий
Тембр	інструменти / групи інструментів симфонічного оркестру



«Музика землі» (музика і вірші Анатолія Житкевича).



**Робота в групах.** «Прикрасьте» мелодію пісні «Музика землі». Одна із груп виконує пісню, інші, заздалегідь домовившись про черговість виконання, створюють імітації звуків природи: шерехи, стукіт, спів пташок, гуркотіння тощо.



Схарактеризуй пасторальні настрої в різних видах мистецтва.

На основі «Пасторальної симфонії» Л. ван Бетховена створено мультфільм «Фантазія». На дозвіллі переглянь його, поділися своїми враженнями. Який настрій він у тебе викликав?

«Пасторальна» симфонія Л. Бетховена надихала учасників міжнародного екологічного проєкту «Beethoven Pastoral Project». Вони закликали людей переосмислити своє ставлення до природи й захистити довкілля задля себе і нащадків. Які екологічні заходи запропонуєш ти?



## Довкілля в художніх образах



1 Майстерність художників вражає достовірністю передачі довкілля в різних видах пейзажів. Щоб створити враження неосяжної глибини, безкрайньої далечі, безкінечності простору на площині, вони використовують правила лінійної перспективи.

Вдивляючись у просторові плани пейзажів, можна помітити, як змінюються розміри ближніх і дальніх зображень (висота, ширина, довжина поверхонь).

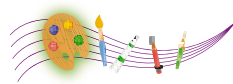


Назви різновиди пейзажів. Чим кожен з них особливий? Які засоби художньої виразності допомогли Георгію Нарбуту (1) відтворити територію вулиці; Робу Барнсу (2) – простір левади; Філісіу Шаферу – шир довкілля (3)? Як вибір формату та розташування лінії горизонту вплинули на розкриття художнього образу в кожному пейзажі?

Проаналізуй, як у пейзажі (4) змінюється розмір об'єктів (стовпи, дерева, світлофори, дорожня розмітка) з віддаленістю від спостерігача.



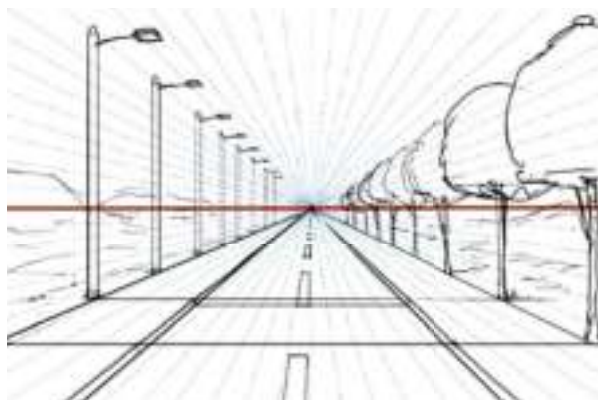
**Лінійна перспектива** – зображення предметів з урахуванням уявної зміни їхньої величини та форми, зумовленої розташуванням предметів у просторі та їх віддаленістю від спостерігача.



## Образотворча грамота

Для передачі простору пейзажисти застосовують правила *лінійної перспективи*:

- що далі предмет від глядача, то меншим він здається;
- паралельні горизонтальні лінії, віддаляючись, не тільки зближуються, але й на рівні очей сходяться в одну точку (точка сходження);
- усе, що має вертикальний напрямок (стовпи, стіни будинків тощо), зображується вертикально.



Створи відтиск за допомогою форми, виготовленої з речей, що були в ужитку (*лоток із спіненого полістиролу (або картон)*).

### Сходишками до майстерності:

- Для створення форми для друку видряпай шпажкою на зовнішньому боці лотка лінію горизонту, лінії, що зближуються в точці сходження, стовбури та гілки дерев.
- Нанеси на форму фарбу, притисни до неї аркуш білого паперу та зроби відтиск.
- Після очищення форми можеш поекспериментувати з іншими кольорами фарб.



Що ти знаєш про лінійну перспективу? Яким буде малюнок із зображенням доквілля, якщо не дотримуватися правил лінійної перспективи?

На дозвіллі подивись відео та дізнайся, як можна зробити відтиски картоном.



За можливості створи світлини з об'єктами доквілля (залізні колії, стовпи обабіч дороги, дорога алеї тощо). Визнач точку сходження. Проаналізуй висоту об'єктів.



## Довкілля в художніх образах

Подивись на вечірнє небо!  
Пурпуровим вогнем горить,  
День втомив його сонячним світлом,  
Ще хвилина – і небо спить.


Загорнувшись у темряву ночі,  
Зорі ясні розсипле всюди,  
Тиху казку нічну прошепоче  
І самотній місяць розбудить.

Алена Гапонюк




З-поміж музичних жанрів є такий, що відзначається особливою наспівністю, мрійливістю, ліричністю, споглядальністю. Це – *ноктюрн* (з фр. «нічний»). Саме вночі, коли все стихає, з'являється можливість усамітнитись і помріяти. Зазвичай, ці твори пишуть для фортепіано, однак існують ноктюрни у виконанні інших інструментів а також ансамблів та оркестрів.



 *Фридерик Шопен*. Ноктюрн Сі-мажор. *Михайло Калачевський*. Ноктюрн (у виконанні академічного народного оркестру). *Клод Дебюссі*. «Місячне сяйво» (за вибором).




 Уяви себе всередині однієї з картин: Ольги Кваші (1) і Луїса Ромеро (2). Які звуки ти «чуєш» навколо? Які твої відчуття? Які музичні характеристики притаманні жанру «ноктюрн»? Обери відповідне.

Мелодія	Темп	Динаміка
спокійна, журлива, мрійлива, бурхлива, збуджена, бадьора	швидкий, помірний, повільний, дуже швидкий	<i>pp p mp mf f ff</i>




**Ноктюрн** (фр. *nocturne* – «нічний») – музичний жанр, переважно твори інструментальної музики ліричного мрійливого характеру.

Говорючи про музичні твори лірично-споглядального, мрійливого характеру, неможливо не пригадати «Місячну сонату» Людвіга ван Бетховена. Її поява – вилив емоцій митця від нерозділеного великого почуття. Назва твору не належить композитору. Утім, вона настільки пристала до цього твору, що саме під нею соната отримала світову популярність.

 Людвіг ван Бетховен. Соната № 14 «Місячна». Ч. 1 (фрагмент).




 Обговоріть із друзями, у чому може бути секрет популярності цього твору. На дозвіллі поцікавтеся, які відомі музиканти чи колективи виконували «Місячну сонату». Чи суголосна за настроєм з музикою картина Олега Шупляка (3)? Поясни.



Прочитай вірш Алени Гапонюк (с. 36), виконай вокалізом запропоновані мелодії. Поміркуй і поясни, яка з них більше «пасує» до вірша.

1 

2 

 «Місячна мелодія» (музика і вірші Катерини Комар). Імпровізуй. Придумай рухи і рухайся під музику.




## КОЛЬОРОВА ПЛАНЕТА

Музика і вірші Анжели Побужанської



ко-льо-ри яс-кра-ві, це зем-ля мо-я, мій дім в ніж-ній рай-дуж-ній оп-ра-ві.


 Які епітети викликає в тебе слово «ноктюрн»? Які музичні характеристики цього жанру? На дозвіллі переглянь мультфільми; порівняй анімаційні образи, що народилися під впливом музики Клода Дебюссі «Місячне сяйво».




## Довкілля в художніх образах



Затишок вулиць, просторі ландшафти Землі від безплідних пустель до пишних тропічних лісів, від бездонних океанів до хмарного неба живописці пишуть різнобарв'ям фарб, застосовуючи правила *повітряної перспективи*.

 Розглянь пейзаж Андрія Черниша (1) та зверни увагу: те, що близько, зазвичай пишуть чіткіше, використовуючи різнобарв'я теплих тонів фарб, а те, що далеко, – з переважанням холодних тонів кольорів, блідіше, більш розпливчато. Поміркуй. Чому небо є найпопулярнішим елементом будь-якого пейзажу?



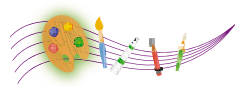
 Які емоції та почуття викликають у тебе картини? Проаналізуй плановість одного з творів та з'ясуй, завдяки чому художнику вдалося відтворити глибину простору.

Полотно Архипа Куїнджі «Місячна ніч на Дніпрі» (2), за словами художника, є головним твором його життя. Йому вдалося майстерно передати ілюзорність місячного світла і знайти ідеальну композицію для передачі простору і настрою. Завдяки протиставленню теплих червонуватих відтінків землі та холодних сріблястих – води й неба живописець досяг глибини простору. Використання в освітлених місцях темних мазків створило ефект особливого місячного світла, яке ніби мерехтить. Це все свідчить про те, що художник майстерно володів знаннями і вміннями з *повітряної перспективи*.



**Повітряна перспектива** – видимі в просторі зміни чіткості й кольору предметів, віддалених від спостерігача; спосіб зображення простору в образотворчому мистецтві.





## Образотворча грамота

Сутність передачі простору за допомогою повітряної перспективи полягає в зображенні віддалених предметів і фігур менш чіткими й насиченими внаслідок споглядання їх крізь товщу повітряного середовища, яке надає кольорам холодних відтінків.

Світлий предмет, віддаляючись, менше синіє, ніж темний. Це відбувається тому, що частина синіх променів світла, відбитих світлим предметом, не доходить до нашого ока, розсіюючись в атмосфері.



Визнач і назви, скільки планів на фото. Порівняй їхні тонові співвідношення.



Намалюй пейзаж, використовуючи правила повітряної перспективи (*акварельні фарби*).

### Сходінками до майстерності:

- Світло-синьою фарбою зафарбуй тло – небо. Додай більше синього і пропиши зображення дальнього плану, поступово додавай насиченості фарбам та продовжуй писати предмети наступних планів.
- Детально, чітко, насичено пропиши предмети першого плану.



Що тобі відомо про повітряну перспективу? Чому для написання живописного пейзажу важливо знати правила повітряної перспективи?

Дізнайся в мережі «Інтернет» цікаві факти про виставки полотна Архипа Куїнджі «Місячна ніч на Дніпрі».

## Довкілля в художніх образах

У нас є чудова можливість милуватися чарівністю природи – палітрою заходів і сходів сонця, аквамарином і блакиттю морських просторів, смарагдовою зеленню листя і різнобарв'ям квітів у полях, лісах, на луках.



Хоча музиці й не притаманні візуальні засоби, втім завдяки своїм звуковим впливам ми яскраво можемо уявити картини довкілля, що звучать у музичних образах. Звукові «картини» писали багато композиторів. Це – окремі музичні жанри, які у своїх назвах навіть запозичили поняття образотворчого мистецтва – «симфонічна картина», музичні «ескізи», «фрески», «акварелі». Образи цих творів часто пов'язані з відтворенням вражень від природних явищ або відчуттями споглядання, милування чи захоплення краєвидами.



*Вадим Гомоляка. Закарпатські ескізи. Зоря над Карпатами. Клод Дебюссі. Симфонічна картина «Хмари». Симфонічні ескізи «Море». Ч. 3. «Діалог вітру з морем».*



Якими уявилися тобі «картини», створені музикою: світанок у горах та хмари? А діалог моря з вітром? Якими засобами музика їх «намалювала»? Опиши тембровий колорит, темп, динаміку тощо. Чи можуть картини Андріана Бабюка (1) та Джоді (2) бути зоровою ілюстрацією одного з музичних творів? Поясни.



**Симфонічна картина** – одночастинний симфонічний твір, програма якого має зображальний або описовий характер і характеризується довільною, частіше варіаційною формою, споглядальністю або повільною розповідністю.



**Робота в групах.** Створіть «звукові картини» за одним з віршів Анатолія Качана або картиною Франсуа Буше «Маленька танцівниця» (оберіть один з варіантів або придумайте щось власне).

**Варіант 1.** Закінчіть запропоновану мелодію або придумайте власну й виконайте пісеньку.



**Варіант 2.** Створіть до вірша звуковий супровід; продекламуйте вірш із супроводом.



Слухав птах на дротах,  
Як гуде телеграф.  
А гудів він отак:

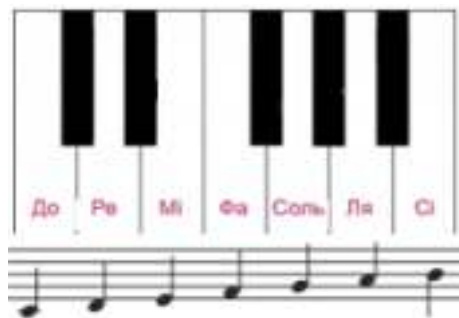
Гу-гу-гу... тік-тік-так...  
Тік-тік-так... гу-гу-гу...  
Ско-ро... бу-де... все... в сні-гу...



**Варіант 3.** Уявіть і відтворіть на шумових музичних інструментах музичний супровід маленької танцівниці. Поясніть, які мають бути динаміка і темп виконання.



За бажання спробуй виконати «мелодію хвиль» на віртуальному піаніно (онлайн). Знайди на клавіатурі відповідні клавіші. Зверни увагу на розмір (3/4) і штрихи (легато). Темп і динаміку обери самостійно.



«Кольорова планета» (музика і вірші Анжели Побужанської).



Поміркуй, чому так багато музичних творів у різних жанрах присвячено красі довікілля. На прикладі твору, що тобі найбільше сподобався, розкажи про особливості музичного жанру, у якому написано твір.





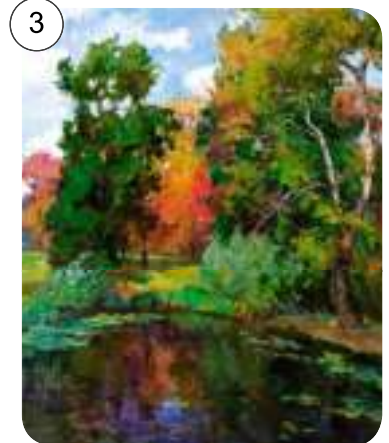
## Довкілля в художніх образах



Невипадково живописний пейзаж часто порівнюють з музикою і поезією. Бо головну роль у ньому відіграє не копіювання природи, не дія, а переживання і почуття.

Фіксуючи барвами ефекти світла та погоди, експериментуючи із способами нанесення фарб, пейзажисти відтворюють своє ставлення до природи, думки, настрої. Що виразніші художні засоби добирають митці, то

змістовніша й цікавіша робота для глядачів. Тому й не дивно, що пейзаж може мати певний характер: історичний (героїчний), ліричний, епічний, романтичний, фантастичний (уявний) чи абстрактний.



Які почуття до природи намагалися передати живописці? Сполучення яких кольорів вони обрали? Які пейзажі є *статичними* (спокійне, врівноважене зображення природи), а які – *динамічними* (зображують негоду, стихію)? Яку роль, на твою думку, відіграє художня техніка та авторська манера письма у творах Карла Боша (1), Джованні Фаттори (2), Миколи Глущенко (3)?

Кожна пора року, час доби, явища природи мають свій неповторний колорит, тобто гармонійне сполучення різних кольорів. Ти вже знаєш з 5-го класу, що колорит картини може бути теплим і холодним, наближеним і контрастним, мажорним і мінорним тощо.


Для врівноваження та гармонії барв колориту в композиції потрібно дотримуватися *пропорційних співвідношень контрастних кольорів* (як показано на схемі).

Проаналізуй малюнок і перетвори кольорові відрізки у звичайні дробі.




## Образотворча грамота

Гармонійне поєднання кольорів на основі їх взаємодії, контрасту й чергування ясного і неясного, теплого і холодного у творах пейзажного жанру наповнює їх особливою емоційністю. Поєднати кольори гармонійно можна в один із способів: урахувати пропорційне співвідношення кольорів; до кольору додати білої або чорної фарби; в один із кольорів додати йому контрастний. Наприклад, якщо до чистого червоного додати трохи зеленого, він стане сіро-червоним і добре гармоніюватиме із зеленим.

 Експериментуй з інструментами, пристроями тощо та утвори скрап різними способами.



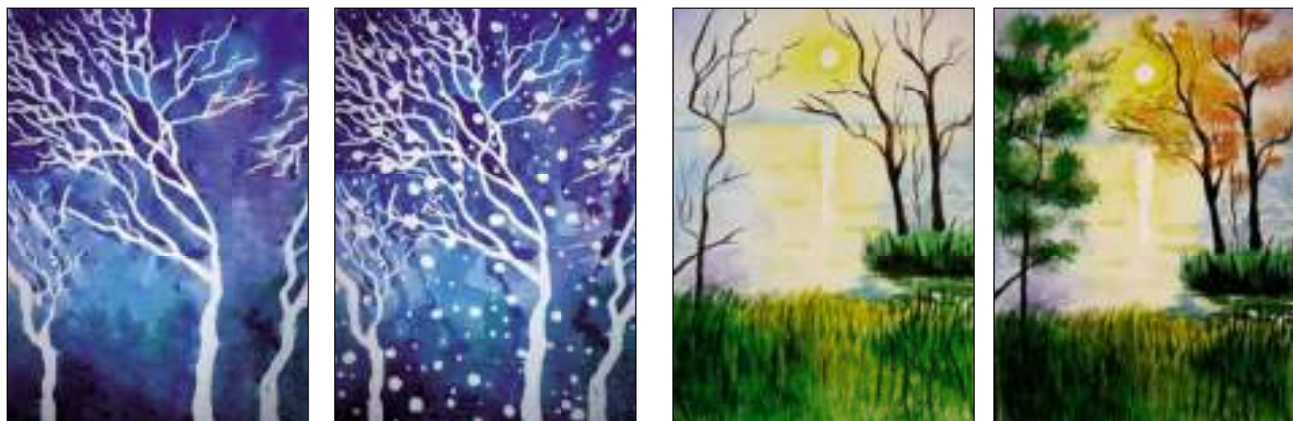
 Намалюй пейзаж у техніці скрап (фарби, пензель, зубна щітка, гребінець).


**Сходінками до майстерності:**

- Добери колорит відповідно до свого задуму і гармонійного поєднання кольорів у композиції та напиши пейзаж.
- Набрискай зверху фарбу, імітуючи, наприклад, листочки, краплі чи сніжинки.

Варіант 1

Варіант 2



 Що допомагає наповнити живописні пейзажі особливою емоційністю? Які способи гармонійного поєднання кольорів тобі відомі?

На дозвіллі доповни разом з однолітками електронний каталог пейзажами з різними характеристиками.

Обговоріть з однолітками проблему забруднення річок, морів, вирубки лісів тощо. Які заходи потрібно здійснювати для збереження нашого довкілля? Як у цьому може допомогти мистецтво?



## Мистецтво у звичайних речах

Насолодитися звуками природи можна завдяки звуконаслідуванню у творах не тільки інструментальної, а й вокальної, зокрема хорової, музики. Художники добирають потрібний колорит картини. Так само композитори через гармонію і тембри співацьких голосів та музичних інструментів, характерні інтонації в мелодії, зміни динаміки, темпу тощо створюють музичні образи, що яскраво можна уявити.

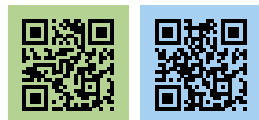


Так, в *ораторії* «Пори року» Йозефа Гайдна музична картина «Гроза» майже зрима: хор вигуками «Ах! До нас наближається гроза!», «Куди бігти?», а оркестр – швидкими пасажами, звуками «ударів грому» передають сум'яття і страх, викликані несподіваним шквалом негоди...

У звучанні хору з *кантати* Людмили Шукайло звукові переливи переносять у весняне довкілля, що прокидається від зимового сну.



Йозеф Гайдн. Ораторія «Пори року. "Літо. Гроза"».  
Людмила Шукайло. Кантата «Пори року». «Весна. Розлилися води».



Схарактеризуй звучання хорів. Які образи виникли? музичні прийоми (ефекти) використали композитори для цього? Пофантазуй, про що «спілкуються» птахи на картині Тобіаса Штрановера. Які час доби, пору року, погоду зображено? Як зміниться колорит, якщо *почнеться гроза* або *засяє яскраве сонце*? Тембри яких музичних інструментів чи співацьких голосів ти обереш для озвучення?



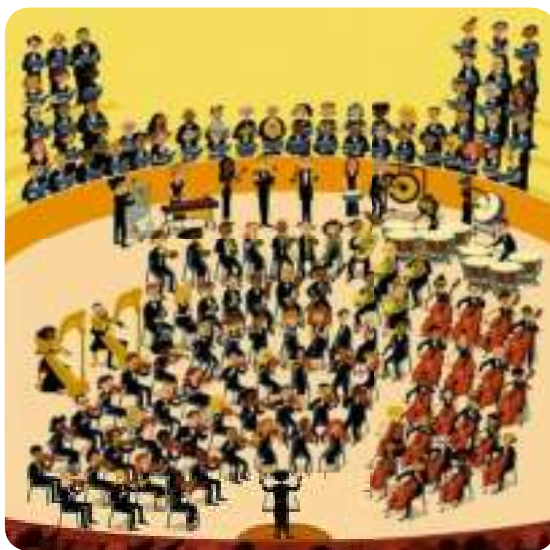
**Ора́торія** – великий концертний вокально-хоровий жанр для солістів, хору і симфонічного оркестру.





# Музична грамота

Великими вокально-хоровими жанрами, є *кантата* й *ораторія*, які виконують співаки-солісти, хор і оркестр. Усі частини кантати чи ораторії поєднані між собою спільним задумом, кожна з них послідовно розкриває єдину тему. Кантата близька до ораторії, але відрізняється меншим розміром, переважно камерним характером (тобто призначена для виконання невеликим колективом музикантів), відсутністю розгорнутого сюжету.



**?** Об'єднайтеся у дві групи. Оберіть диригента.

**Варіант 1.** Відтворіть співом «діалог птахів». Динаміку і темп виконуйте за вказівкою диригента.

Ку-ку, ку-ку...  
ла-ла....

**Варіант 2.** Створіть вокальну «картину» «У передчутті негоди», виконайте поспівку декілька разів: почніть виконувати повільно на *p*, а потім поступово пришвидшуйте темп і збільшуйте гучність виконання.

Ві-тер на-би-ра-є си-лу, ой!  
І тем-ні-ють в не-бі хма-ри, ма-буть, бу-де дощ.

**📱** «Хай живе надія» (музика *Ірини Білик*, вірші *Костянтина Гнатенка*), с. 49.



## КАНТАТА (італ. *cantata*, лат. *canto* – «співаю»)



Вокальний жанр, що може складатися з кількох частин і виконується хором, солістами та оркестром



Вид ліричної поезії – урочистий багаточастинний вірш

**?** Як можливо відтворити образи доквілля у вокально-хоровій музиці? Порівняй жанри «кантата» і «ораторія». Поміркуй, у чому цінність хорового співу для людини.

## Мистецтво у звичайних речах



Красу природи передають не лише пейзажі, а й натюрморти. Художні образи творів цього жанру образотворчого мистецтва радують око пишними букетами квітів, зібраним урожаєм, занурюють глядачів в атмосферу природного достатку, «розповідають» про світ речей людини.

Елементи натюрмортів є ще у фресках Давнього Єгипту (1), у розписах посуду Давньої Греції (2), у мозаїках Давнього Риму (3). Нині це дуже популярний жанр.



Поділися своїми емоціями від цих творів. Зроби висновки, як змінювався художній досвід митців з плином часу. Полотно Мікеланджело Мерісі да Караваджо «Кошик з фруктами» (4) є найпершим європейським натюрмортом. Вислови припущення, чому деякі листочки зображені засохли, а плоди – трохи зіпсовані? Завдяки чому, на твою думку, досягнуто реалістичності зображення?

Порівняй натюрморти (4 і 5). Подискутуй з друзями над перевагами та недоліками станкового й цифрового живопису.



**Натюрмóрт** – жанр образотворчого мистецтва, у творах якого зображені предмети, об'єднані в композиційну групу.

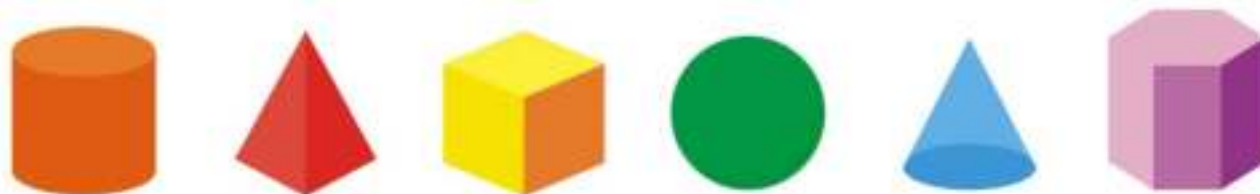
# Образотворча грамота

Щоб достовірно намалювати натюрморт, потрібно за допомогою олівця встановити пропорції: співмірність частин зображення, відповідність їх одна одній та співвідношення із цілим.

Для цього спочатку аналізують конструкцію форми предмета, умовно розкладаючи її на геометричні тіла. Потім порівнюють відношення висоти до ширини, частин до цілого.



**?** Пригадай назви геометричних тіл. Назви геометричні фігури, які є в основі форми геометричних тіл.



**?** **Вправа.** Поглянь довкола та знайди й назви форми предметів, схожих на геометричні тіла, наприклад шафа – паралелепіпед, яблуко – куля тощо. Встанови пропорційні співвідношення кількох предметів.

**?** Замалюй тістечка з натури чи світлини (*художні матеріали за вибором*).

## Сходінками до майстерності:

- З'ясуй, яке геометричне тіло є в основі форми тістечка, встанови пропорційні співвідношення.
- Наміть лінією загальну форму. Визнач і наміть відношення висоти предмета до його ширини.
- Легкими лініями намалюй форму натури. Зафарбуй, передаючи об'єм відтінками кольорів.

Варіант 1

Варіанти 2–4



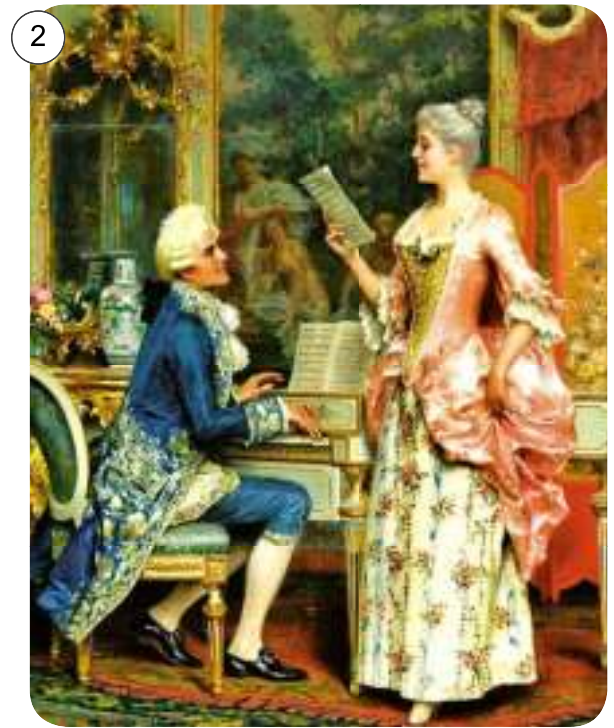
**?** Що тобі відомо про натюрморт? Продовж речення: «Щоб правдиво зобразити предмет, потрібно зміти...» На дозвіллі спостерігай, де ти бачиш натюрморти.



## Мистецтво у звичайних речах

Сьогодні музика щоденно звучить з екранів, зокрема в рекламних роликах. Іноді реклама нас дратує, утім завдяки їй поширюється корисна інформація.

Уявляєш, реклама існувала задовго до ери телебачення! Виявляється, кілька століть тому кава – улюблений напій наших сучасників – складно долала свій шлях до визнання. У Німеччині до цього запашного напою ставилися дуже обережно. Щоб виправити ситуацію, власник однієї з кав'ярень Лейпцигу замовив Йоганну Себастьяну Баху твір про каву. І маестро створив гумористичну «Кавову кантату». Сьогодні це не тільки твір для концертного виконання, але часто – невелика інтерактивна театралізація...



*Отже. Батько хоче змусити свою доньку позбутися звички пити каву. Та жодні обіцянки, заборони та погрози не можуть примусити її відмовитись від улюбленого напою. Вона прославляє його незрівнянний вишуканий смак.*



Йоганн Себастьян Бах. «Кавова кантата» (фрагмент).



Схарактеризуй персонажів кантати, їхні характери (співацькі голоси, мелодії / речитативи, інструментальний супровід); декорації на сцені. Які музичні (акторські) засоби виразовості сприяли твоєму розумінню змісту?

Що роблять персонажі картин Базиля де Луза (1) та Артуро Річчі (2)? Це наші сучасники? Поміркуй, хто з них може готуватися до виконання кантати, а хто – навчається. Поясни.



І нині творчість митців допомагає доносити важливі повідомлення для їх поширення. Наприклад, «смачні картини» фотохудожника Карла Ворнера створені із справжніх продуктів: овочів, фруктів, сиру і м'яса. Таким чином митець пропагує ідеї здорового харчування. Його твори активно використовують у рекламних кампаніях різних брендів.



Переглянь відеоролики. Чи відомі тобі музичні твори, використані в рекламі? Зроби висновки.

Антоніо Вівальді. Цикл «Пори року». «Літо. Частина 3 («Гроза»)»



Клод Дебюссі. «Місячне сяйво»



Уяви, що це – рекламні слогани (гасла). Створи до них звуковий супровід. За бажання придумай інші рекламні повідомлення (про важливість навчання, спорт, хобі тощо).

Здолати знання вершини свіжий сік надасть нам сили.

Ось так, так, так, так – дивовижний в нього смак.

У петрушці і шпинаті вітамінів є багато.  
Куштуй страву, поспішай, снаги й сили набирай.



## ХАЙ ЖИВЕ НАДІЯ

Музика Ірини Білик Вірші Костянтина Гнатенка



5 Мрі-є рос-то - чок я-во-ром ста-ти, пташ-ка ма-лень-ка в не-бі лі-та-ти.

9 Ві-рять у ди-во кож-на лю-ди-на, ві-рять ма-ту-ся в донь-ку і си -

Приспів

14 на. Хай жи - ве, хай жи-ве на - ді - я, хай зем - ля, хай зем-ля ра - ді-є, хай пе-  
чаль сер-це об - ми - на - є, і — доб-ро всіх лю-дей єд - на-є! —



Як творчість митців сприяє просуванню різних ідей? Наведи приклади використання класичної музики в рекламі. На дозвіллі поміркуй про те, як пов'язані мистецтво і реклама; чи можна / потрібно рекламувати мистецтво? Занотуй свої думки. Обговоріть їх з однокласниками.



## Мистецтво у звичайних речах



Жанр натюрморту набув популярності, щойно його твори почали містити «зашифровану» для глядачів інформацію. Як звучання кожного музичного інструмента в оркестрі, так і зображення кожного предмета в композиції *тематичного натюрморту* не є випадковим. Речі ніби «розповідають» свою історію, несуть якесь повідомлення з певної теми. Наприклад, відтворюють оточення, смаки, професію і навіть характер людей, яким належать зображені предмети.

Тому художники ретельно добирають предмети для натюрморту і узгоджують їх у композиції за розміром, формою та кольором.



? Яку інформацію донесли натюрморти про власника / власниці речей (звички, характер, захоплення)? Схарактеризуй композиції картин (форма, розміщення предметів). За допомогою яких засобів художньої виразовості митцям удалося передати враження об'ємності предметів? Мотиви мистецтва якої давньої країни простежуються в натюрморті 1? До якого виду образотворчого мистецтва належать натюрморти Віктора Вазарелі (2, 3)? Доведи.

🔊 Реклама соку.



Виявляється, натюрморти широко використовують у рекламі, щоб покупець запам'ятав та міг упізнати товар.


У телевізійних роликах натюрморт як цілісна композиція рекламованих товарів зазвичай з'являється наприкінці, щоб зафіксувати увагу глядача.




## Образотворча грамота

Оскільки **композиція** керує нашим сприйняттям зображення, важливо правильно дібрати предмети для натурної постановки натюрморту та вдало їх розмістити. Предмети мають бути споріднені за змістом, цікаві й різні за формою, розміром, кольором, матеріалом.

Потрібно почати розміщувати натюрмортну групу з **композиційного центра** – головного предмета, який має вирізнятися розміром і формою, виділятися розташуванням і контрастом. Потім доповнити іншими предметами та дібрати тло (плоске або просторове, світле чи темне, розміщене близько або далеко від предметів).

 **Вправа. Робота в групах.** Створіть фотонатюрморти, що «розповідають» про ваші захоплення. Намагайтеся виділити у фотознімку композиційний центр.



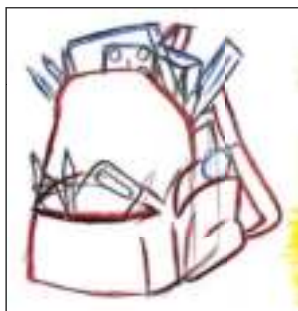
 Намалюй тематичний натюрморт, який є своєрідною рекламою товарів для сучасних підлітків (*кольорові олівці*). Придумай йому назву.


### Сходінками до майстерності:

- На аркуші паперу визнач композиційний центр, скомпонуй (знайди відповідне місце) зображення.
- Установи і порівняй пропорції.
- Виконай легкий начерк та побудову рисунка групи предметів з урахуванням пропорцій.
- Проаналізуй світлотіньові відношення. Виконай натюрморт у кольорі.

Варіант 1

Варіант 2



 Поміркуй разом з однолітками, чому композиція в жанрі натюрморт відіграє першорядну роль і вимагає пильної уваги. За бажання створи вдома фотонатюрморти. Пам'ятай про важливість добору предметів до його композиції.

## Мистецтво у звичайних речах

Сьогодні ми «помандруємо» на Полтавщину – на Сорочинський ярмарок, один з найвідоміших в Україні. Його учасники – майстри народних промислів, виконавці музичних і танцювальних колективів народної творчості, підприємці та просто великі шанувальники цього заходу.



Де на ярмарку з картини Марфи Тимченко можуть бути музиканти? Поясни. Схарактеризуй музику, яка може звучати. Чому ти так вважаєш? Вироби яких видів декоративно-ужиткового мистецтва пропонуються? Чи є щось незвичне для тебе в композиції картини?

Як ти думаєш, скільки (багато чи мало) мають коштувати твори народних майстрів? Поміркуй про роль народного мистецтва в усвідомленні нас як українців.



Переглянь сюжет. Чи можна назвати Сорочинський ярмарок святом творчості та популяризації народного мистецтва України? Поясни.







# Театральна грамота

Оперета і мюзикл – музично-театральні жанри, які багато в чому схожі. Водночас оперета – переважно розважальна вистава, часто на комічний сюжет. Мюзикл може бути комедією і трагедією, фарсом і драмою. Виконавці оперети співають в академічній манері, а вокальні номери чергуються з танцювальними. У мюзиклі манера співу та хореографія не обмежені – від академічного до сучасних естрадних напрямів. А спів завжди супроводжується рухами.



Атмосферу Сорочинського ярмарку яскраво представлено у творах музичного театру – мюзиклі та опереті, написаних за сюжетом повісті Миколи Гоголя. Це запальні яскраві шоу з веселими піснями, танцями, щирим коханням Гриця і Параски, жартами і містикюю. А завдяки музиці й театральній режисурі сюжет, написаний майже 200 років тому, є цікавим і популярним у наших сучасників.



*Олександр Злотник.* Мюзикл «Сорочинський ярмарок». Масова сцена «На базарі, на риночку»; Дует Гриця і Параски. *Олексій Рябов* «Сорочинський ярмарок» (перша українська оперета). Дует Гриця і Параски.



Пригадай і назви види та мову театрального мистецтва. Який загальний настрій ярмарку передає хор у сцені «На базарі, на риночку»? Порівняй манеру співу в опереті та мюзиклі на прикладі дуетів Гриця і Параски.

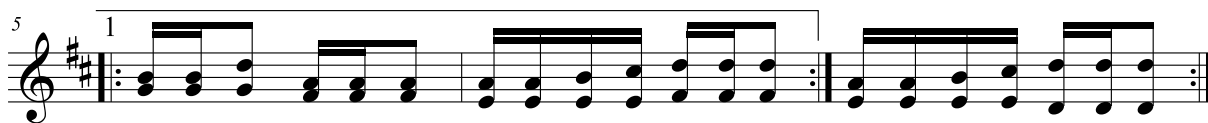


## ОЙ Я, МОЛОДА, НА БАЗАР ХОДИЛА

Українська народна пісня



Ой я, мо-ло-да, на ба-зар хо-ди-ла, ой я, мо-ло-да, на ба-зар хо-ди-ла.



На ба-зар, на ба-зар, на ба-зар хо-ди-ла я. //на ба-зар хо-ди-ла я.



Разом з друзями виконайте пісню з інсценізацією.

Які види мистецтва можуть бути представлені на ярмарках? Порівняй музично-театральні жанри «оперета» і «мюзикл». На дозвіллі поміркуй і запропонуй ідеї популяризації (реклами) українського народного мистецтва, різних заходів, подібних до Сорочинського ярмарку.






## Мистецтво у звичайних речах



Здавалося б, що такого цікавого можуть донести живописні натюрморти?

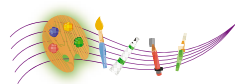
Через гармонію колірних співзвуч написані художні образи предметів «говорять» насамперед про особливості побуту різних часів, погляди людини, її ставлення до світу. Спонукають глядача поміркувати над роллю предметів та замислитися про те, скільки зусиль і майстерності вкладено, щоб виготовити посуд, вишити рушник, виростити овочі, спекти хліб тощо. А ще пропонують розгадати творчий задум автора / авторки натюрморту.



 Творчість яких майстрів декоративно-ужиткового мистецтва прославляє натюрморт Наталії Іванченко «Кераміка Опішні» (1)? Які народні традиції, на твою думку, відтворено в картині Миколи Кафтана «Різдвяний подарунок» (2)? Про які українські обереги можна дізнатися з творів Ірини Гресик (3, 5)? Яка загадка криється в натюрморті Олега Шупляка (4)? Вислови свої міркування щодо кольору та інтенсивності відтінку в кожному творі. Схарактеризуй колорит однієї з картин.

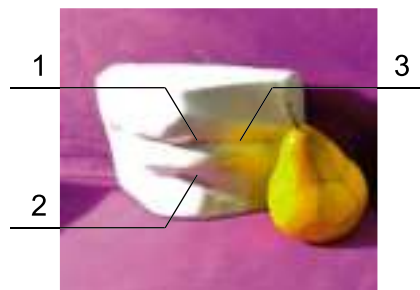


Поміркуй разом з однолітками, як натюрморти українських художників та художниць можуть викликати інтерес до виробів майстрів декоративно-ужиткового мистецтва України у світі.



## Образотворча грамота

Для передачі в живописі об'ємності зображень на площині потрібно вміти вдало відтворювати світло й тіні та рефлекси. **Рефлекс** (відсвіт) – це оптичний ефект світла, що відображається від сусіднього предмета (площини). Рефлекс відтворюється світлішим відтінком локального кольору сусіднього предмета або площини. На ілюстрації показано рефлекси: 1, 2 – відбиття кольору стола; 3 – відбиття кольору груші.



**Вправа.** Розглянь схему світлотіньових відношень глечика. Знайди найсвітлішу, найтемнішу, найхолоднішу та найтеплішу частини.



Напиши живописний натюрморт з натури (*графітний олівець, фарби*).

### Сходінками до майстерності:

- Проаналізуй натурну постановку, встановлюючи пропорційні співвідношення, та виконай підготовчий рисунок олівцем.
- Фарбою локального кольору покрив освітлену частину предмета, залишаючи місця відблиску; потім затемнені місця покрив холоднішим відтінком кольору.
- Вияви та відобрази рефлекси. Зроби плавний перехід від світла до тіні, як у натурі. Пропиши тіні від кожного предмета найхолоднішим відтінком.



1. Відблиск.
2. Освітлена частина.
3. Напівтінь.
4. Власна тінь.
5. Тінь від предмета.
6. Рефлекс

Варіант 1

Варіант 2



**Колективний проєкт «Різдвяний арт-ярмарок».** Створіть натюрморти на різдвяну тематику. Сплануйте етапи підготовки та організуйте благодійний арт-ярмарок. Продумайте заходи щодо його популяризації.



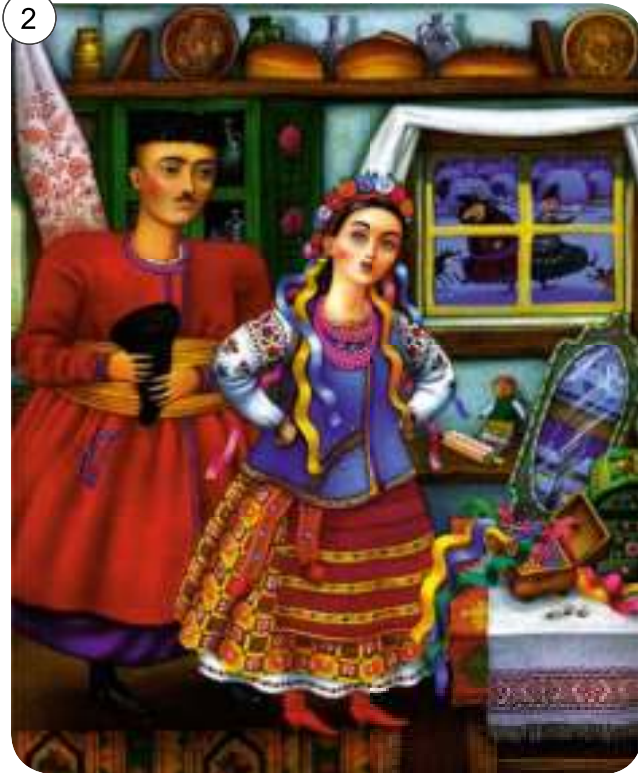
## Мистецтво у звичайних речах



Коли приходить зима, ми неодмінно чекаємо Новорічних та Різдвяних свят – свят добра, щедрості й родинного тепла. А ще – це улюблені різдвяно-новорічні пісні, обряди з побажаннями щастя, миру, злагоди й достатку. Ну і як же без різдвяно-новорічних історій?



Як святкують Різдво в Україні? Які пісні співають у цей час? Про що «розповідають» ілюстрації Ганни Шевчук (1) та Костя Лавро (2, 3)? Чи відомі тобі події, що відбуваються у повісті Миколи Гоголя «Ніч перед Різдвом»? Які незвичайні речі сталися з героями твору?



Микола Лисенко. Опера «Різдвяна ніч» (перша українська опера). Євген Станкович. Балет «Вечори на хуторі біля Диканьки» (фрагменти).



Якою представлено у фрагменті опери головну героїню Оксану? Про які риси характеру Вакули свідчать музика і рухи його танцю в балеті? Який фрагмент сюжету повісті розкрито у тріо танцівників балету, чи зможеш ти розшифрувати танцювальний сюжет?





# Театральна грамота

*Опера і балет* – музично-театральні жанри. У балеті зміст вистави розкривається засобами танцю, міміки й музики. В опері сценічна дія розкривається вокальною (солісти, ансамблі, хор) та інструментальною (оркестр) музикою.



Унікальним явищем українського театру є вертеп. Це історія про народження Ісуса Христа. Часто до сценарію українці додають й історію українського народу та елементи жарту. Неодмінний атрибут вертепу – різдвяна зірка – символ радості й новини про народження Сина Божого.



«З Новим роком і Рождеством!» (музика та вірші Кузьми Скрябіна).



**Робота в групах.** Оберіть одну з пісень сучасних українських виконавців. Придумайте рухи, створіть хореографічну композицію і презентуйте її. *Дзідзьо*. «Старий рік минає». *OT VINTA*. «Це Різдво».



*Гурт «ВВ»*. «Щедрик». Поміркуйте й обговоріть сюжет анімації: які дива відбулися з її персонажами?



**Соціальний різдвяний проєкт «Подаруйте радість і тепло своїх сердець».** Поміркуйте, як ви можете привітати людей (стареньких самотніх сусідів, воїнів у шпиталі тощо) зі святом. Підготуйте для них невеличкі подарунки, мінісценарій з піснями, вішуннями або розіграйте вертеп.


## Мистецтво у звичайних речах



Нині натюрморт активно розвивається в декоративному мистецтві. Сучасні митці експериментують із різними художніми матеріалами та імпровізують у художніх техніках (аплікація, мозаїка, ліплення, розпис тощо). Добирають художні засоби, які дозволяють посилити виразність декоративного образу предметного світу.

Уміння створювати композиції натюрморту допомагають митцям і дизайнерам прикрашати вітрини магазинів та інших приміщень, облаштовувати середовище парків, вулиць тощо. Наприклад, композиція з дідухів на Європейській площі у м. Вінниця (4).



 Яку інформацію можна отримати з натюрмортів (1–3)? Що увиразнює їхні художні образи? До яких роздумів спонукають предмети з бронзи, створені Фернандо Ботеро (1)? Схарактеризуй поєднання кольорів у творах Івана Марчука (2) та Наталії Бойчук (3).  
Визнач, завдяки чому натюрморти набули декоративності:

спрощеність форм

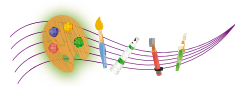
площинність зображення

зіставлення кольорових плям

контрасти форм



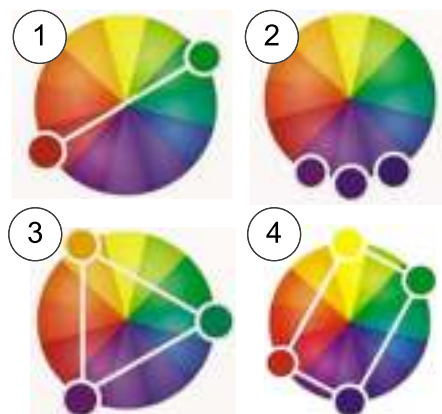




# Образотворча грамота

Колір у декоративних композиціях – це основний засіб вираження, який сприяє розкриттю ідеї твору.

Схеми гармонійного поєднання кольорів колірної кола містять візуальні підказки, які допоможуть дібрати додаткові кольори для контрасту (1), споріднені кольори, приємні для ока (2), найкращі поєднання трьох кольорів (3), універсальні сполучення чотирьох кольорів (4).



**Вправа.** Розглянь зображення дідуха – давнього символу Різдва, доброго врожаю, миру й злагоди в родині, достатку в домі. Проаналізуй поєднання кольорів у кожній роботі та досліди, як вони впливають на тебе.



Створи декоративний натюрморт із дідухом (ліплення з пластичних матеріалів).

### Сходишками до майстерності:

- Проведи основні лінії та окресли контур зображення.
- Відповідно до задуму добери поєднання кольорів (контрастних чи споріднених) пластиліну.
- Спочатку наліпи тло, виліпи віддалені предмети, потім – ближчі.
- Декоруй зображення візерунками.



Що ти дізнався / дізналася про декоративні натюрморти? Як за допомогою кольорових поєднань можна розкрити ідею твору декоративного мистецтва? Поцікався особливостями народних традицій, пов'язаних із дідухом.





# ПЕРЕВІР СЕБЕ

Наведи приклади суголосних понять. Порівняй значення одного з них у різних видах мистецтва. (2 бали)

Назви та порівняй музично-театральні жанри. (1 бал)

Наведи приклади вокальних та інструментальних творів, що вивчали, визначи їх жанр. (1 бал)

Схарактеризуй один із музичних творів з підручника (назви жанр, засоби виразовості). Це – твір програмної / непрограмної, камерної чи оркестрової (хорової) музики? (2 бали)

Придумай ритмічну послідовність до однієї з вивчених пісень. (1 бал)

Порівняй можливості камерної та оркестрової (чи хорової) музики в розкритті художніх образів. (1 бал)

Яка музика може звучати на цій картині? Яку ідею, на твою думку, хотіла донести художниця Юлія Безвершенко в цьому творі? (2 бали)

Як музичні твори можливо використовувати в рекламі чи популяризації важливих ідей сучасності? (1 бал)

Що тебе найбільше вразило у творах інструментальних жанрів про тварин і природу? (1 бал)





Порівняй особливості застосування лінійної та повітряної перспективи. Чому художникам важливо знати правила перспективи і вміти їх застосовувати? **(2 бали)**

Про що (кого) «розповідають» твори анімалістичного жанру? **(1 бал)**

Що особливого в жанрі «натюрморт»? Чому важливо ретельно добирати предмети для натюрморту? **(1 бал)**

Виконай начерк композиції із теми твого улюбленого жанру образотворчого мистецтва. Поясни свій вибір жанру. **(2 бали)**

Обери в підручнику твір анімалістичного жанру та схарактеризуй виразові засоби. **(1 бал)**

Обери в підручнику натюрморт: визнач композиційний центр, локальні кольори; знайди рефлексії. **(1 бал)**

Запропонуй (зокрема, разом з друзями) мистецькі ідеї для: соціального проєкту щодо збереження довкілля / захисту тварин / здорового способу життя або соціальної реклами. **(2 бали)**

Обери найцікавіший для тебе твір образотворчого мистецтва, визнач його жанр. Чим він особливий, як може впливати на людей? **(1 бал)**

Поясни, що в жанрі пейзажу тобі здається найбільш незвичайним. **(1 бал)**

## РОЗДІЛ II. ОБРАЗИ ЛЮДИНИ В МИСТЕЦЬКИХ ЖАНРАХ

### Кожна людина – неповторна



Людина, мабуть, найголовніший персонаж творів мистецтва. Завдяки його можливостям можна побачити людей, які жили у давні часи, і наших сучасників, різних за віком і зовнішнім виглядом. Відчути настрій і почуття, дізнатися про характер, смаки тощо. Кожна людина неповторна, особлива – і митці завдяки своєму таланту, вмінням та мові мистецтва відтворюють це у своїх роботах.



«Неповторність» (музика Олександра Злотника, вірші Андрія Демиденка).



Як проявляється індивідуальність кожної людини? Поміркуй, що робить людину ЛЮДИНОЮ.



Якщо в образотворчому мистецтві ми бачимо конкретні образи різних людей, то в музичному «портреті» немає схожості з певною особою. Але водночас її можна уявити завдяки особливим інтонаціям мелодії, ритму чи гармонії звукових сполучень... Або назві, яка ніби підказує образ.



Людвіг ван Бетховен. «До Елізи» (фрагмент). Клод Дебюссі. «Дівчина з волоссям кольору льону». Левко Колодуб. «Веселе негрєня».



Як музика відтворила образи дівчат і хлопчика? Обери характеристики. Якими із творів образотворчого мистецтва можна їх проілюструвати? Чи різняться характери дітей на картинах П'єра Огюста Ренуара (1), Гомеса Морено (2), Вільяма Сідні Маунта (3), Яояо Ма Ван Ас (4)? Поясни.

Твір

камерний

оркестровий

програмний

непрограмний

Мелодія

наспівна

грайлива

витончена

рухлива

стрибуча





**Варіант 1.** Уяви себе актором / акторкою театру пантоміми. Створи театральну мініатюру, відображаючи відомого персонажа улюбленого теле- чи мультсеріалу. Будь переконливим / переконливою, щоб твого персонажа легко впізнали.

**Варіант 2.** Послухай пісню «Пеппі Довгапанчоха». Яка вдача у дівчинки Пеппі? Як це втілено музикою? Чи можна відтворити її образ тихою, повільною й наспівною мелодією? Спробуй мімікою і жестами створити її «портрет».



Пісня «Пеппі Довгапанчоха» (вокальна студія «Шарм»).



Чи відомо тобі, хто такі оптимісти й песимісти? Як ти думаєш, про кого з них ці рядки? Яка мелодія (інтонації) може супроводжувати кожен з них?

Мені завжди весело,  
Мені завжди смішно,  
Бо мені зранку сонечко  
Щось наспівує ніжно.

Похмуро, безрадісно кожного дня,  
Невесело, сумно блукаю.  
І що не зроблю – все мені обрида,  
Хорошого вже не чекаю.

**Руханка.** Українська народна пісня «По дорозі жук, жук» (гурт «Аквамарин»).



Придумай рухи і рухайся разом з виконавцями. Які музичні «портрети» вони показали? До якого жанру українських народних пісень належить твір?



## НАМАЛЮЙ

Музика і вірші Катерини Комар



Приспів



Намалюй на ар-ку-ші сонце , і сніг роз-та-не на до-лон-ці.



Все збе-рег-ти мо-жеш тільки ти. Плине час, нам не зу-пи-ни - ти, —



до-ки ще смі - ють-ся ді - ти. В каз - ку і сни ру - ку про-стяг-ни!



Як засобами музики можна відтворити образ людини? Наведи приклади. Чи погоджуєшся ти зі словами «Кожен з нас – неповторний, бо кожна людина унікальна, має свій хист»?

На дозвіллі переглянь мультфільм «Панчінелло. Ти особливий». Поміркуй, яке життєве відкриття зробив для себе головний герой.



## Кожна людина – неповторна



Безмежні можливості для відтворення унікальності й неповторності кожної людини дає **портретний жанр**.

У портретах можна розгледіти індивідуальні риси зображуваної людини (чи групи людей), а також її внутрішній світ. Розпізнати риси характеру, звички, настроїв через міміку обличчя, вираз очей, поворот чи нахил голови, жести, позу, зачіску, одяг та аксесуари тощо.



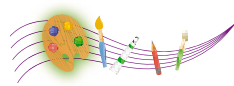
За допомогою чого Анжелі Міа де ла Везі вдалося передати момент радості (1)? Якими виразовими засобами живопису Пол Зіфферт відтворив характер гітариста (2)? Що з картини Джозефа Райта (3) можна дізнатися про дітей? Якими художніми засобами графіки Еґон Шіле намалював художній образ дівчини (4)?



Портрет, на якому зображено одну особу, називають *персональним*, дві – *парним*, кілька – *груповим*. За композицією портрети бувають: *голова (до плечей)* (5), *погрудний, поясний* (6), *поколінний* (7), *у повний зріст* (8).



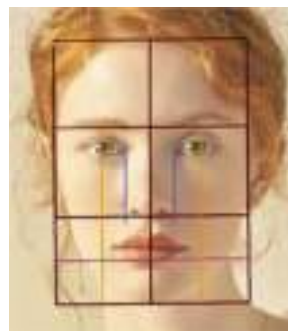
**Портрét** – жанр образотворчого мистецтва, присвячений зображенню людини або групи людей, а також твори цього жанру.



# Образотворча грамота

Щоб досягти подібності людини в портреті, дотримуйся пропорцій!

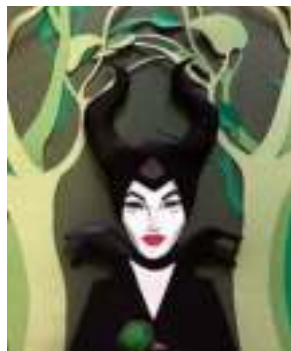
**Основні пропорції голови:** довжини верхньої частини чола до брів, від брів до низу носа і від низу носа до низу підборіддя однакові (червоні лінії). Зазвичай зовнішня сторона носа розташована на одній лінії з внутрішніми куточками очей (сині лінії), а відстань між очима дорівнює довжині одного ока. Ширина рота приблизно дорівнює відстані між зіницями очей (жовті лінії).



**Вправа.** Проаналізуй на світлині та визнач положення вух, ширину шиї. Назви геометричні фігури, що є в основі форм рис обличчя.



**Робота в групах.** Розглянь разом з однолітками паперові портрети, які створила Ельза Феррейра. Обговорить роль пропорцій у цих зображеннях.



Виконай портрет улюбленого кіноперсонажа (*техніка апплікації*).

**Сходишками до майстерності:**

- Поділи навпіл аркуш паперу, виріж форму голови і плечей.
- Для передачі характеру обері найбільш вдале положення голови.
- Виріж очі, ніс, губи, брови, вуха й волосся. Добери зачіску, одяг та аксесуари.



Чим особливий портретний жанр? Яку роль у роботі портретиста відіграє дотримання пропорцій голови людини? На дозвіллі створи фотопортрети своїх друзів / знайомих. Спробуй вловити й передати особливості їхнього характеру, настроїв.



## Кожна людина – неповторна

1



У кожної людини є певні життєві цінності, серед яких міцне здоров'я, любов, вірність, родинні традиції, свобода, добробут, щира дружба, хороша освіта, духовність тощо.

Вони проявляються у ставленні до себе, оточення, довкілля. Спостерігаючи за поведінкою людини, можна визначити, що для неї є важливим.

Митці приділяють достатньо уваги відображенню теми життєвих цінностей у своїх творах. Висвітлюють риси характеру, внутрішній світ, коло мистецьких уподобань.

2



3



Про що (кого) «розповідають» ці зображення? Як можна назвати кожне з них? Поміркуй, які людські цінності втілено в художніх творах Марселя Марльєра (1, 2), Пейджін (Peijin) (3), Сьюзан Лорді (4). Поясни.

здоров'я

освіта

творчість

сім'я

віра

дружба

любов

свобода



**О́да** – хорова пісня під музичний супровід, якій притаманні урочистість і піднесеність у висловленні почуттів.

4





Музика своїми особливими засобами також розповідає про цінності, важливі для кожної людини. Як-от у Симфонії № 5 Людвіга ван Бетховена відтворено образ людини – борця за своє щастя. На початку твору чуємо, як «доля стукає у двері». Але далі музика «стверджує»: людина може витримати і перемогти різні виклики долі. А в Симфонії № 9 цього композитора «Ода до радості» (нині це гімн Європейського Союзу) проголошує найвищі людські цінності – свободу, дружбу, рівність, братерство, толерантність. І це не портрет якоїсь конкретної людини, а узагальнений образ, що звертає нашу увагу на те, що саме має бути цінним для кожної людини.

5



6



Людвіг ван Бетховен. Симфонія № 5. Ч. I. Симфонія № 9 «Ода до радості» (фрагменти). Гімн Європейського Союзу.



тривожна	схвильована	пульсуюча	святкова	радісна
щира	душевна	поривчаста	лірична	мрійлива
жартівлива	спокійна	піднесена	наспівна	ритмічна



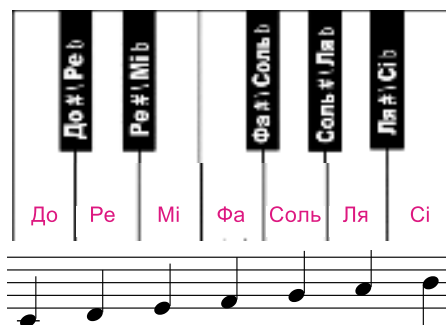
Що таке симфонія? Схарактеризуй музику, її розвиток у Симфонії № 5. Чи підтверджує музика «Оди до радості» свою назву? Поясни. Які цінності уособлюють монумент Незалежності в Києві (5) та статуя «Свобода, що осяє світ» у Нью-Йорку (6)? За бажання спробуй виконати фрагмент головної теми Симфонії № 5 (1) або «Оди до радості» (2) на віртуальному піаніно (онлайн).

- Знайди на клавіатурі відповідні клавіші.
- Зверни увагу, що біля скрипкового ключа в нотному запису стоять знаки. Нота мі  $\flat$  – це чорна клавіша.

Варіант 1.



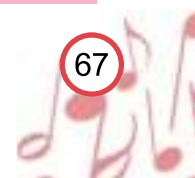
Варіант 2.



Пісня «Намалюй» (музика і вірші Катерини Комар).



Яка основна ідея пісні? На чому важливому для людини можуть наголошувати твори мистецтва? Наведи приклади. Які цінності важливі для тебе, твоєї родини, твого народу, твоєї країни? Обговоріть із друзями.



## Кожна людина – неповторна



Портрет – жанр, який ніколи не набридає, адже всі люди різні. Оживляють портрет емоції, характери, вираз обличчя. Без яскравої міміки та рухів персонажів значно складніше викликати у глядача симпатію чи будь-які інші почуття. А якщо не буде емоційного відгуку, не буде інтересу.

У портретному жанрі кожна деталь – вираз очей і зачіска, міміка і жести, одяг і аксесуари – допомагає відтворити внутрішній світ портретованої людини. Це більше стосується камерних портретів (2, 3), бо вони повніше відтворюють світ емоцій і почуттів. А парадні портрети (1) створюють з представницькою метою.



Розкажи про персонажів картини Юстуса Сустерманса (1). Це наші сучасники? Схарактеризуй міміку, пози, одяг людей у творах Миколи Бондаревського (2) та Марії Зельдіс (3). Порівняй художню мову скульптури Юрги Мартін (4–6) і творів живопису. Порівняй парадний і камерні портрети. Які знання та вміння потрібні для створення портрета?







**Вправа.** Розглянь обличчя та проаналізуй, як змінюються риси під впливом різних емоцій.



Відтвори перед дзеркалом різні емоції та почуття й досліди зміни на своєму обличчі. За бажання створи селфі.



Поспостерігай, як скульптор ліпить обличчя Міа Халіфі з глини.



Виліпи портрет людини, дотримуючись пропорцій та передаючи певний емоційний стан (*пластичні матеріали*).

#### **Сходінками до майстерності:**

- Виліпи шию конусоподібної форми та голову – яйцеподібної.
- Наміть стекою місця розташування рис обличчя та їх ліплення. Виліпи ніс у формі краплі, сформує очі з приплюснутих кульок. Наліпи повіки та сформує зіниці.
- Наліпи брови, вуха, волосся. Змінюючи форми рота, очей і брів, можеш дібрати відповідну міміку.




Поміркуй, де тобі траплялися парадний і камерний портрети.

Вислови свої міркування щодо важливості вмінь володіти своїми емоціями та правильно реагувати на емоції інших людей.

На дозвіллі спостерігай за людьми, розглядай світлини чи кадри з фільмів і досліджуй, як виявляються емоції та настрої.

## Кожна людина – неповторна

У творах митці втілюють щонайперше власне бачення світу, ставлення до подій, людей тощо. У своїх творіннях композитори по-своєму відкривають щось нове для всіх, вкладають частинку душі та темперамент. За характерною мелодією, гармонією, динамікою, ритмом, манерою виконання тощо народжується творча індивідуальність митця / мисткині, створюється його / її «музичний автопортрет».

 Поміркуй, чи трапляються у твоєму житті випадки, коли за манерою співу чи особливостями виконання ти впізнаєш свого улюбленого виконавця пісні або музиканта.





Нікколо Паганіні



Фридерик Шопен

Музика Фридерика Шопена романтична і чуттєва, адже сам композитор мав такий характер. Його називали «душею фортепіано». Цей інструмент під пальцями його рук «співав», збуджував хвилі почуттів, змушував плакати, сміятися, танцювати... Його сучасник скрипаль Нікколо Паганіні – активний, темпераментний, з непростим характером. Від його неймовірної гри захоплювало дух, а життя і творчість породжували багато чуток і легенд. І твори його, так само стрімкі, бурхливі, вражають нестримною пристрасністю, неймовірною сміливістю й оригінальністю, а деякі з них через технічну складність довгий час вважалися дуже важкими для виконання.

 Фридерик Шопен. Прелюдія e-moll № 4.

 Нікколо Паганіні. Каприс № 24 ля мінор (фрагмент з кінофільму та в рок-аранжуванні). Кампанелла (за бажання).

 Схарактеризуй і порівняй музику творів Фридерика Шопена і Нікколо Паганіні. Виконай ритмовправу за музикою Н. Паганіні.

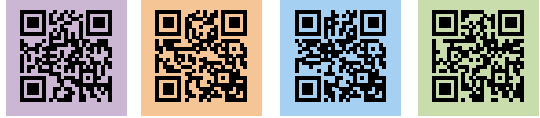




Музичні «портрети» своїх колег-композиторів створили Роберт Шуман і Олена Спіліотті.



Обери один чи два твори. Спробуй за характерними рисами музики впізнати, «портрет» якого митця звучав? Поясни.



Фридерик Шопен

Нікколо Паганіні

Людвіг ван Бетховен

Порівняй сюжети картин Albin Veselka (1), Віди Габора (2), Джона Пола Салінаса (3). На яких музичних інструментах навчаються грати діти? Це твої сучасники? Доведи. Чи старанні учні? Обери риси, які допоможуть досягнути успіхів у навчанні:

наполегливість

лінь

непосидючість

уміння розподіляти час



ПОДАРУЙ СВОЮ УСМІШКУ  
Музика і вірші *Наталії Май*




Як музика відтворює образи людини? За якими ознаками можна впізнати творчість композитора? Створи медіа-«автопортрет»: зроби серію селфі, добери музику відповідно до візуального ряду і власного характеру. Змонтуй відео.






## Кожна людина – неповторна



Коли митці усвідомили власну значущість, вони стали закарбовувати свій образ. Портрет самого себе – **автопортрет**. У ньому художник / художниця відображає погляд на власне «я», думки, почуття, бачення світу. Бо хто ж знає себе краще, ніж ти сам / сама?

Що ж про себе розповідають художники та кого вони бачать у дзеркалі, дізнаємося з автопортретів.

 Вдивись в автопортрети. Улови свої емоції від скульптури Дмитра Шевчука (1). Якими почуттями наповнений автопортрет Фріди Кало (2)? Що ти можеш дізнатися про творчі вподобання Вінсента Ван Гога (3)? Чому, на твою думку, над головою Поля Гогена (4) зображено німб?



 Що «розповіли» тобі автопортрети Тараса Шевченка, створені в різні періоди його життя?



**Автопортрét** – портрет митця / мисткині, виконаний ним самим / нею самою.

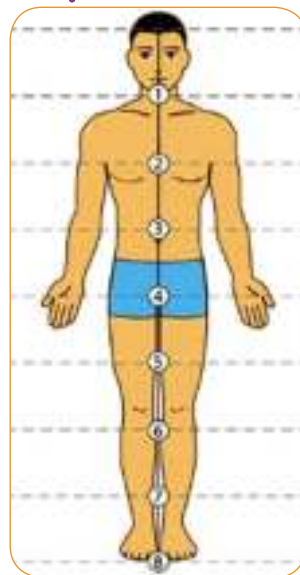
# Образотворча грамота

Мірилом для визначення основних пропорцій фігури людини зазвичай є голова.



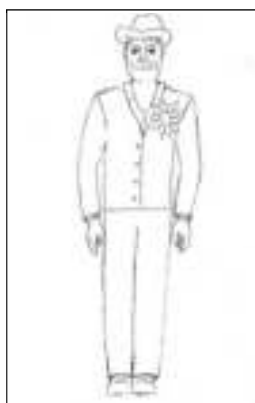
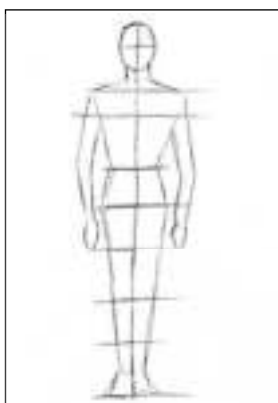
За малюнком з'ясуй пропорції тіла людини:

- Скільки разів висота голови вміщується у висоті всієї фігури?
- Скільки частин містить верхня (нижня) половина фігури?
- Які пропорції тулуба, ніг, рук у цілому та долонь відносно голови?

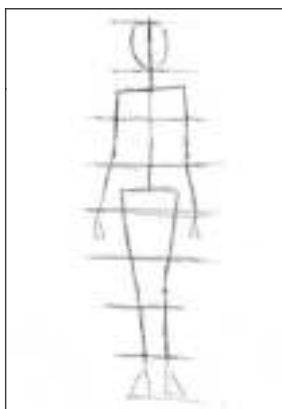


Намалюй портрет митця / мисткині, у якому спробуй передати своє бачення та ставлення до творчості портретованого / портретованої (*техніка і матеріали за вибором*).

Варіант 1



Варіант 2



Як і навіщо художники малюють самих себе? Чим цінні автопортрети? На дозвіллі створи селфі та проаналізуй пропорції свого тіла. Дізнайся більше про автопортрет.



## Кожна людина – неповторна



Кожна людина має здібності до певної діяльності в галузі мистецтва, навіть може мати талант. Важливо його виявити й активно розвивати. Щоб стати справжнім майстром, потрібно довго й наполегливо вчитися. Зокрема, щоб стати хорошим музикантом, треба опанувати гру на музичних інструментах, досліджувати творчість визнаних митців, навчатися в них і постійно вдосконалювати власну майстерність. І тільки наполеглива праця в поєднанні з талантом дають очікуваний результат.



Як можна назвати картину Луї-Мішеля ван Лоо (1)? Чим займаються і про що спілкуються ці діти? Про що можна дізнатися з портретів родин композиторів Йоганна Себастьяна Баха (2) та Роберта Шумана (3)? Це камерні чи парадні портрети?



У ті часи, коли ще не було мистецьких навчальних закладів для дітей, митці прагнули розкрити дитячі здібності. Вони докладали багато зусиль, щоб допомогти підростаючому поколінню досягнути секретів музики, розвинути виконавську майстерність та віднайти свою манеру в музичній творчості.



Дізнайся з додаткової інформації у QR-коді та інших джерел про музичну освіту дітей композиторів. Схарактеризуй музичні твори, які митці написали для навчання дітей музики.



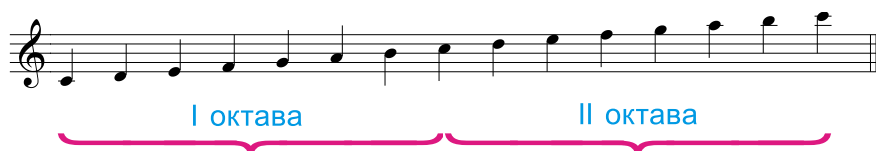
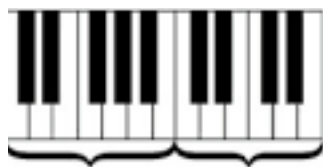
Йоганн Себастьян Бах. «Добре темперований клавір». Прелюдія до мажор. Роберт Шуман. Цикл «Дитячі сцени»: «Мрії», «Цікава історія».





# Музична грамота

Музичні звуки чітко організовані. На клавіатурі фортепіано ми бачимо рівні відрізки чергування чорних і білих клавіш. Це – октави.



«Шукаю таланти в собі» (завдання на вибір). Спробуй себе в різних ролях. Поміркуй, яка діяльність тобі найбільше сподобалась. Пам'ятай, що кожен і кожна з нас особливі й талановиті. Не бійся розкривати свої таланти!



1. «Я – музикант». Виконай на онлайн-піаніно фрагмент п'єси Л. ван Бетховена «До Елізи». Зверни увагу на знаки  $\sharp$  біля нот. Користуючись зображенням на с. 67, знайди ці звуки на клавіатурі.

2. «Я – психолог». Порівняй портретні зображення дівчат на картинах П'єра Огюста Ренуара (1) та Джузеппе Каччапуоті (2). Чи однакові їхні емоції, бажання? Про що можуть бути їхні думки?

3. «Я – мистецтвознавець». Опиши та порівняй художній зміст, особливості зображення персонажів картин (1, 2); їх композицію, колорит тощо. Зроби припущення про час написання кожного з творів.

4. «Я – поет (прозаїк)». Створи вірш / мініесе за однією з картин.

5. «Я – художник». Намалюй начерк власного твору під впливом від картин або музичного твору.

6. «Я – рекламник». Склади план заходів для реклами одного з творів / або важливості займатися мистецькою діяльністю для дітей молодшої школи.



Пісня «Подаруй свою усмішку» (музика і вірші Наталії Май).



See You Again (Charlie Puth, Wiz Khalifa). Кавер-версія у виконанні дитячого хору One Voice.



Чи подобається тобі це виконання? Що потрібно робити, щоб ваш класний хор міг заспівати красиво та гармонійно?

З якими образами людини відбулися «нові знайомства» завдяки творам мистецтва? Які жанри використали для цього митці?



## Кожна людина – неповторна



Темі краси людських стосунків присвячено чимало творів мистецтва. Художники фіксують важливі моменти життя, висвітлюють людські радощі, благополуччя у **групових портретах**. У них зображають трьох чи більше людей, яких об'єднують родинні чи професійні стосунки, спільна дія, середовище тощо.



Що об'єднує персонажів групового портрета Джорджа Лундіна (1) (спільна діяльність, родинні стосунки, творчість, змагання)? Яку роль, на твою

думку, відіграють погляди портретованих у картині Гаєтана Беллея (2)? Що допомогло художнику передати емоційність ситуації та атмосферу стосунків у творі Джозефа Боулера (3)? Які цінності відтворено у групових портретах (любов, доброту, довіру, порозуміння, повагу, шанування, взаємовиручку)?

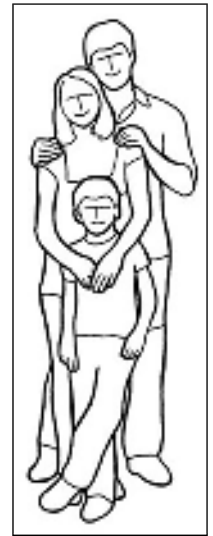


Порівняй особливості композицій групових портретів в образотворчому мистецтві (1–3) та фотомистецтві (4, 5): процес створення, особливості композиції. Яку роль відіграє груповий портрет в іміджевій та корпоративній фоторекламі? Чому під час фотозйомки між людьми покращуються стосунки?





Разом з однолітками проаналізуйте композиції лінійних рисунків групових портретів. Обміркуйте, як композиція допомагає розкрити стосунки між зображеними людьми (формальні, дружні, сімейні).



За бажання створіть свої групові фотопортрети, які висвітлюють ваші стосунки у класі.



Намалюйте груповий портрет «Моя сім'я» (гуаш).



У яких видах мистецтва створюють групові портрети?

Що складає враження спільності портретованих у композиції групового портрета?

На дозвіллі поділіся з друзями через світлини важливими моментами свого життя, які розкривають цінність взаємовідносин з людьми.



## Герої міфів у мистецтві

Про життя людей, їхнє розуміння світу в різні часи в усіх куточках планети ми можемо дізнаватися з творів мистецтва минувшини. Спираючись на знання з історії, здогадайся, у яку країну стародавнього світу ми «потрапимо».



Дерек Фіхтер. «Фараон Рамзес II»; «Принц Єгипту» (на вибір).



Схарактеризуй музичний твір Дерека Фіхтера (мелодію, тембр, ритмічний супровід). Порівняй зображення жінок на стінописах Давнього Єгипту. Зроби припущення – хто вони і що роблять? Поясни. Які відомі тобі музичні інструменти нагадують інструменти музиканток?



М/ф «Принц Єгипту» (фрагмент). Ганс Циммер / Стівен Шварц. Оркестрове попурі з музики до мультфільму «Принц Єгипту».



Які емоції та почуття героїв мультфільму передала музика (героїзм, рішучість, ніжність, тривогу)? Тембри яких музичних інструментів симфонічного оркестру звучали соло? Зроби припущення, що таке «попурі».



М/ф «Мистецтво Стародавнього Єгипту» (серія «Уроки тітоньки Сови»).



Розшифруй текст, уставляючи у слова назви нот.

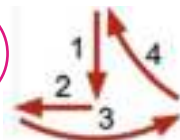
\_\_\_\_\_лучімося \_\_\_\_\_ життя Давнього Єгипту че\_\_\_\_\_з його мистецтво. Архітек-  
тура, скульптура та ф\_\_\_\_\_ски прослав\_\_\_\_\_ють \_\_\_\_\_раонів і богів. Наш пог\_\_\_\_\_д  
чп\_\_\_\_\_є роз\_\_\_\_\_р і \_\_\_\_\_тельность ство\_\_\_\_\_ння зображення. Ось на чільному \_\_\_\_\_сці  
\_\_\_\_\_раон з дружиною або в оточенні богів О\_\_\_\_\_ріса і Гора. А це О\_\_\_\_\_ріс  
з дружиною І\_\_\_\_\_дою. За \_\_\_\_\_фами ці боги принесли цивілізацію жите\_\_\_\_\_м  
\_\_\_\_\_лини Нілу, дали їм \_\_\_\_\_месла, мистецтво й культуру.



Що можна дізнатися з декоративного рельєфу і давніх розписів? Вислови припущення, чому в цьому тексті згадується архітектура.



Уяви себе диригентом / диригенткою і диригуй музичний твір. Намагайся жестами відтворити характер і динаміку. Який із творів – марш? Доведи.



*Варіант 1.* Йоганн Штраус. «Єгипетський марш».

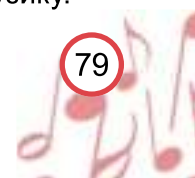
*Варіант 2.* Сіріл Скотт. «Країна лотоса».



Пісня «Фараон» (музика Анни Олєйнікової, вірші Наталії Іванової-Ткаченко).



Зроби припущення, якою була музика у Давньому Єгипті. Поцікався творами кіномистецтва на тему Давнього Єгипту. Переглянь один з них, опиши використану музику.





## Герої міфів у мистецтві



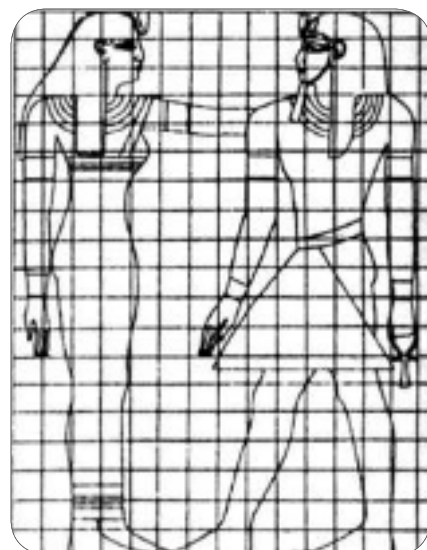
Оповіді про уявлення давніх народів щодо походження Землі, Всесвіту, явищ природи, богів, істот з незвичайними здібностями є основою сюжетів міфів, легенд, казок...

Народжені уявою давніх людей бувальщини раніше сприймалися як достовірні. Їхні сюжети втілюють художники у творах образотворчого мистецтва **міфологічного жанру**.

Наприклад, про уявлення давніх египтян ти можеш дізнатися зі стінописів та скульптури минувшини.



Про які уявлення людей «розповідають» твори давньоєгипетських митців? Визнач і назви засоби художньої виразовості. Чому складається враження, що їх ніби створювала одна людина? Що робить ці твори своєрідними та впізнаваними у світовому мистецтві?



На дозвіллі поцікався, що таке єгипетський канон та як сітка з квадратів допомагала давньоєгипетським художникам дотримуватися правил створення зображень.



**Міфологічний жанр** – зображення подій та героїв міфів і легенд різних народів світу в образотворчому мистецтві.



# Образотворча грамота

**Статична композиція** (1, 2) створює враження нерухомості. Статики можна досягти через дзеркальне відображення частини та вертикальні (горизонтальні) лінії. **Динамічна композиція** (3) передає рух через такі засоби: ритм, вертикальні та хвилясті лінії, контраст, розташування елементів по діагоналі.



**Робота в групах.** Проаналізуйте композиції. Визначте, за допомогою яких засобів досягнуто статичності (динаміки).

Створи ілюстрацію-фентезі до єгипетського міфу «Ра та Апоп» (воскові олівці, акварель).

### Сходінками до майстерності:

- Уяви фрагмент міфу. Олівцем зроби начерк персонажів.
- Добери контрастний колорит і виконай малюнок восковими олівцями. Додай фантастики за допомогою незвичайного тла, створеного акварельними фарбами.



**?** Чим характерне образотворче мистецтво Давнього Єгипту? Що нового ти для себе відкрив / відкрила? Що повинні знати й уміти художник або художниця, щоб утілити в художній образ сюжет міфу?

## Герої міфів у мистецтві

Здавна в різних куточках світу до мистецтва було особливо шанобливе ставлення. До прикладу, існує давня китайська легенда про те, що мистецтва людей навчив чарівний птах. Його пір'я мало п'ять кольорів. Кожен колір відповідав природному елементу – воді, вогню, землі, дереву, металу. Птах гордовито йшов – з'являвся танець, кричав – народжувалась пісня...

У Китаї та Японії з давніх-давен музика становила один з найважливіших елементів виховання дітей і входила до числа наук, обов'язкових для вивчення. Майже дві тисячі років тому в Китаї було засновано придворну академію музики і танцю «Сад перлин», що свідчить про велику увагу до творчості та підготовки професійних митців.



Лю Веньцзін. «Роздуми про Велику китайську стіну» для ерху з оркестром (фрагмент).



Під час слухання твору зверни увагу, які музичні інструменти входять до складу оркестру. Знайди їхні назви на зображеннях. До якого жанру ти зарахуєш цей твір? Поясни. Якими, на твою думку, є «роздуми», нав'язані музикою, – сумними, трагічними чи світлими й оптимістичними? За бажання послухай тембри китайських музичних інструментів. Схарактеризуй їх. Порівняй з відомими тобі музичними інструментами.



Гра на гучжені



ерху



шен



піпа





# ДОЩОВІ КАПЛІ

Китайська народна пісня

Ді-лінь, ді-лінь, ді-лінь, ді-лінь - кра-пель-ки дзве - нять! Ді-лінь, ді-лінь,  
 ді-лінь, ді-лінь, до струм-ка бі - жать. Кап - нуть в річ - ку - там во - да,  
 кап-нуть в щіч-ку - не бі-да. Скіль-ки їх, скіль-ки їх кра-пель до-що - вих!



Тембрами яких музичних інструментів доцільно озвучити виконання цієї пісні? Створи до неї музичний супровід.

Уявно граючи по черзі на чорних та білих клавішах піаніно, прочитай назви китайських музичних інструментів. До яких груп вони належать?



Г П У Ч П Ж Е А Н      Е Ш Р Е Х Н У



**Руханка.** Ритмічна вправа.

Цікавими і захопливими є мультфільми! Часто в їх основі – сюжети міфів і легенд, переплетено реальне і фантастичне, минуле і сучасне.



*Дзьо Хісаїсі.* Музика з аніме-фільмів режисера Хаяо Міядзакі «Принцеса Маноноке», «Мандрівний замок Хаула» (за вибором). М/ф «Еверест».



Схарактеризуй музику Китаю та Японії.


На дозвіллі переглянь мультфільм «Еверест» або один із фільмів Хаяо Міядзакі. Ви-знач основну ідею твору. Яка роль музики у фільмі?





## Герої міфів у мистецтві



 Схарактеризуй художні образи давніх китайських богів (1–3). Поміркуй за художнім твором (3), як давні китайці уявляли створення світу.

Китайські художники навмисно ніби не закінчують та розмикають композицію з боків. Так вони передають безмежність простору та нескінченність часу. Ще для своїх творів митці нерідко обирають видовжений прямокутний формат. Багатометровий горизонтальний **сувій**, розгортаючись у руках, дає змогу глядачам поступово ознайомлюватися із сюжетом. Вертикальний – розкриває світобудову від землі до неба і навпаки. Його можна вішати на стіну.



**Сувій** – формат китайської картини; рулон папірусу, пергаменту; рукопис, що скручується в трубку.



**?** Порівняй композиції та художні образи китайської богині, повелительки драконів Нюйви, створені давнім (2) і сучасними (4, 5) митцями. Чому, на твою думку, персонажі давніх китайських міфів актуальні у фентезі та аніме?

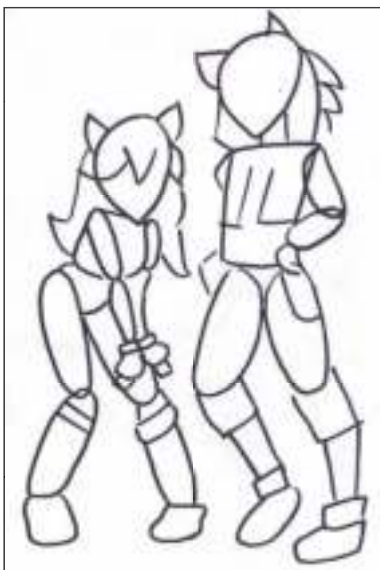
У японському мистецтві народилося популярне сьогодні **аніме** (японська анімація). Його щонайперше вирізняє характерна манера зображення персонажів і тла.

**?** Пригадай відомі тобі аніме. Поділися з друзями їх сюжетами.

**?** Намалюй аніме міфічних персонажів народів Далекого Сходу графічними матеріалами (кольорові олівці, фломастери, аніме-маркери тощо).

**Сходинками до майстерності:**

- Наміть частини тіла у формі геометричних фігур.
- Домалюй вбрання, уточни лінії та розфарбуй.



**?** Що тобі стало відомо про китайський живопис? Які художні засоби характеризують композиції сувоїв китайських майстрів?

Поміркуй, чому про китайську картину кажуть, що вона «записана», а не «намальована», і її слід «читати», а не «розглядати».



## Герої міфів у мистецтві

1



Ліра

2



Авлос

Давні греки вважали музику даром богів. Вірили, що боги винайшли музичні інструменти: Гермес – ліру, Пан – сиринокс (флейту Пана), Афіна – авлос (флейту). Та й сама назва музики походить від слова «музи». Як відомо, у давньогрецькій міфології це богині – покровительки мистецтв і наук. Тож не дивно, що митці в усі часи оспівують музику, і звучать на її честь оди – величальні пісні, вокальний жанр, що веде свій родовід від Давньої Греції.



Леся Дичко. Кантата «Ода Музиці» на вірші Бориса Олійника (фрагмент).



Схарактеризуй музику оди та її виконавців. Пригадай, якому вокальному жанру притаманні урочистість музики і слів. Які міфи Давньої Греції тобі відомі? Про що (або кого) у них ідеться? Опиши ймовірне звучання музичних інструментів з давньогрецьких розписів (1, 2). До яких груп вони належать? Спробуй упізнати й назвати муз із давньої мозаїки (3). Порівняй особливості зображення людини у Давніх Греції та Єгипті.

3



**Досліди музичний жанр.** Щоб передати сумні роздуми, задумливі, ліричні або журливі настрої, композитори використовують музичний жанр «елегія», що веде свій родовід від мистецтва Давньої Греції.



Жуль Массне. «Елегія». Микола Лисенко. «Елегія». Ван-геліс. «Елегія» (на вибір).



Схарактеризуй засоби музичної виразовості жанру «елегія»: мелодія, динаміка, тембр, темп.

Мелодія	наспівна, стрімка, спокійна, бурхлива, активна
Динаміка	<i>p mp mf f ff</i>

Тембр	інструменти / групи інструментів симфонічного оркестру
Темп	повільний, помірний, швидкий





У Давній Греції вірші виконували під музичний супровід на лірі (звідси походить слово «лірика»).

Один з найшанованіших міфологічних музикантів – Орфей. Його музикою насолоджувалися і люди, і тварини.

Цьому міфічному герою присвячено багато творів мистецтва. Зокрема, опера Крістофа Віллібальда Глюка «Орфей та Евридіка» й знаменита мелодія з неї. Вона сповнена ніжності та безмірної любові Орфея до дружини Евридіки.



Крістоф Віллібальд Глюк. Мелодія з опери «Орфей та Евридіка».



Схарактеризуй мелодію, темп, емоції, що викликала в тебе музика. Чи подібна вона до жанру «елегія»? Поясни.



## МУЗИКА

Музика Юрія Рожкова Вірші Ігоря Боровик

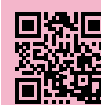
Приспів

Му - зи-ка, му - зи-ка! Во - на лег - ка, про - зо - ра й ніж - на.

Му - зи-ка, му - зи-ка! Як ві - те - рець вес - ня - но сві - жий.

Му - зи-ка, му - зи-ка! Без не - ї час - тя не бу - ва - є. Му - зи-ка

му - зи - ка! — Сер - ця за - ко - ха - них єд - на - є.



ЕЛЕГІЯ (грец. ἐλεγεία – «журлива пісня», «скарга»)



Вокальний чи інструментальний твір задумливого, сумного характеру



Ліричний вірш задумливого, сумного характеру



Яке ставлення до мистецтва, зокрема музики, було у давніх греків? Як ти схарактеризуєш «елегічний настрій»? Проведи мінідослідження «Музичні жанри, що ведуть свій родовід від мистецтва античності».



## Герої міфів у мистецтві



Уявлення давніх греків про життя богів і легендарних героїв, їхні взаємини з простими смертними – ці сюжети вже не одне сторіччя надихають художників на створення мистецьких шедеврів.

Давня грецька міфологія часто стає основою для створення фільмів, мультфільмів, відеоігор, коміксів тощо.



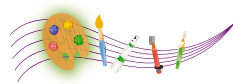
Який фрагмент міфу про скульптора Пігмаліона і Галатею – його статую, що ожила, – відображено (2–4)? Порівняй твори: засоби виразовості, композицію. Що, де й коли відбувається з персонажами, у якому вони стані?



«Ви почули істину святу» (Геркулес). «Пригоди Одиссея» (режисер *Марио Камеріні*, 1954), «Орфей та Евридіка» (фрагмент на вибір).



Розглянь зображення сирен (1, 5, 6). Вислови свої припущення, хто вони такі. Про що співали? Чому цей спів зачаровував мореплавців з різних кутків світу? У яких видах мистецтва вони представлені? Як називається зображення на керамічному виробі (1)?

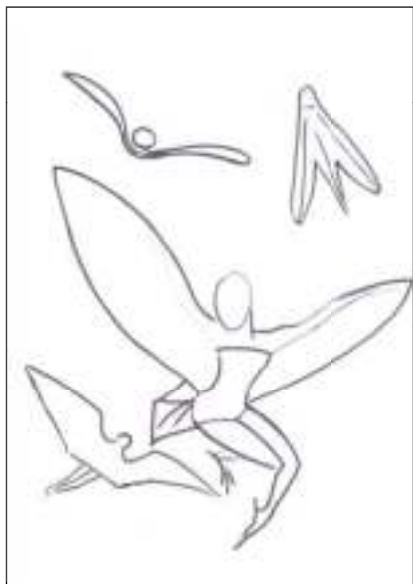


## Образотворча грамота

Світ – це гармонія і ритміка, вважали давні греки. В основі твору образотворчого мистецтва завжди є **цілісна композиція**. Усі її елементи взаємопов'язані, підпорядковані єдиній меті, ідеї та художньому задуму; є ритмічна закономірність певних засобів виразовості. Щоб досягти гармонії цілого, усі частини пов'язують між собою, урівноважують та впорядковують. Тоді композиція охоплюється поглядом, як єдине ціле.



Створи графічну композицію із сиренами, які співають (*графічні матеріали за вибором*). В обраному форматі легкими лініями наміть основні елементи композиції. Уточни лінії рисунку. Врівноваж суперечності. Упорядкуй деталі. Добери кольори та розфарбуй.



У чому цінність давньогрецької міфології для сучасної людини? Чому вона донині викликає інтерес митців? У яких видах образотворчого мистецтва митці створювали художні образи богів Олімпу та героїв давньогрецьких легенд?

На дозвіллі дізнайся, які персонажі давньої грецької міфології є в серії книжок про Гаррі Поттера англійської письменниці Джоан Роулінг.



## Герої міфів у мистецтві

Із глибини віків виринає фантастичний світ легенд, казок, народних пісень, обрядів, міфів України. З них ми дізнаємося про те, як наші пращури розуміли світ навколо. Наприклад, життя наших предків було узгоджено із сонячним календарем. Кожною порою року опікувалися боги – Коляда (зима), Купала (літо), Лада, або Ладос (весна), та Овсень (осінь).



Що тобі відомо про весняні обряди давніх українців? Яке, на твою думку, важливе «повідомлення» втілено на картині в образі Лади – богині весни, покровительки шлюбу та кохання (1)? Створи мінірозповідь за картиною Вікторії Ковальчук (2).

Для збереження народної музичної спадщини багато українських композиторів займалися збиранням та записом народних мелодій. Їх зберігали в оригіналі або брали за основу для нових творів.

Станіслав Людкевич. Обробка української народної пісні «Гайліка». Го-А. «Веснянка». Андріана. «Веснянка» (на вибір). Мирослав Скорик. «Карпатська рапсодія» (фрагмент).



Порівняй виконання веснянок. Доведи, що народні пісні є сучасними і популярними нині. Схарактеризуй музичні образи «Карпатської рапсодії».



**Рапсодія** (від грец. *рапсод* – «мандрівний співець») – інструментальний твір на народні теми. Назва походить з Давньої Греції.

# Музична грамота

Народні мелодії зберігають в оригіналі або беруть за основу для нових творів.

Наприклад, композитори створюють *обробки*: до одноголосної мелодії додають інструментальний супровід (зокрема, у рок- або попстилі); перекладають для багатоголосного виконання хором чи оркестром. Або пишуть інструментальні твори різних жанрів, наприклад **рапсодії**. А ще обробки народних мелодій часто використовують у хореографії.



Хореографічна композиція «Подільночка». М/ф «Мавка. Лісова пісня» (фрагмент). «Кривий танець».



У якій формі представлено народне мистецтво?

СТВОРЕНО СЦЕНІЧНИЙ ТАНЕЦЬ

ВІДТВОРЕНО СТАРОВИННИЙ ОБРЯД

ВИКОРИСТАНО НАРОДНИЙ ТАНЕЦЬ В АНІМАЦІЇ



**Робота у двох групах** – дівчата / хлопці. Виконайте / інсценізуйте народну пісню-гру «А ми просо сіяли».

Два гурти стають один проти одного кроків за десять, побравшись за руки і вирівнявшись. Під спів перший гурт то наближається до другого, то відходить на своє місце. Другий гурт так само – то наближається, то відходить.

Гурт 1

4 А ми про-со сі - я-ли, сі - я-ли,

Гурт 2

ой, дід-ла-до, сі - я-ли, сі - я-ли!

10 А ми про-со ви - топ-чем, ви-топ-чем,

ой, дід-ла-до, ви - топ-чем, ви-топ-чем!



Поміркуй, чому народна музика популярна в усі часи. Які народні звичаї знають і шанують у твоїй родині? З різних джерел дізнайся більше про святкування одного з календарно-обрядових свят українців. Підготуй мініповідомлення.



## Герої міфів у мистецтві



1 Багата царина давнього епосу працюрів українців є основою для унікальних мистецьких творів. Наприклад, художні образи міфу «Створення Всесвіту» втілювали митці образотворчого та цифрового мистецтва.



Міфи давніх слов'ян. Слов'янська міфологія до хрещення Київської Русі. Перший міф: «Сокіл-Род».



2 3 4 Уяви образ Світового Яйця з тексту міфу. «Створений із сльозинки Божого Ока, золотокрилий Сокіл-Род зніс Золоте Яйце. Із шкарлупи народилося Небо Сварог та земля Рожаниця, з жовтка – сонце Дажбог, з білка – вода Макош. А коли Дажбог та Макош торкнулися землі Рожаниці, то утворився великий і прекрасний Всесвіт з рослинами, тваринами і людьми».



Про традиції якого українського краю «розповідають» символи візерунків роботи Юрія Мацика (2)? Чим особливі композиції творів Олега Шупляка (3) та Світлани Борисенко (4)? Придумай свої назви цим художнім творам. Дізнайся, як їх назвали автори.

Чому образ Світового Яйця часто втілюється на рушниках і оберегах? Що тобі відомо про писанкарство як давню традицію українського народу? Що символізує писанка?



Харківська художниця Олесь Вакуленко додала вітчизняних ноток до світових модних тенденцій – створила перший український альбом «Я люблю Україну» з антистресовими розмальовками.



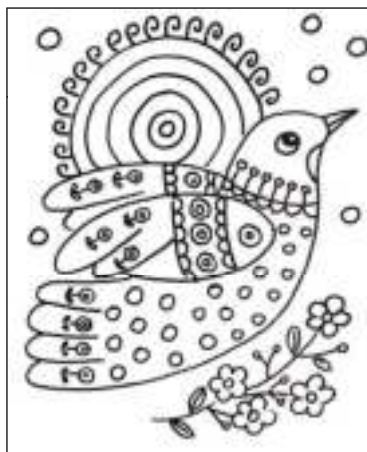
«Я люблю Україну». Книга антистрес-розмальовок від *Олеси Вакуленко*.



Проаналізуй композиції робіт Олеси Вакуленко. За допомогою яких засобів художниця створила враження руху? Яку роль відіграли дібрані нею кольорові сполучення?



Створи свою антистрес-розмальовку з теми міфу «Створення Всесвіту».



На дозвіллі знайди в інтернеті зображення великодніх писанок із символами: «вічка» (Боже Око), «птахи» (Сокіл-Род), хрестики (єднання неба та землі). Спробуй розшифрувати зміст інших давніх символів у писанкарстві.

## Історичні образи в мистецтві

З творів мистецтва ми дізнаємося про тисячолітню історію України.

Про велич давньої держави Русі-України розповідають літописи, наприклад «Повість минулих літ» Нестора Літописця. Величним свідком минувшини є давня архітектура. Зокрема, собор Святої Софії у Києві – невичерпне джерело цінної інформації. Його давній монументальний живопис містить портрети родини князя Ярослава Мудрого, сцени із життя русичів (с. 95).



Стародавня музика, на жаль, не збереглась. Утім, композитори, звертаючись до історії Русі-України, втілюють у музиці враження від старовинного мистецтва, характери та образи людей або події тих часів. Наприклад, від краси і величі собору Святої Софії, чарівності передзвонів, образів, навіяних фресковим живописом, – це відтворено в музичних *циклах*.



Геннадій Сасько. Цикл «Відгомін століть». Ч. 3 «Софія Київська». Валерій Кікта. Концертна симфонія «Фрески Софії Київської». Ч. 4 «Груповий портрет доньок Ярослава Мудрого». Ч. 8. «Скоморохи».



Що ти уявляєш, слухаючи твір «Софія Київська»? Які звуки докільля ти чуєш у переписах високого регістру та рівномірності звуків низького регістру? Як музика втілила легку й ніжну ходу княжих доньок? Тембри яких інструментів (чи якого інструмента) переважали? А скоморохи, згідно з музикою, сумні чи веселі? Поясни. Що єднає зображення у триптиху Лариси Козаченко? Який характер музики може відповідати кожній його частині? Поясни.



Анімація «Київська Русь: Ярослав Мудрий». 5 серія «Книга-мандрівка. Україна».





# Музична грамота

У музичних циклах об'єднано спільним задумом окремі частини, самостійні за будовою та характером. В образотворчому мистецтві також є «картини-цикли». Залежно від того, скільки картин поєднано в циклі, їх називають диптихами (поєднано дві картини) або триптихами (три) (с. 94).

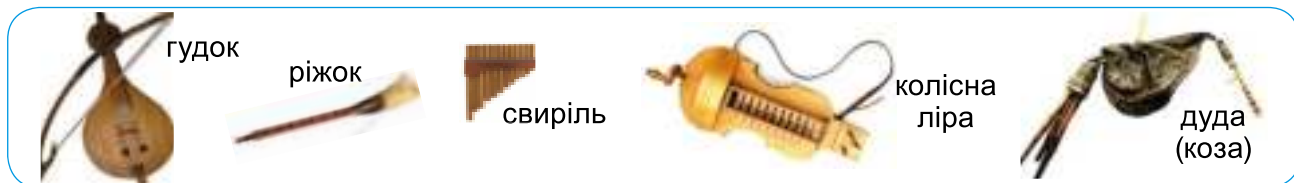


Собор Св. Софії. Фрески та загальний вигляд.

Скоморохи – провісники українського професійного музичного і театрального мистецтва: музиканти, танцівники, актори тощо.



Середньовічні мелодії Русі-України (колісна ліра і сурма).



## УКРАЇНА – ЦЕ СВІТЛО! Музика і вірші Лесі Горової



Музична партитура з українськими ліричними віршами Лесі Горової. Партитура складається з трьох рядків нот, кожен з яких має відповідні ліричні вірші під ним.

Я ма-лень-кий про-мінь ве - ли-ко-го сон - ця, що да-є на-ді - ю, ко-  
 4 ли схо-дить вран-ці. Я ма-ла крап-ли - на ве - ли-ко-го ро - ду,  
 7 прос - то я ди-ти - на — сво - го на - ро - ду! —



Чому вважається, що мистецтво – одне з важливих джерел інформації про історію людства? Наведи приклади. **Проект «Шляхами пам'яток мистецтва Русі-України».**



## Історичні образи в мистецтві

1



Уважно розглядаючи художні твори, що висвітлюють історичні події минулого й сучасності, можна дізнатися багато цікавого про долю Батьківщини та інших держав і народів. Такі твори образотворчого мистецтва належать до одного з найскладніших жанрів образотворчого мистецтва – **історичного**.



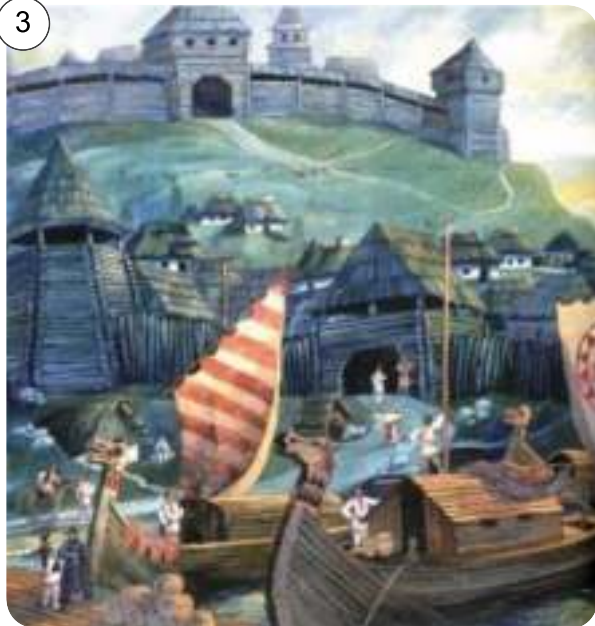
Поміркуй, з якими жанрами образотворчого мистецтва пов'язаний історичний жанр. Чи відомо тобі, кому присвячено скульптурну композицію Василя

Бородея у м. Києві (1)? Що можна дізнатися з картини Антона Лосенка «Володимир і Рогніда» (2) про людей часів Русі-України? Схарактеризуй колорит та композицію цього твору. Доведи або спростуй думку: «Данило Нарбут у роботі “Пристань на Дніпрі” (3) створив образ сучасного міста».

2



3



Склади розповідь про князя Володимира за мініатюрами Радзивіллівського літопису XV століття.



Люди здавна намагалися поєднати зображення й текст – від давніх зображень з підписами до сучасних коміксів (послідовність малюнків з короткими текстами, що утворюють зв'язну розповідь). У видавництвах сюжет для коміксів пишуть автори, а художники роблять розкадрування та працюють із кольорами.



Порівняй виробництво коміксу з мультиплікацією. Що їх єднає, а що – різнить?



**Робота в групі.** Створіть комікс на тему української історії.

**Сходінками до майстерності:**

- Придумайте сюжет; визначте формат, тло, форму вставок з текстами, шрифт.
- Розбийте сценарій на фрагменти в рамках. Кожна рамка – окрема сцена.
- Візуалізуйте сценарій начерками: детально промалюйте свою історію та розфарбуйте.



**Пам'ятайте!** У мальованій історії все має значення – вибір рамки і добір кожного слова, композиція і стилістика, ракурс персонажа і його емоції, тло...



Засобами яких видів образотворчого мистецтва митцям удалося реконструювати та висвітлити події минулого нашої Батьківщини?

На дозвіллі поцікався, які онлайн-ресурси (Bitstrips, Canva, Witty Comics, Pixton, StoryboardThat) можуть допомогти тобі і твоїм друзям створити комікс.



## Історичні образи в мистецтві



Микола Лисенко. Увертюра до опери «Тарас Бульба» (фрагмент).



Які риси характеру українського народу втілено в музиці увертюри до опери «Тарас Бульба»? Поцікався, мелодію якої української народної пісні використано в цьому фрагменті.

Минуле українського народу оспівано в народних думах та історичних піснях. Думи виконуються речитативом або наспівом під акомпанемент кобзи / бандури / ліри.



Чи відомо тобі, пам'ять про які події зберігає меморіал у Києві (1)? Розкажи своїм однокласникам / однокласницям. Згадай, як називають головного персонажа картини Людмили Кривенко (2). Що її відрізняє від традиційних народних картин (сюжет, композиція) із цим персонажем? Дізнайся з додаткових джерел, чому такі картини були дуже популярними у нашого народу.





Колись у Давній Греції творили мандрівні співці-рапсоди, які наспівно декламували захопливі поеми. Нині у професійній інструментальній музиці є жанр, що застосовують як музичну «розповідь». Це – *симфонічна поема*. У ній мовою музики може йти оповідь про якусь подію, зокрема історичну. Наприклад, симфонічні поеми «Милосердя над прірвою» – про трагедію в Бабиному Яру під час Другої світової війни та «Незламні» – про величне й мужнє українське сьогодення.



Валерій Квасневський. Симфонія-поема «Милосердя над прірвою». Ч. 2. «Жертвам Голокосту». Ігор Закус. Симфонічна поема «Незламні» (фрагменти).



Які види оркестрів виконували музику? Які інструменти звучали соло? Порівняй емоції від музики кожного твору. Знайди відповідні характеристики.

сумна

світла

ніжна

скорботна

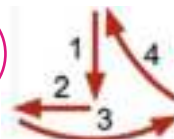
трагічна

піднесена



Спробуй себе в ролі диригента / диригентки або виконавця / виконавиці. Під музику диригуй або відтвори разом з друзями ритмічний супровід до української пісні «Засвіт встали козаченьки».

$\frac{4}{4}$




«Україна – це світло!» (музика і вірші Лесі Горвої).



Про які історичні події нашого народу ти дізнався / дізналася завдяки мистецтву? Які музичні жанри прослуханих творів? Які емоції тебе наповнюють?



## Історичні образи в мистецтві



Тисячолітня героїчна історія України є невичерпним джерелом образів для художників історичного жанру. Мовою образотворчого мистецтва вони «розповідають», як жили, чого досягали, який вплив мали на розвиток цивілізації люди різних епох, які жили на території України. Змушують уважних глядачів прожити історичну подію, дають уроки для майбутнього та роблять людські серця більш шляхетними.



Подивись відео та обміркуй, яку роль у його створенні відіграли художники.



ТНМК – Історія України за 5 хвилин.



Про що можна дізнатися із сюжетів марок? У який час жили герої, чим займалися?



За можливості ознайомся із змістом медіатексту «Марки як зброя. Історія українського поштового спротиву» та досліді теми, до яких намагаються привернути увагу людей митці.



**Поштова марка** – твір прикладної графіки малих форм; цінний папір, який є свідомством оплати поштового відправлення.





**Робота в групах.** Проаналізуйте композиції та кольорові поєднання сучасних поштових марок про події в Україні. Обговоріть, якою має бути поштова марка, щоб мати попит. Хто може бути її авторами?

**Гра «Відгадай».** Об'єднайтеся в команди. Кожен учасник / кожна учасниця обирає героя або героїню з історичного життя України, вчинками кого пишається найбільше. Не називаючи його / її ім'я, представляє іншим учасникам словесний портрет. Виграє та команда, чиїх портретованих буде більше впізнано. Для гри використай каталог поштових марок України.



Створи ескіз власної марки на тему історичної спадщини України (*художні матеріали та техніка виконання за вибором*).



Яку роль у житті відіграє творчість українських художників історичного жанру? У чому, на твою думку, цінність поштових марок? Що потрібно знати і вміти, щоб створити марку?

На дозвіллі разом з однолітками створіть альбом із добіркою творів з історичними сюжетами української старовини та сьогодення. Під час презентації порівняйте зображені події, характери, зокрема прагнення українців до свободи.





## Побутові сюжети в мистецтві

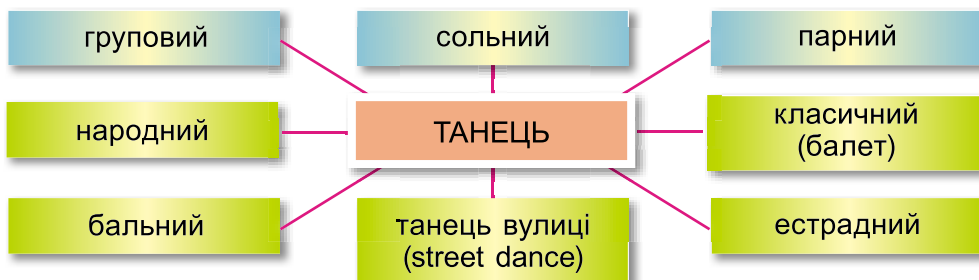


Мистецтво – важливий складник побуту людини від найдавніших часів і донині. Особлива його частина – відпочинок, коли хочеться отримати емоційне задоволення. Часто на допомогу приходить танець – вид мистецтва з особливою мовою рухів, жестів, мімікою, темпом, ритмом тощо.


У давнину танці були частиною обрядів або ритуалів. Нині їх виконують на великій сцені і в побуті, на масових заходах і родинних святах. Енергійні рухи під музику допомагають підняти настрій та відновити фізичні сили. Хоча, можливо, не всі вміють це робити досконало, але безумовно одне: танці дають можливість через рух виявити емоційність, підтримувати чудову фізичну форму й отримати справжню насолоду.




Які види танцювального мистецтва представлено на картинах? Що ти про них знаєш? За схемою розкажи про відомі тобі види танців.





Народні танці нині популярні й шановані в усьому світі. Водночас вони надихають композиторів і хореографів на створення оригінальних концертних творів танцювального жанру. У них композитори використовують народні мелодії або створюють власні з інтонаціями, ритмами, характерними для того чи того народного танцю. А хореографи ставлять танцювальні театралізації.

 Танець у виконанні Національного за- служеного академічного ансамблю тан- цю України імені Павла Вірського.



 Придумай назву танцю. Про який вид діяльності йшлося в ньому? Як завдяки танцю це стало зрозумілим? До якого виду танців ти зарахуєш цей твір? Поясни. Який виконавський склад танцівників?

 *Мирослав Скорик. Народний танець. Йоганес Брамс. «Угорський танець № 5». Фридерик Шопен. Полонез Ля мажор (на вибір).*

 Схарактеризуй твір (*характер, мелодія, ритм, темп, динаміка, склад виконавців*). За бажання придумай імпрорізацію-пантоміму за прослуханою музикою.



## ВЕСНЯНКА

Музика *Віталія Філіпенка* Вірші *Анатолія Новгородського*




Прий-ди, прий-ди, вес-но-крас-на, че-пу-ри наш рід-ний край!  
За-сві-ти нам сон-це яс-не, з на-ми в гур-ті по-гу-



ляй!  
При-не-си, вес-но-нам ряс-ні до-щі, ряс-ні до-щі.  
Хай всю-ди, піс-ня лу-на, піс-ня лу-на, піс-ня лу-на.



При-не-си, вес-но-нам ра-до-щі, ра-до-щі!  
Хай нам зус-трі-неть-ся дів-чи-нонь-ка гар-на.

 Назви види танцювального мистецтва. Яким з них віддають перевагу твої однолітки? Чому? Майстер-клас «Руки українського народного танцю».

На дозвіллі ознайомся з деякими танцювальними рухами українських народних танців. За бажання виконай їх, а потім продемонструй свої досягнення друзям, родині.





## Побутові сюжети в мистецтві



Чи цікаво тобі дізнатися, як живе людина з тієї чи тієї країни в певний період історії? Гарний спосіб – зануритися у твори **побутового жанру** образотворчого мистецтва. У них є детальні свідчення про побут, одяг, предмети повсякденного використання, традиції, повсякденні справи та звичаї різних народів.



Згадай сюжети наскальних малюнків (1): полювання, риболовля, посиденьки біля багаття, танці – та вислови свої припущення про виникнення побутового жанру.



Який емоційний заряд містить кожен твір? Що можна дізнатися про людей з картин Пітера Брейгеля-старшого (2), Олени Кульчицької (3), Ірини Яскової (4)? Порівняй одяг. Зроби висновки.

4



Твори побутового жанру можуть «розповісти» про буденне життя як окремої людини, так і групи людей. З них можна зрозуміти, як представники різних культур жили, чим займалися, які між ними були взаємини.



**Робота в групах.** Доповни речення «Українське ... – престижне, трендове і стильне!».



Подивися відео Всеукраїнської школи онлайн «6 клас. Мистецтво. Побутовий жанр і композиція» та дізнайся більше про композицію.



**Побутовий жанр** – це зображення тем і сюжетів повсякдення (різні види роботи, свята, події з життя).



Для налагодження гарної комунікації важливо вміти жартувати. Погоджуєшся? Тому й не дивно, що всесвітня мережа рясніє веселими картинками. Серед них є цікаві з тем життя українців. Наприклад, стікер «Вайолет» у Viber (1, автори Алон Борода й Авів Ор) акцентує увагу, що українська кухня – одна з найсмачніших у світі. А дудл Google «До Дня Незалежності України» (2, автор Сергій Майдуков) уособлює різних людей з усієї нашої країни, які працюють разом, щоб домогтися свободи, миру й поваги одне до одного.



**?** Проаналізуй графічні композиції. Завдяки чому вони привертають увагу та викликають інтерес у глядачів? Що потрібно знати й уміти, аби створити цифрову графіку, яка варта уваги людей з усього світу?

**?** Створи засобами графіки ескіз свого авторського стікера «Запрошуємо в Україну!» (художні матеріали за вибором).

#### Сходінками до майстерності:

- Виконай лінійний рисунок. Добери кольори та розфарбуй.
- Сфотографуй, підпиши та збережи майбутній стікер у галереї. Завантаж та поділися з друзями.



**?** Поміркуй та обговори з однолітками, чому твори побутового жанру стали «найкращими друзями» істориків. У чому, на твою думку, цінність творів побутового жанру?

## Побутові сюжети в мистецтві

З давніх часів люди збиралися на масові гуляння, ігрища як частини обрядів і святкування. У багатих верствах суспільства влаштовували бали – зібрання чоловіків і жінок для танців і спілкування.



Бал з к/ф «Марія Антуанетта». *Георг Фрідріх Гендель*. «Музика на воді». Ч. 2. «Менует». *Йоганн Штраус*. Вальс «На прекрасному голубому Дунаї». Віденський бал (на вибір).



Порівняй танці, що виконувались на балах (темп, характер музики, рухи). Які танці – швидкі чи повільні – виконують персонажі картин Шарля Делора (1), Рут Сандерсон (2), Олексія Ляміна (3)? Чому ти так вважаєш? Схарактеризуй їх одяг, поставу.



Бал – це не просто звичайні танці (чи, як-то кажуть у наш час, – диско-тека). Це урочиста подія, яка супроводжується не менш урочистою музикою, танцями та строгим етикетом і правилами поведінки. У різні часи на балах віддавали перевагу різним танцям. З-поміж популярних танців балів 17–18 століть був менует, у 19 столітті популярність перехопив вальс, який, мабуть, до сьогодні залишається улюбленим бальним танцем.




**Менуэт** – старовинний французький граціозний танець, у розмірі 3/4. Для його виконання характерні багато реверансів, легке «ковзання» кроків по підлозі.

# Хореографічна грамота


Від слова «бал» походить назва популярних *бальних танців*. Їх виконують для розваги й задоволення; широко використовують у театрі, кіно, на телебаченні. Також проводять спортивні змагання з бальних танців, де вони впорядковані відповідно до встановлених вимог і об'єднані у дві програми.

Європейська програма	Повільний вальс
	Танго
	Віденський вальс
	Фокстрот
	Квікстеп

Латиноамериканська програма	Самба
	Ча-ча-ча
	Румба
	Пасадобль
	Джайв

 Танго. Самба. Чемпіонат світу з латиноамериканських танців (*на вибір*).



 До якого виду танців належать бальні танці – сольні, парні, групові? Що свідчить про чудову фізичну підготовку танцівників? Які засоби виразовості хореографії яскраво проявляються в бальних танцях?

міміка

пантоміма


темп і ритм

КОСТЮМ

КОМПОЗИЦІЯ




Нині на різних шоу виступи естрадних співаків супроводжують невеликі танцювальні композиції. І ми любимо зібратися й потанцювати на вечірках або дискотеках, де виконуємо елементи сучасних танців – хіп-хопу, електро-, street dance та ін.


 **Руханка.** Just Dance Kids.  
Танець у виконанні гурту «Kris Kross».



 Які сучасні танці виконали танцівники гуртів? Які танці виконує молодь на зображеннях?

 «Веснянка» (музика *Віталія Філіпенка*, слова *Анатолія Новгородського*).



 Придумай танцювальні рухи, виконай з ними пісню.  
Які танці подобаються тобі? До якого виду танцювального мистецтва вони належать? Чи люблять танцювати у твоїй родині?



## Побутові сюжети в мистецтві



Мистецтво – найкращий спосіб показати життя людей. Художні образи творів побутового жанру висвітлюють радощі веселих народних святкувань, ігри дітей, клопоти щоденної праці, турботи, дозвілля родинного життя тощо.

Одним з найважливіших виразових засобів композиції творів як образотворчого, так і декоративного мистецтва є ритм. Він бере участь у побудові зображення і додає змісту певної емоційності. Це досягається через чергування однакових елементів композиції, наприклад мотивів орнаментів (1), кольорових плям (3), чи фігур людей, їхніх рук або ніг (2, 4, 5).

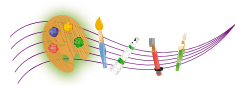


Які ритмічні акценти є в композиції кожного художнього твору (1–5)?

Про що можуть розмовляти персонажі картини Юрія Клапоуха (2)? Де й коли відбувається побутова сцена? Про що думає дівчинка на картині Юрія Камишного (3)? Аргументуй. Схарактеризуй музику, співзвучну зображеним ритмам танців Доріт Левінштейн (4), Івана Гончара (5).

Подивись відео проєкту «Справжній український побут». Обговори з однолітками, як мовою мистецтва можна розповісти про український побут (час, культуру, звичаї та традиції).





## Образотворча грамота

Для компонування предметів / об'єктів композиції художники вписують / розміщують їх у геометричні фігури: піраміду, трикутник, коло тощо.

Особливе значення має ритм у скульптурі – повторення тих самих зображувальних мотивів. Ритм може не тільки слугувати оформленням скульптурного об'єкта, а й відтворювати певний настрій або передавати рух.



Проаналізуй композиції. Схарактеризуй ритм.



**Робота в групі.** Створи скульптури танцівників з м'якого дроту та будь-яких матеріалів, що є під руками (*дріт, нитки, тканина, фольга* тощо).

**Сходишками до майстерності:**

- Зроби скульптури на каркасі з м'якого дроту. Декоруй їх матеріалами за вибором (*тканина, нитки, пластичні матеріали* тощо).
- Об'єднай фігурки танцівників / танцівниць у спільну динамічну композицію. Придумай їй назву.



Чим цікаві роботи художників і художниць побутового жанру? Яку роль вони відіграють у житті?

На дозвіллі досліди сюжети творів побутового жанру різних видів образотворчого мистецтва (плакати, гравюри, картини олією, мініатюри, скульптури). Порівняй мову художньої виразності.



## Образи людини в кіножанрах

Мабуть, мало знайдеться людей, які б не любили кінофільми. Занурюючись у світ кіно, глядач має можливості «перенестися» в різні часи, культури, вигадані світи, пережити разом з героями життєві ситуації, оцінити вчинки, поведінку різних людей, замислитися, зробити власні висновки.

Музика (інструментальний, пісенний супровід) є рівноцінним «партнером» зорового ряду. Завдяки їй ми глибше занурюємося в атмосферу фільму.



Наймузичніші – фільми-мюзикли / опери / балети / оперети. Популярні твори музично-театральних жанрів «переносять» на екран із долученням цифрових технологій та мови кінематографа (монтаж, різні плани зйомки, ракурси тощо).



К/ф «Звуки музики». М/ф «Балерина». К/ф «Крок уперед». *Семен Гулак-Артемівський*. Кіноопера «Запорожець за Дунаєм».



Яким видом музичного мистецтва захопилися діти у фільмі «Звуки музики» (2)? Музика фільму позитивна чи сумна, трагічна або тривожна? У яких видах хореографії досягли успіху герої фільмів «Крок уперед» (1) і «Балерина» (3)? Які якості персонажів кінострічок тобі хотілося б виховувати в собі? Поміркуй, які переваги в постановці опери на сцені, а які – в кінематографі.

Художні (ігрові) фільми залежно від змісту поділяють на *жанри*. Утім, більшість сучасних фільмів часто поєднують ознаки різних жанрів, тому іноді буває важко зарахувати той чи той фільм до одного певного жанру.







**Робота в парах / групах.** Проаналізуй схему. У відповідни назву кіножанру та його характеристику. Поміркуй, чи правильно поєднано зображення персонажів із жанрами творів, які вони представляють. Поясни.



Із власного досвіду кіноглядача обговоріть, доповніть і презентуйте характерні ознаки одного із цих жанрів. Зокрема, зверніть увагу на:

- наявність певного типу персонажів, їх взаємодії;
- передбачуваність певних сцен чи спецефектів;
- характерні ознаки звукового та музичного супроводу.



## ЗВУКИ МУЗИКИ

Музика Річарда Роджерса



ДО: пта-ши-на в'є гніз-до, РЕ: ді - то-чок бе-ре - же. — МІ: у на-шо-

му дво - рі ФА: ра - ді-є діт-во - ра! — СОЛЬ: спі - ва-є діт-во - ра, —

ЛЯ: спі - ва-є вся зем - ля, — СІ: у - сі спі-ва-є, хто — хо-че знов прий-ти до

ДО! — До, ре, мі, фа, соль, ля, сі, до, до, сі, ля, соль, фа, мі, ре, до.



За бажання розучіть цю пісню на два голоси (див. Нотний додаток, с. 140).

Пригадай кіно-, мультфільми-мюзикли (наприклад, «Красуня і чудовисько», «Співай», «Аладдін» та ін.). Які ознаки мюзиклу ти можеш виокремити в них?

Під час перегляду фільмів занотуй: назву фільму та твої переконання, до якого кіножанру він належить. Поділися своїми спостереженнями з друзями та рідними.

## Образи людини в кіножанрах

Кінематограф – вид мистецтва з величезними можливостями впливу на людину. Фільми можуть зробити нас щасливими, вразити, розбурхати уяву, примусити до роздумів чи дії або просто потішити.

Якісний візуальний ряд, акторська гра, кінотрюки, новітні спецефекти, пронизлива музика – усе це складові мови кіно. З-поміж них важливі засоби виразовості: план, ракурс, масштаб, темп і ритм, світло і тінь, колір, комбіновані зйомки, монтаж.



**Колективна робота.** До якого виду кінематографа, на твою думку, належить кожен з поданих кінокадрів? Що вони розповідають про світ і людину? На які роздуми наштовхують? На якому кінокадрі здійснено зйомку загального (дальнього) плану, а на якому – крупного та середнього? Визнач, що кожен з типів планів допомагає показати. Які об'єкти виділено як основне зображення освітленням та фокусом?

За бажання переглянь відеофрагменти та досліди, чи можуть кінофільми вплинути на вчинки, настрої людини-глядача. Поділися результатами своїх досліджень з однолітками.



«Мій друг містер Персіваль». «Клара і чарівний дракон». «Марш пінгвінів». «Земля: створити планету» (National Geographic Cannel).



### ВИДИ КІНЕМАТОГРАФА

художній (ігровий) (1)

мультиплікаційний (анімація) (2)

документальний (3, 4)

Чи звертав / звертала ти увагу на невеличкі графічні символи довкола себе – дорожні знаки, картинки-символи екрана твого гаджета, маркування на коробках товарів тощо?



Це **пiктограми** – прості малюнки, що передають повідомлення без використання тексту. Вони є міжнародною «мовою», універсальним засобом спілкування, бо допомагають візуально зрозуміти сенс поняття.

**?** Поміркуй, навіщо використовують піктограми та як вони допомагають людям. Пригадай з п'ятого класу, хто такі графічні дизайнери. Чому вони постійно розробляють нові піктограми?

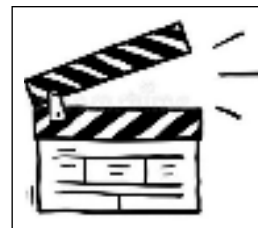


**?** Доведи або спростуй, чи належить група зображень (1) до піктограм. Яку інформацію містять малюнки 2 і 3? Порівняй композиції (1–3).

**?** Придумай і намалюй піктограми на тему кіномистецтва (*графічні матеріали*).

#### Сходінками до майстерності:

- Продумай та виконай просте й виразне зображення – символ кіно.
- Відмовся від деталей, які не є основними елементами. Добери два-три кольорові поєднання та розфарбуй малюнок.



**?** Що тобі відомо про кіномистецтво?

Як за допомогою піктограм можна обмінюватися інформацією?

На дозвіллі спостерігай піктограми у довкіллі та зафіксуй на фото чи виконай їх замальовки. Узагальни свої спостереження про наявність у нашому житті картинок-символів, зроби висновки та поділися ними з однолітками та рідними.



## Образи людини в кіножанрах

Кіно посідає вагоме місце в житті сучасної людини. Майстерність акторів, режисерів, постановників та інших членів знімальної команди переносить нас у світ ілюзії. Разом з героями кінострічки ми переживаємо, радіємо, дивуємося – ніби проживаємо інше життя.



Кожен фільм – це праця людей багатьох професій. Зокрема, звуковий супровід створює ціла команда: композитори, музиканти-виконавці, звуко-режисери, звукооператори. До кожного фільму ретельно продумується звукова «партитура». Адже важливо, щоб музика якнайкраще передавала емоції, розвиток сюжету, характери персонажів тощо. Часто саундтрек фільму стає дуже популярним і завдяки улюбленій музиці ми із задоволенням пригадуємо кінострічку.



Роберт Лопес, Кристен Андерсон-Лопес. «Let It Go. Frozen» (у виконанні Alex Boye і дитячого хору «One Voice»). М/ф «Том і Джері» (фрагмент).



З якого кінотвору ця пісня? Які зміни відбулися у виконанні, як порівняти з оригіналом? Згадай та переглянь фрагмент «Том і Джері», вимкнувши музику. Чи змінилося сприйняття фільму? Узагальни роль музики в кіно. Фахівці яких кінопрофесій є на ілюстрації?



**Саундтрек** (від англ. *soundtrack* – «звукова доріжка») — звукове оформлення фільму, мультфільму або комп'ютерної гри.



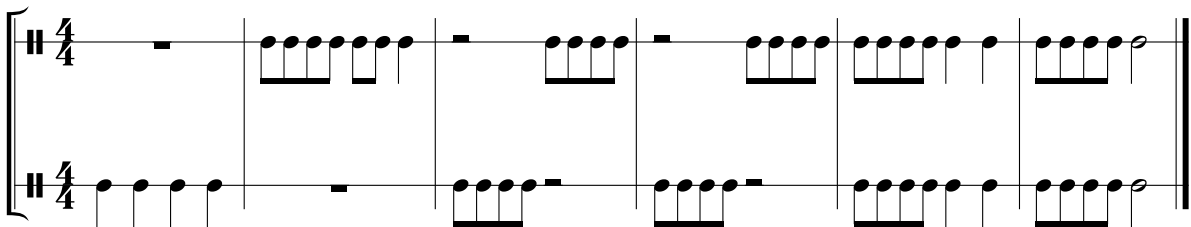
# Кінограмота

Важливо, щоб характер музики відтворював загальний характер фільму, його жанрові особливості. Тому часто композитори спеціально пишуть саундтреки до конкретного фільму. Це може бути інструментальна й вокальна музика (зокрема, у виконанні відомих виконавців). Також для втілення задуму (наприклад, створення певної атмосфери) використовують класичну музику або відомі твори популярних виконавців.

**?** **Робота в групах.** Оберіть і прослухайте кілька саундтреків до фільмів. Запишіть характер музики (мелодію, темп, ритм, тембри), особливості виконання. Зробіть припущення: чи існують особливі характеристики музики, притаманні фільму певного жанру?

«Пітер Пен» (фентезі)	«Зоряні війни» (фантастика)	«Іван Сила» (біографічний)	«Рожева пантера» (детектив)	«Пульт» (драма)

**?** **Робота в парах.** Відтворіть ритмічну послідовність повільно на *f* або помірно з поступовим посиленням динаміки від *p* до *f*. Уявіть події, сцену фільму, які можна озвучити таким супроводом.



**📱** Пісня «Звуки музики» (музика Річарда Роджерса).



**?** Назви жанри кінематографа та їх особливості.  
На дозвіллі занотуй свої улюблені кінофільми / мультфільми. Спробуй визначити їх жанри, схарактеризуй музичний і звуковий супровід.

## Образи людини в кіножанрах

Розмежування кіножанрів, наприклад, комедія, мелодрама, історичний фільм, детектив тощо, – це об'єднання фільмів у групи на основі споріднених тем, образів-типажів. Часто фільми належать одразу до кількох жанрів. Оскільки кіномистецтво постійно розвивається, то з'являються й нові жанри.



Розглянь кадри фільмів «Отроцтво» (1), «Цирк дю Солей: Казковий світ» (2), «У пошуках Огана» (3), «Сторожова застава» (4).  
Вислови своє припущення, про що «розповідають» їх сюжети. Як ти думаєш, до якого із цих жанрів вони належать?

драма

фентезі

комедійний

пригодницький

історичний

Під час перегляду фільму можливо цілковито поринути в магічну ілюзію цього виду мистецтва. Її творять люди понад 200 професій: з-поміж них – режисери, які втілюють цілісність задуму фільму; оператори – знімають сцени, виставляючи композиційно грамотно кожний кадр; майстри монтажу – що створюють зоровий ряд фільму, поєднують тисячі картинок-кадрів.







Проаналізуй та обговори з однолітками композиції кадрів фільмів «Моє літо пінг-понгу», «Белль і Себастьян». Пригадай з п'ятого класу правило третин кадру у фотомистецтві.

Чому, на твою думку, воно важливе в кінематографі?



## Кінограмота

Важливо розташувати видимі в кадрі об'єкти так, щоб надати зображенню переконливості та цілісності. Для побудови композиції кадру застосовують *правило третин, розміщення по діагоналі, симетрію та плановість*. Надають форму та об'єм, «відривають» від фону, створюють різні ефекти та привертають увагу глядачів за допомогою *світла та освітлення*.



Обговоріть ідеї відеозйомок, відображені на світлинах. Запропонуйте свої.



**Групова робота.** Створіть власний короткометражний ролик доступними технічними засобами (*смартфон, відеокамера, комп'ютер тощо*).

### Сходінками до майстерності:

- Розробіть структуру ролика, побудуйте сюжет, доберіть музику, створіть дизайн титрів.
- Зніміть, озвучте відео та здійсніть відеомонтаж. Змонтувати фільм можна у програмі Windows Movie Maker.



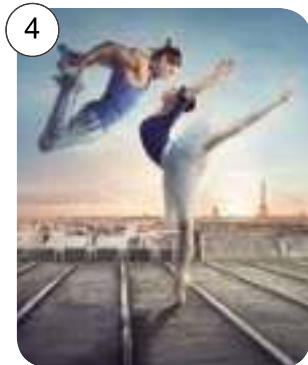
Порівняй жанри в живописі, літературі та кіномистецтві. Чим особливі кіножанри? На дозвіллі ознайомся з фільмами переможців конкурсу дитячих фільмів «Children Kinofest»: «Меліса» (реж. *Матвій Глазунов*, 11 років, м. Ізюм), «ЗУПИНИ ЦЕ!» (реж. *Аріна Горієва*, 14 років, м. Дніпро).



## Єднання в мистецькому колі



1 Мистецтво активно розвивається. Для втілення задуму митці можуть органічно поєднувати різні жанри. Наприклад, портрет на тлі пейзажу або зображення людей із тваринами. У музиці також є такі твори, наприклад, опера-балет, вальс-скерцо тощо. Багато сучасних кінотворів узагалі досить важко зарахувати до якогось одного жанру: у детективі можуть бути елементи комедії і бойовика, а в комедії – мелодрами, пригод і навіть мультиплікації.



Мігель Льюбет. «Скерцо-вальс». Віктор Косенко. «Поема-Легенда» мі мінор (на вибір).



М/ф «Кролик Петрик». К/ф «Танцюй серцем» (Let's Dance) (фрагменти).



Пригадай ознаки жанрів «скерцо», «вальс», «поема». Поясни, як їх утілено в музичних творах (розмір, темп, характер мелодії). На світлині (1) портрет чи пейзаж? Що тобі відомо про ці музичні інструменти? Які жанри об'єднано на картині «Кімната музиканта» (2)? Які види кіномистецтва поєднано у фільмі «Кролик Петрик»? Поміркуй, як «взаємодіють» у фільмі «Танцюй серцем» академічне мистецтво і сучасний хіп-хоп.



У музично-театральному творі Мориса Равеля «Дитя і чари» об'єднано ознаки опери і балету. *Головний герой – хлопчик-бешкетник. Він не хоче вчитися, псує і ламає все довкола. Уві сні світ перетворюється: скривджене ним починає оживати й розмовляти... Від побаченого хлопчик починає розуміти наслідки своїх вчинків...*



Морис Равель. Опера-балет «Дитя і чари» (фрагмент).



Як засобами музики і театру передано характер персонажів? Які звучать інтонації, музичні інструменти? Музика швидка чи повільна, гучна чи тиха? Мелодії наспівні чи поривчасті, гострі? Які ознаки опери і балету представлено?

**Робота в групах.** Створіть театральні пантоміми. Оберіть тему («Щастя», «Наполегливість», «Невдача» тощо). Продумайте сюжет, продемонструйте його рухами, мімікою.



### ПІД НЕБОМ СИНІМ

Музика і вірші *Діани Пташинської*

Ук-ра - ї-но мо-я, — Ук-ра - ї-на кві-ту - ча. Зо-ло - та-ві ла-ни і не-  
 4 бес-на бла-кить. Мов дже-рель-на во - да, ли - не мо-ва спі-ву - ча, що як  
 7 му - зи - ка в сер - ці мо - є - му бри - нить!



Наведи приклади поєднання жанрів у мистецтві. Поміркуй і поясни, чому так відбувається. На дозвіллі спостерігай та фіксуй різні мистецькі поєднання.





## Єднання в мистецькому колі

Ти вже знаєш, що спосіб сприйняття життя митцем і відтворення задуму криється за певним жанром. Що буде, якщо поєднати в одному художньому творі мотиви різних жанрів образотворчого мистецтва?

Так можна відобразити різні простори буття, викликати у глядачів усі емоції та почуття, вразити уяву, спонукати по-новому переосмислити життя.



**?** Мотиви яких жанрів образотворчого мистецтва поєднано в картинах? За допомогою чого підсилено виразність довілля? Вислови припущення, природу якого континенту зображено (1). Що можна дізнатися про життя дівчинки з картини (2)?



**?** Знайди зображення 9 панд на картині-загадці Стівена Гарднера (3). Статую зліва від картини-загадки (4) добре видно, та є ще музикант. Де він і на якому музичному інструменті грає?



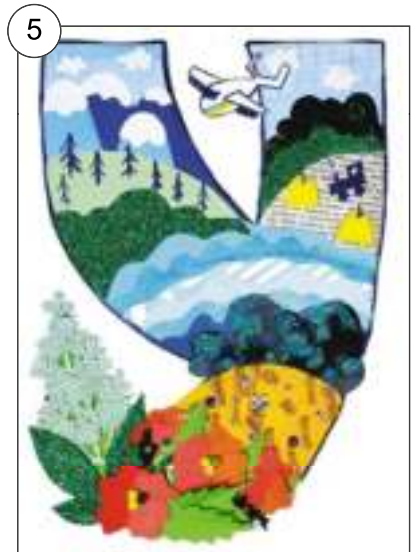
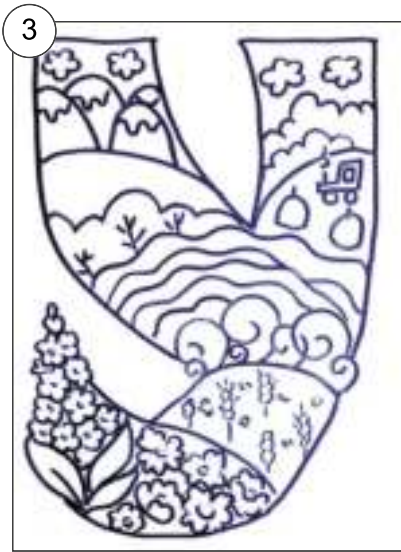
Розглянь колажі (1–5), порівняй їх з аплікацією.



**Робота в групах.** Створи колаж «Україна моєї мрії».

**Сходишками до майстерності:**

- Добери відмінні від основи матеріали (*шматки тканини, нитки чи природні матеріали тощо*), ретельно підбери за формою, кольором і фактурою елементи та склади їх способом наклеювання свою композицію.
- Пам'ятайте про важливість досягнення цілісності та гармонійності всіх елементів.



**Колаж** – технічний прийом в образотворчому мистецтві для створення певної композиції шляхом наклеювання на будь-яку основу різних матеріалів; твори, виконані в такий спосіб.



Чому художники поєднують мотиви різних жанрів в одному творі?  
Що можна поєднати в колажі?



## Єднання в мистецькому колі



Аватар скрипальки Ліндсі Стірлінг

Цифрові технології, що стрімко розвиваються, активно проникають у сферу мистецтва, змінюють саме мистецтво і способи нашого сприйняття.

Віртуальна реальність втруtilась і міцно закріпилась у багатьох сферах життя, а в ХХІ сторіччі вона стала новим простором для творчості митців. **Віртуальне мистецтво** впливає на глядача через зорові образи і звукові сигнали, дає можливості людині для інтерактивної взаємодії з твором. Нині на концертній сцені можуть з'являтися віртуальні виконавці (3), музиканти проводять концерти у віртуальному просторі (1) або навіть інтегруються у всесвіт комп'ютерної гри (2).



Виступ репера Тревіса Скотта у грі Fortnite



Реальний сценічний простір доповнено віртуальними танцівницями



Які твої враження? Як комп'ютерні технології перетворили площинне зображення (3D, звуки докільця, музичний супровід)? Обговоріть разом з однолітками переваги і недоліки інтеграції цифрових технологій і мистецтва.



**Віртуальне мистецтво** – творча діяльність людини, спрямована на створення нематеріальних художніх об'єктів за допомогою комп'ютерних технологій; твори, що імітують реальність чи фантастичний уявний світ.





*Віртуальна реальність (VR)* – це середовище, повністю згенероване комп’ютером. *Доповнена реальність (AR)* – це цифрові явища, основою яких є реальний світ (люди, предмети, довкілля). Нині завдяки доповненій реальності багато творів мистецтва набувають «нових» змістів.

Можна потрапити «всередину» картини й помандрувати нею у 3D, як у картині Миколи Глуценка «Сінокіс» (4) у галереї Мистецтва Онтаріо (5).



**?** **Робота в парах.** *Варіант 1.* Оберіть у підручнику один з творів образотворчого мистецтва. Уявіть цей твір із застосуванням технології AR. Опишіть, що може побачити і почути глядач / глядачка.

*Варіант 2.* Сучасні митці на основі картин минулого створюють інтерактивні 3D-експонати (наприклад, 6). Перегляньте твори мистецтва в підручнику. Доберіть один з них і запропонуйте, як ви уявляєте його в об’ємній тривимірній інтерпретації (з імовірними доповненнями, уточненнями).

**?** «Під небом синім» (музика і вірші *Діани Пташинської*).

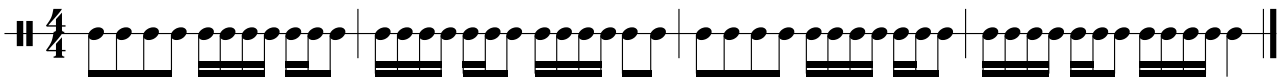


**?** Разом з друзями / подругами виконайте по черзі ритмічну послідовність та фрагмент вірша Дмитра Білуса. Експериментуйте з темпами, динамікою. Оберіть виконання, що наповнює вас бадьорістю і натхненням.



*Нам гулять, звичайно, ніколи,  
в школі все для нас цікаве.*

*Але скоро вже канікули –  
нас нові чекають справи.*



**?** Що тобі відомо про віртуальну й доповнену реальність у мистецтві? Як ти думаєш, що у реальних творах мистецтва є дуже цінним? Чому віртуальна і доповнена реальність не мають замінювати реальне мистецтво?



## Єднання в мистецькому колі



Людина досить тривалий час може стояти перед картиною та роздивлятись її. На перший погляд, це безглуздо – споглядати те, що ти вже бачив / бачила, знайомі обриси чи краєвиди. Та є такі твори, які не перестають дивувати.

Що бачать очі? Чи є це насправді? Часом буває, що ти бачиш не те, що здалося на перший погляд. Це успішно підтверджують роботи талановитих художників, які за допомогою авторських експериментів грають з людським розумом і уявою.



Що допомогло живописцю Пере Боррель дель Касу розмити межі між намальованим та реальним? Який подвійний зміст прихований у творах (2, 3)? Назви жанри та види мистецтва, які поєднано.



Роботи художників-ілюзіоністів змушують поглянути на світ по-новому. Адже кожна робота – своєрідна головоломка, яку не так просто буває розгадати з першого разу.



Розгадай ідеї творів (3D-ілюзії) Роберта Гонсалвеса (4), Юліана Бівера (5).

## Образотворча грамота

Для створення 3D-малюнків важливо володіти знаннями основ перспективи, вміти передавати світло та тіні. Необхідно розглянути всі особливості об'єкта зображення, дослідити світлотіньові відношення та характер тіней. Уявити, під яким кутом малюнок буде розглядатися реалістичніше.



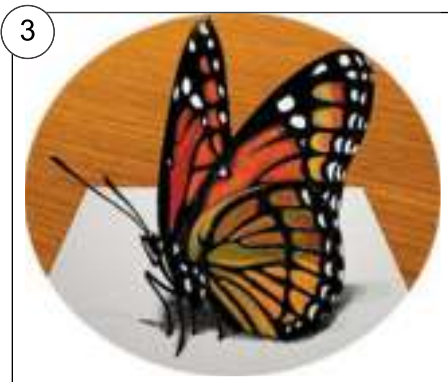
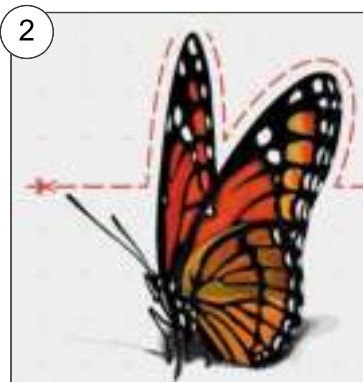
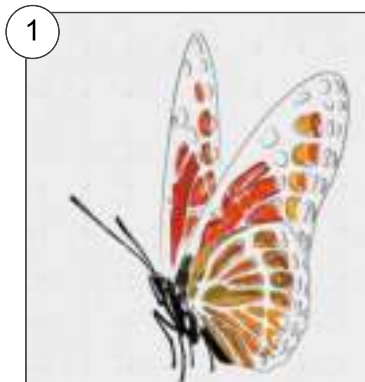
Подивись відео та дізнайся, як 3D-малюнки виконує *Ясмiна Сусак*.



Створи 3D-малюнок метелика (*кольорові олівці*).

**Сходінками до майстерності:**

- Легкими лініями намість контури малюнка метелика, так, щоб межі відповідали реальним розмірам у зменшеній проекції.
- Домалюй деталі та розфарбуй зображення кольоровими штрихами (1).
- Намалюй тінь, що падає.
- По лінії у верхній частині обріж ножицями папір (2).



У вільний час за бажання поспостерігай єдність жанрів у творах образотворчого мистецтва різних видів. Зверни увагу, в яких випадках художні образи одного жанру домінують над іншими, а в яких – рівноцінно поєднані.

Під час канікул поцікався творчістю сучасних митців – майстрів ілюзій та видовищ. Сфотографуй (чи збережи) роботи, які тебе вразили, та поділися ними з однолітками через соціальну мережу.



# ПЕРЕВІР СЕБЕ

Наведи приклади втілення в музичних творах ліричних / грайливих / сумних / героїчних / історичних образів. У яких музичних жанрах їх створено? **(2 бали)**

Доведи або спростуй, що в кінематографі поєднано різні види мистецтва і кожен з них виконує свою важливу роль. **(1 бал)**

Назви види хореографії та опиши їх особливості? **(1 бал)**

Запропонуй ідею перевтілення в образ персонажа кіно / картини / скульптури / літератури та відтвори їх засобами пантоміми чи відповідного озвучування. **(2 бали)**

Схарактеризуй один із музичних творів з підручника (назви жанр, засоби виразовості). Це – твір програмної/ непрограмної, камерної чи оркестрової (хорової) музики? **(1 бал)**

Виконай пісню, що найбільше сподобалась, придумай до неї ритмічний супровід. **(1 бал)**

Твори яких жанрів розглядають персонажі картини Юлії Безвершенко? Придумай назву картини і поясни свої міркування. **(2 бали)**

Поясни, кінофільми яких жанрів тобі подобаються. **(1 бал)**

Розкажи про твори інструментальної (вокальної) музики, з якими знайомилися на уроках і які тобі найбільше сподобалися. **(1бал)**





Що найголовніше в роботі портретиста / портретистки? **(1 бал)**

Кого і що зображують художні твори міфологічного жанру? **(1 бал)**

Що можна дізнатися про людей з художніх творів побутового жанру? **(1 бал)**

Уяви: ти художник/художниця історичного жанру і тобі замовили створити художній твір про важливу історичну подію України. Яку подію ти обереш і чому; з чого почнеш свою роботу? **(2 бали)**

Добери з непотрібних друкованих видань мотиви жанрів образотворчого мистецтва для колажу, що привертатиме увагу до глобальних проблем людства (соціальних, екологічних тощо) **(1 бал)**

Уяви: ти відеооператор. Поясни, які засоби мови кіно застосуєш для організації композиції кадрів. **(1 бал)**

Репродукціями картин якого жанру ти оформиш стіни кабінету мистецтва, історії, української мови та літератури, географії тощо? Як вони можуть впливати на учнів? **(2 бали)**

Запропонуй мистецькі ідеї для соціального проєкту про життєві цінності / взаємини між людьми або соціальної реклами. **(2 бали)**

Що ти можеш дізнатися з творів історичного жанру? **(1 бал)**



## НОТНИЙ ДОДАТОК

### ДИТЯЧИХ МРІЙ КРАЇНА

Музика *Геннадія Рагуліна* Вірші *Віталія Мусієнка*

Приспів

Ди - тя - чих мрій кра - ї - на чу - до - ва і ча - рів - на. У  
ній, як в каз - ці, скрізь про - зо - ре скло. І ко - жен все це ба - чить: жи -  
вуть в сер цях ди - тя - чих на - ді - я, щас - тя, ра - дість і доб - ро. 1.Зрос -  
та - ють ді - ти, мов вес - ня - ні кві - ти, у - ва - ги пот - ре - бу - ють і теп -  
ла. І ко - жен ра - ди цьо - го му - сить жи - ти, що - би кра - ї - на мрій завжди  
ла!

1. Зростають діти, мов весняні квіти,  
Уваги потребують і тепла,  
І кожен ради цього мусить жити,  
Щоби країна мрій завжди цвіла. | (2)

*Приспів:*

Дитячих мрій країна чудова і чарівна  
У ній, як в казці, скрізь прозоре скло,  
І кожен все це бачить:  
Живуть в серцях дитячих  
Надія, щастя, радість і добро.

2. У цій країні мрій дитячих світлих  
Нехай ніколи сонце не згаса,  
На всій планеті хай радіють діти.  
Дитинства час – то радість і краса.



## ПЕС ПАТРОН

Музика Алли Мігай Вірші Костя Гнатенка

Він не га-ня дар-ма во-рон, щоб аж до не-ба піл. Він  
щоб без-печ-ним був наш двір, і в скве-ри-ку га-зон, на-  
справжній во-їн Збройних Сил ма-ленький пес Патрон.  
вар-ті завжди пес Патрон, у ньо-го гос-трий зір.

Приспів  
Пес Пат-рон хо-робрий во-їн пес Пат-рон пухнас-та збро-я пес Пат-рон,  
пес Пат-рон, хо-роб-рий пес Пат-рон.

2. Виходь сміливо до забав  
У скверик на газон,  
Якщо там першим побував  
Сміливий пес Патрон.

Приспів.

## ПОСМІХАЙТЕСЯ

Музика Олександра Осадчого Вірші Андрія Дмитрука

Ра-но на зо-рі про-ки-дай-те-ся, со-няч-ній по-рі пос-мі-  
хай-те-ся. Щоб він-ком пі-сень ли-нув ко-жен день -  
Зран-ку не-од-мін-но пос-мі-хай-те-ся. Щоб він-ком пі-сень ли-  
- нув ко-жен день, зран-ку не-од-мін-но пос-мі-хай-те-ся!

Приспів

Пос-міх-нись! Пос-міх-нись! Знай - щас-тять вжит-ті ве - се - лим лю-дям.  
Хай твій сміх, доб-рий сміх на - че сон-це грі - є всіх!  
на - че сон-це грі - є, на - че сон - це грі - є всіх!

2. Хай гуркоче грім – не лякайтеся,  
Хмарам дощовим – посміхайтеся.  
Морок відлетить, вернеться блакить – |  
Тільки, дуже прошу, посміхайтеся! | (2)

*Приспів.*

3. Прийде сто турбот – ви тримайтеся!  
Серед всіх негод – посміхайтеся!  
Швидко плине час, щастя стріне вас,  
Тільки ви частіше посміхайтеся. | (2)

*Приспів.*

## МУЗИКА ЗЕМЛІ

Музика і вірші *Анатолія Житкевича*

По-слу-хай му-зи-ку зем - лі: в ній за-пах трав і сон-ця лас-ка,  
у си-нім не-бі жу-рав - лі, а на до-ло-нях-див-на каз - ка!  
Спі-ва-є чис-те дже-ре - ло, нав-ко-ло вквіт-час-те бар - він \_\_ ком,  
і піс-ня лю-дям на доб - ро - лу-на-є ра-діс-но і дзвін-ко.

2. Послухай музику землі,  
Пізнай навколишню природу!  
В ній ніжність наших матерів,  
В ній сила нашого народу!

*Приспів.*

## КОЛЬОРОВА ПЛАНЕТА

Музика і вірші Анжели Побужанської

Музична партитура для голосу та фортепіано. Твір виконано в 4/4 ритмі. Музика складається з восьми рядків нот, кожен з яких має відповідний український текст під ним. Ключова підписана на двох нотах (бемоль і дієза). В кінці партитури є знак закінчення (двокрапка).

Го-лу - бе без-хмар-не не - бо, жов-те сон-це на сві-тан-ку, хви-лі  
мо-ря бі-рю-зо-ві, бі-ла пі-на, мов сме-тан-ка. Зе-лень  
пар-ків, цвіт са-дів, кві-тів ко-льо-ри яс-кра-ві, це зем-  
ля мо-я, мій дім — в ніжній рай-дуж-ній оп-ра-ві. Ко-льо-  
ро-ва пла-не-та мо-я, ко-льо-ро-ва пла-не-та Зем-ля ко-льо-  
ро-ва пла-не-та-дя-тя, ко-льо-ро-ва. В ру-ки я ї-ї візь-му, збе-ре-  
жу, збе-ре-жу, збе-ре-жу. В ру-ки я ї-ї ві-зьму збе-ре-  
жу, збе-ре-жу, збе-ре-жу.

2. Крила лебедів – вітрила чистоти високих мрій,  
Пишність пави, лева силу, мудрість всіх строкатих змій,  
Граціозність від косуль, величавість від оленя –  
Збережу землі красу, щоб співали покоління.

*Приспів.*



## ХАЙ ЖИВЕ НАДІЯ

Музика Ірини Білик Вірші Костянтина Гнатенка



Мрі-є рос-то - чок я-во-ром ста - ти, пташка ма-ленька в не-бі лі-та-ти.



Ві-рять у ди-во кож-на лю-ди - на, ві-рять ма-ту - ся в донь-ку і си -

Приспів



на. Хайжи - ве, хай жи-ве на - ді - я, хай зем - ля, хай зем-ля ра - ді-є, хай пе -



чаль сер-це об - ми - на - є, і — доб-ро всіх лю-дей єд - на-є! —

2. Ночі вишневі, в зоряній тиші  
Вітер блакитно жито колише.  
Ми збережемо нашу єдину,  
Рідну Україну, славу родину.

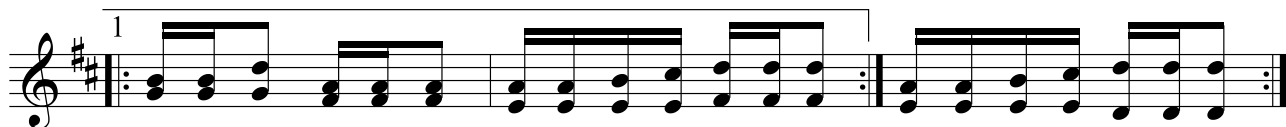
Приспів.

## ОЙ Я, МОЛОДА, НА БАЗАР ХОДИЛА

Українська народна пісня



Ой, я мо-ло-да на ба-зар хо-ди-ла, ой, я мо-ло-да на ба-зар хо-ди-ла.



На ба-зар, на ба-зар, на ба-зар хо-ди-ла я. //на ба-зар хо-ди-ла я.

2. Ой я, молода, окуня купила,  
Ой я, молода, окуня купила.  
Окуня, окуня, окуня купила я! | (2)
4. Ой я, молода, хлопця запросила,  
Ой я, молода, хлопця запросила.  
Хлопця я, хлопця я, хлопця запросила я! | (2)
3. Ой я, молода, юшки наварила,  
Ой я, молода, юшки наварила.  
Юшки я, юшки я, юшки наварила я!
5. Ой я, молода, його полюбила,  
Ой я, молода, його полюбила.  
Його я, його я, його полюбила я! | (2)

6. На полиці млинці, він на них моргає,  
 На полиці млинці, він на них моргає.  
 Він на них, він на них, він на них моргає! | (2)
7. Ой, скажіть ви мені, що ж то за кохання? | (2)  
 Без гарячих млинців нема женихання! | (2)

## НАМАЛЮЙ

Музика і вірші Катерини Комар

У - сім сер - цем я б хо - ті - ла, щоб у - сі бу - ли щас - ли - ві.  
 Лю - ди, мов пта - хи без - кри - лі, всю - ди по - ве - ні і зли - ви:

Та чо - мусь в сві - ті все не так. На - ма -  
 то з не - бес по - да - ють нам знак.

Приспів  
 люй на ар - ку - ші сон - це , і сніг роз - та - не на до - лон - ці.  
 час, нам не зу - пи - ни - тись, до - ки - ще смі - ють - ся ді - ти

Все збе - рег - ти мо - жеш тіль - ки ти. Пли - не  
 В каз - ку і сни ру - ку про - стяг - ни!

2. Якщо вірити у мрію,  
 Усе чорне стане білим  
 І мудріш станеш ти і я!..  
 Пісні, що співають діти, –  
 То єдина мова світу,  
 Головне – друзі і сім'я!

Приспів.

3. Із неба до тебе  
 Впадуть зірки бажання,  
 Запам'ятай мить:  
 За небокрай летить пісня моя!

Приспів.

# ПОДАРУЙ СВОЮ УСМІШКУ

Музика і вірші *Наталії Май*



Па - м'я - тай - те, лю - ди - це \_\_\_ пот - ріб - но зна - ти: \_\_\_



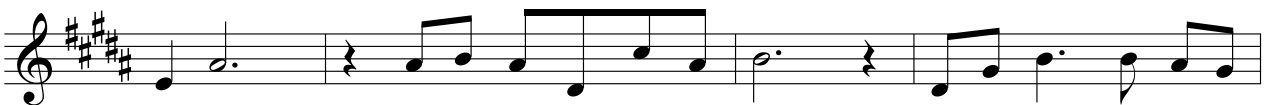
щоб щас - ли - вим бу - ти, тре - ба вмі - ти про - ба - ча - ти!



Па - м'я - тай - те, лю - ди - так \_\_\_ дав - но ве - деть - ся: \_\_\_



щоб щас - ли - вим бу - ти, тре - ба ма - ти доб - ре сер - це. По - да - руй сво - ю ус -



міш - ку - і доб - рі - шим ста - не світ! По - да - руй сво - ю ус -



міш - ку, щоб дов - ко - ла всіх зіг - рить!

2. Пам'ятайте, люди  
Рослі й невеликі,  
Тільки разом ми здолаєм  
Кручі всі і ріки!  
Знайте, все на світі  
Можна пережити -  
Тільки треба дуже  
Одне одного любити!

*Приспів.*

3. Пам'ятайте, люди,  
Це потрібно знати,  
Щоб щасливим бути,  
Треба просто закохатись!  
Пам'ятайте, люди,  
Сонце світить ясно  
І навколо світ такий  
Хороший і прекрасний!

*Приспів.*



## ФАРАОН

Музика Анни Олейнікової Вірші Наталії Іванової-Ткаченко

Роз-по - вім я вам іс - то - рі-ю ту, що тра-пи-лась зі мно-ю.  
Про-гу-ляв у-рок іс - то - рі-ї за ком-п'ю-тер-но - ю гро-ю.  
Та-єм-ни - ці всі є - ги - петсь-кі я роз-крив поп-ри за - ко - ни.  
і скар-бни - ці фа-ра - о-нів - ські враз ска-чав у влас-ні скро-ни. *Приспів*  
ба - чу: фа-ра - он! Фа-ра - он Ту-тан-ха - мон! Мчить на ко - ліс -  
ни - ці пря - мо із гроб - ни - ці. Ре-пе-ту - є з той гар - би:  
«Від - да - вай мо - ї скар - би!»

2. Відчуваю у реальності,  
Як дибком стає волосся,  
Все чаклунство віртуальності  
Нанівець чомусь звелося.  
Отака фантазмагорія  
Якось трапилась зі мною.  
На уроки із історії  
Я тепер лечу стрілою.

### *Приспів 2*

Повернувся фараон,  
Фараон Тутанхамон,  
Вмить на колісниці,  
Знову до гробниці.  
З інтернету зник, аби  
Рахувать свої скарби.

## МУЗИКА

Музика Юрія Рожкова Вірші Ігоря Боровика



Що зас-по-ко-їть нас у го-рі, пе-чат-ь жур-би змах-не з чо-ла, і  
ви-кре-ше во-гонь із сер-ця? Це мо-же тіль-ки Му-зи-ка! По-  
глянь: у не-ї сил-ь-ні кри-ла, під-хо-пить будь-ко-го во-на, і  
вже не-ма-є міс-ця зло-му, — там, де з'я-ви-лась Му-зи-ка!

Приспів

Му - зи-ка, му - зи-ка! Во-на лег-ка, про-зо - ра й ніж-на.  
Му - зи-ка, му - зи-ка! Як ві-те-рець вес-ня-но сві-жий.  
Му - зи-ка, му-зи-ка! Без не-ї щас-тя не бу-ва-є. Му - зи-ка  
му - зи - ка! — Сер-ця за-ко-ха-них єд - на - є.

2. Вбирається у пишні шати  
Завжди красива й молода,  
Нікому в світі непідвладна  
Чудова й горда музика!..  
Не відає вона кордонів,  
Із вічністю заручена,  
Весь світ об'єднує любов'ю,  
В житті панує музика!

Приспів.

## А МИ ПРОСО СІЯЛИ

Українська народна пісня-гра

А ми про-со сі - я-ли, сі - я-ли,  
ой, дід- ла-до, сі - я - ли, сі - я - ли!  
Гурт 2  
А ми про-со ви - топ-чем, ви-топ-чем,  
ой, дід-ла-до, ви - топ-чем, ви-топ-чем!

- 1-й гурт: – А ми просо сіяли, сіяли,  
Ой дід-ладо, сіяли, сіяли.
- 2-й гурт: – А ми просо ви топчем, ви топчем,  
Ой дід-ладо, ви топчем ви топчем.
- 1-й гурт: – А чим же вам ви топтять, ви топтять,  
Ой дід-ладо, ви топтять, ви топтять?
- 2-й гурт: – А ми коней випустим, випустим,  
Ой дід-ладо, випустим, випустим.
- 1-й гурт: – А ми коней переймем, переймем,  
Ой дід-ладо, переймем, переймем.
- 2-й гурт: – А чим же вам перейнять, перейнять,  
Ой дід-ладо, перейнять, перейнять?
- 1-й гурт: – Ми шовковим поводом, поводом,  
Ой дід-ладо, поводом, поводом.
- 2-й гурт: – А ми коней викупим, викупим,  
Ой дід-ладо, викупим, викупим.
- 1-й гурт: – А чим же вам викупить, викупить,  
Ой дід-ладо, викупить, викупить?
- 2-й гурт: – А ми дамо сто рублів, сто рублів,  
Ой дід-ладо, сто рублів, сто рублів.
- 1-й гурт: – Нам не треба й тисячу, тисячу,  
Ой дід-ладо, й тисячу, тисячу.
- 2-й гурт; – А ми дамо дівчину, дівчину, (або парубка)  
Ой дід-ладо, дівчину, дівчину.
- 1-й гурт: – Одчиняймо ворота, ворота,  
Забираймо дівчину, дівчину! (або парубка, парубка)



УКРАЇНА – ЦЕ СВІТЛО  
Музика і вірші Лесі Горової

Я ма-лень-кий про-міль ве-ли-ко-го сон-ця, що да-є на-ді-ю, ко-  
ли схо-дить вран-ці. Я ма-ла крап-ли-на ве-ли-ко-го ро-ду,  
прос-то я ди-ти-на сво-го на-ро-ду! Приспів Ук-ра-  
ї-на-це світ-ло кож-но-го нас Ук-ра-ї-на-це піс-ня, що  
ли-не зда-ля, Ук-ра-ї-на у сер-ці жи-ве по-всяк час, Ук-ра-  
ї-на-це Бо-гом нам да-на зем-ля!\_\_\_\_\_

2. Ми малі цеглини великого дому,  
Затишно і добре нам жити у ньому,  
Завжди хлібом-сіллю стрічаєм гостей,  
І відкриті двері для добрих людей.

*Приспів.*

3. Та коли ворог сюди ступить ногою,  
Мусимо всі, як один, стати стіною,  
Щоб не пустити і захистити свій рідний дім,  
Після нас прийдуть наші діти,  
Що залишимо їм?  
Україно, найдорожча на світі,  
Хай у мирному небі  
Над тобою сонце світить.

*Приспів.*

## ВЕСНЯНКА

Музика Віталія Філіпенка Вірші Анатолія Новгородського



Прий-ди, прий-ди, вес - но - крас - на, че - пу - ри наш рід - ний край!  
За - сві - ти нам сон - це яс - не, з на - ми в гур - ті по - гу -



ляй!  
Там, та-ба-та-ба, там, та-ба-та-ба, там, та-ба-та-ба, там та-ба-та-ба,



Там, та-ба-та-ба, там, та-ба-та-ба, там, та-ба-та-ба, та-ба там.



При - не - си, вес - но - нам ряс - ні до-щі, ряс - ні до-щі. При - не - си,  
Хай всю - ди піс - ня лу - на, піс - ня лу-на, піс - ня лу-на. Хай нам зус -



вес - но — нам ра - до - щі, ра - до - щі!  
трі - неть - ся дів - чи - нонь - ка гар - на.

2. Прийди, весно, в наші села,  
Принеси нам дивних див –  
Очі синії веселок  
З хуртовинами садів.  
Там, там, та-ба-да-ба...

*Приспів.*

3. Прийди, прийди, весно красна,  
Чепури наш рідний край,  
Засвіти нам, сонце ясне,  
З нами в гурті погуляй.

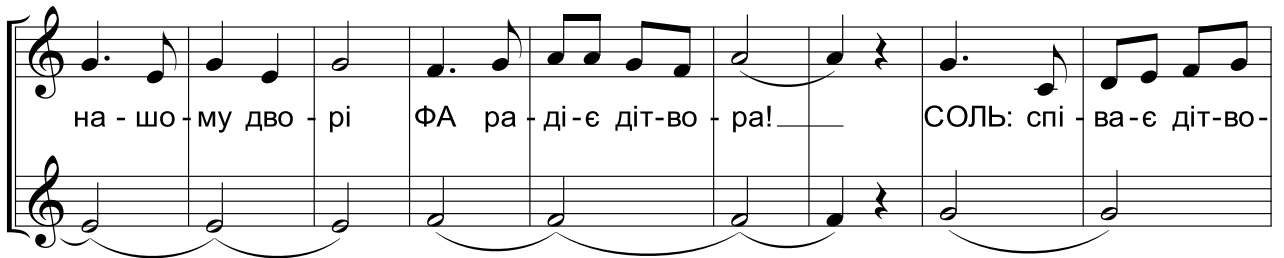
*Приспів.*



ЗВУКИ МУЗИКИ  
Музика Річарда Роджерса



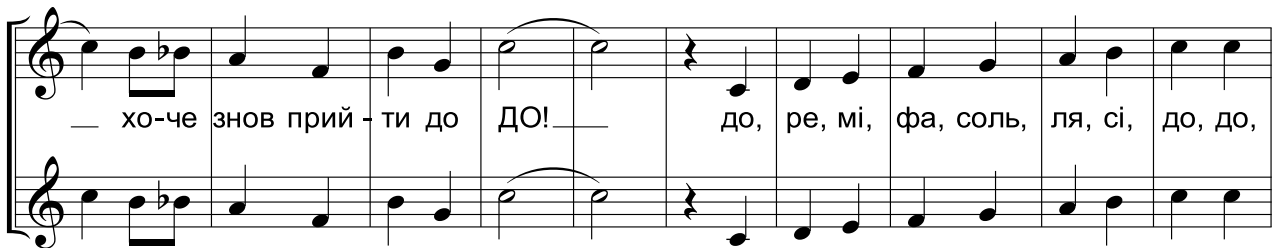
ДО: -пта-ши - на в'є гніз - до, РЕ: - ді - то-чок бе-ре - же! Мі: - у



на - шо - му дво - рі ФА ра - ді-є діт-во - ра! СОЛЬ: спі - ва-є діт-во -



ра, ЛЯ: спі - ва - є вся зем - ля! СІ: у - сі спі-ва-є, хто



- хо-че знов прий - ти до ДО! до, ре, мі, фа, соль, ля, сі, до, до,



сі, ля, соль, фа, мі, ре, до.



## ПІД НЕБОМ СИНІМ

Музика і вірші Діани Пташинської

Ук-ра - ї-но мо-я, — Ук-ра - ї-на кві-ту - ча. Зо-ло - та-ві ла-ни і не-  
бес-на бла-кить. Мов дже-рель-на во - да, ли-не мо-ва спі-ву - ча, що як  
му-зи-ка в сер-ці мо - є-му бри - нить! Приспів Під не-бом си - нім на Ук-ра-  
ї - ні — шум-лять жи - та. Спі-вай-те зна - ми у-сі кра-  
ї - ни, у-сі міс-та. По-над зем - ле - ю — по-ли-не  
піс - ня не-на-че птах. про край, де квіт - нуть во-лош-ки  
си - ні — в ряс - них жи - тах.

2. Україно моя, росяна Україно,  
Яблуневі сади, колосисті поля,  
Лине пісня дзвінка в небеса соколині  
І радіє під сонцем квітуча земля!

*Приспів.*

3. Україно моя, чарівна Україно,  
Поміж сотень шляхів і життєвих доріг,  
Рідну мову свою і пісні солов'їні  
Я навік збережу, мов святий оберіг!

*Приспів.*



## ЗМІСТ

### Вступ

4, 8	Образи народного і професійного мистецтва	6, 10
------	---	-------

### I. Образи природи в мистецьких жанрах

12, 16, 20, 24	Образи тварин у мистецтві	14, 18, 22, 26
28, 32, 36, 40	Довкілля в художніх образах	30, 34, 38, 42
44, 48, 52, 56	Мистецтво у звичайних речах	46, 50, 54, 58
<i>Перевір свої досягнення</i>		60

### II. Образи людини в мистецьких жанрах

62, 66, 70, 74	Кожна людина – неповторна	64, 68, 72, 76
78, 82, 86, 90	Герої міфів у мистецтві	80, 84, 88, 92
94, 98	Історичні образи в мистецтві	96, 100
102, 106	Побутові сюжети в мистецтві	104, 108
110, 114	Образи людини в кіножанрах	112, 116
118, 122	Єднання в мистецькому колі	120, 124
<i>Перевір свої досягнення</i>		126
Нотний додаток		128

*Навчальне видання*

ГАЙДАМАКА Олена Василівна  
ЛЄМЕШЕВА Наталія Андріївна

## **МИСТЕЦТВО**

Підручник інтегрованого курсу для 6 класу  
закладів загальної середньої освіти

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України*

### **Продаж заборонено**

Підручник відповідає Державним санітарним нормам і правилам  
«Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей»

*Зображення та відео реклами на с. 49, 50 подано з навчальною метою.*

Редактор *Алла Кравченко*

Макет, художнє оформлення, підготовка ілюстрацій до друку *Юлії Куц*

Обкладинка *Олександра Павленка*

Комп'ютерна верстка *Клари Шалигіної*

Педагогічні малюнки *Наталії Лемешеві*

Коректор *Інна Борик*

У підручнику використано ілюстративний матеріал з відкритих джерел інтернету, зокрема сайтів [vecteezy.com](https://www.vecteezy.com), [depositphotos.com](https://www.depositphotos.com). Усі матеріали в підручнику використано з навчальною метою відповідно до законодавства України про авторське право і суміжні права.

Формат 84×108/16. Ум. друк. арк. . Обл.-вид. арк. .  
Тираж пр. Вид. №. . Зам. №

Видавничий дім «Генеза», вул. Тимошенка, 2-л, м. Київ, 04212.  
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія ДК № 7593 від 08.02.2022.